

Omslag: Andre Klijsen

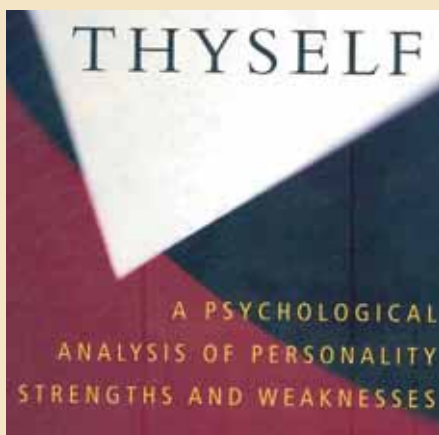
176 Op 3 juni 2004 werd de Doetinchemse advocaat Machiel Pul doodgestoken. Elders werden advocaten en hun medewerkers **verbaal of fysiek bedreigd**. Hoe groot is het probleem, en wat er tegen te doen? En waartoe is de advocaat als werkgever verplicht?

154 De voorgestelde **afschaffing van het procuraat** gaat gepaard met zorgen van de procureur, verademing van de deurwaarder en meedenken van de rolrechter.

183 De Amerikaanse juridische opleiding benadrukt rationele analyse, en blokkeert de ontwikkeling van interpersoonlijke relaties en altruïsme. Daardoor komen advocaten ook buiten het beroep in problemen: **drank, drugs en burn-out**. Er bestaan ook advocaten die zich wel goed voelen in hun beroep. Althans in de VS.

In de volgende nummers:

- Wet terroristische misdrijven
- Fundamentele wijzigingen Awb
- Kroniek aansprakelijkheidsrecht
- Kroniek pensioenrecht

DIGITAAL ARCHIEF ADVOCATENBLAD

Advocaten die beschikken over het (gratie) BalieNet-certificaat, kunnen op BalieNet het digitaal archief raadplegen, met daarin alle teksten die sinds 1996 in het Advocatenblad zijn verschenen. In het archief kunnen artikelen worden gezocht op trefwoord, en op datum en auteur.

ARTIKELEN

164 Kroniek burgerlijk procesrecht deel 1
W. Heemskerk, mr. T.F.E. Tjong Tjin Tai, mw.mr. W.I. Wisman

176 Geweld tegen advocaten moet serieus worden genomen
Guido Schakenraad en Anthony van Vulpen

178 OPINIE

AFSCHAFFING PROCURAAT

- Terugkeren op de ingeslagen weg,
B.F. Keulen

- Naschrift,
P.H.Ch.M. van Swaaij en R.T.M. Stallmann

SCHAF DIE VERPLICHTE KENNISMAKING AF

Dick van Engelen

181 RECENSIE

De persoonlijkheid van de Amerikaanse advocaat
Kim van Oorsouw

VASTE RUBRIEKEN

154 ACTUALITEITEN

- Vragen, zorgen en opluchting over afschaffing van procuraat
- Telefoontje, *Matthijs Kaaks*
- Kartelbestrijders grijpen naar wortel en stok
- Stand van zaken no cure no pay
- 'Verkopen van het kantoor is als verkopen van tweedehands auto'
- Samenvattingen disciplinaire uitspraken op internet
- Magistrale Overwegingen

184 DE CULTUUR VAN

Joan Wurfain
Jan Pieter Nepveu

186 REACTIES EN BRIEVEN

- Recensie rechtgezet

187 RECHTER SCHRIJFT TERUG

198 DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN

VAN DE ORDE

- 153** ► Van de deken: Oneindig diep territoriumspel
- 188** ► Voortgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding
- 193** ► Personalia

ONAFHANKELIJKE GESPECIALISEERDE BOARDROOM CONSULTANCY EN ONDERSTEUNING ADVOCATUUR

Ondersteuning advocatuur bij geschillen ter zake van:
fusies en overnames; jaarrekeningen, accountantscontrole en
accountantsverklaringen; belangenverstrengelingen;
waarderingsvraagstukken en schadebepaling

Optreden als deskundige in procedures

Second opinions, arbitrage en bijzondere onderzoeken

Advisering beheersingsvraagstukken en administratieve
automatisering,
bedrijfseconomische en accountancy vraagstukken

“De accountant beoordeeld -
De onmisbare schakel voor herstel van vertrouwen”

Drs. Ruud H. Veenstra RA, Kluwer 2005

ISBN: 90 13 02540 4

VEENSTRA
ACCOUNTANCY-CONSULTANTS

Galerij 3, 1411 LH NAARDEN
tel.: 035-6943060 fax: 035-6951632

www.veenstraaccountancy.nl

Jeroen Brouwer

Oneindig diep territoriumspel

Tijdens de Chin-dynastie (265 tot 420 n.Chr.) voerde Hsieh An oorlog met zijn neef Hsieh Hsuan. Na een bloedige maar onbesliste strijd besloten de krijgsvoerders niet langer hun mannen te offeren, en de strijd voort te zetten op het go-bord. De uitslag van de strijd is niet bekend.

Het is één van de anekdotes over het ontstaan van go, een spel voor twee personen. Het bord heeft negentien horizontale en negentien verticale lijnen. Om de beurt plaatsen de spelers kleine steentjes – wit en zwart – op de kruispunten. Go is een territoriumspel. Een speler moet zoveel mogelijk gebied zien te veroveren, en zich bij voorkeur niet op eigen grondgebied in de verdediging laten drukken.

Advocaten, werkzaam in negentien arrondissementen, kunnen hier nog wat leren. Denk aan het actuele debat over het afschaffen van het procuraat, het basisadvocatenregister (BAR), het landelijke advocatentableau (LAT) en vooral aan het procesmonopolie. In de nabije toekomst wordt de Nederlandse Orde van Advocaten verantwoordelijk voor het bijhouden van de basisregistratie van advocaten. U weet dat negentien rechtbanken dit nu voor eigen gebied doen. De Raden voor Rechtsbijstand en de plaatselijke ordes registreren zelf weer op eigen wijze.

Een logische stap na inrichting van het BAR, is het bijhouden door de Orde van een landelijk advocatentableau. De huidige situatie blijft, naar het zich laat aanzien, uitgangspunt. De rechtbanken ontvangen een verzoek tot beëdiging van de advocaat. De plaatselijke Raad van Toezicht kan zich binnen zes weken na een verzoek tot beëdiging verzetten tegen inschrijving. Blijft dat uit, dan wordt de advocaat beëdigd en ingeschreven op het tableau. Een tableau dat dan landelijk bijgehouden wordt door de algemeen secretaris. Herleest u Daan de Snoo in het *Advocatenblad* van 28 januari jl..

De invoering van het BAR en het voorbereiden van het LAT is in een stroomversnelling geraakt door de plannen voor het afschaffen van het verplichte procuraat. Het debat daarover is opgelaaide, zo viel te lezen in de eerste nummers van dit jaar van het *Advocatenblad*. Zie ook de opiniebijdrage in dit nummer en de reportage in de Actualiteitenrubriek. Vanzelfsprekend wordt dat debat ook nog gevoerd met het College van Afgevaardigden, de deken en de adviescommissies.

En evenzo vanzelfsprekend met u. Daartoe zal de Orde in de maanden mei en juni in vijf ressorten symposia organiseren. Houdt u de aankondiging van plaatsen en data in de gaten.

Tijdens de symposia zal ook de brief van de minister van Justitie ter discussie staan die hij de Tweede Kamer schreef in reactie op de motie van De Vries. De Orde rekent het tot zijn plicht de in te stellen commissie zo grondig als mogelijk van standpunten te voorzien. Daarvoor hebben wij uw inbreng nodig. Bijvoorbeeld over het procesmonopolie. De minister geeft terecht aan dat het monopolie is gebaseerd op de gedachte dat voor de meer complexe zaken deskundige juridische bijstand nodig is. In het belang van partijen en in het belang van een spoedige rechtspleging. Bescherm de rechter tegen onvolkomen presentaties. Daar waar procesvertegenwoordiging verplicht is, staat de minister onderzoek voor of het monopolie van advocaten leidt tot een 'substantieel' (!) gebrek aan samenwerking en onnodige kosten.

Het Verbond van Verzekeraars zag zijn kans schoon. In een brief aan de Tweede Kamer schrijft het Verbond dat zijn relaties het overgrote deel van de juridische geschillen buitengerechtelijk oplossen. (Dat geldt ook voor advocaten, zou ik denken.) Daar waar dat niet lukt, moeten volgens het Verbond bijna 24.000 opdrachten aan de advocatuur worden verstrekt (geen woord overigens over de advocaat in loondienst van bijvoorbeeld een rechtsbijstandverzekeraar). Het Verbond is van mening dat de huidige situatie een onnodig prijsopdrijvend effect heeft, hetgeen een belemmering vormt voor het 'access to justice'-beginsel. De balie dient een passende reactie te formuleren op de taaie opvatting dat meer markt leidt tot betere kwaliteit, tegen bovendien nog lagere prijzen.

Go gaat oneindig diep, schrijft sportjournalist Jan Kees Kokke in een beschouwing over het aanstaande Europees kampioenschap in Amstelveen. 'Oneindig diep' is een Japanse spreuk die in elke *ten tamani*, elke gokkamer aan de muur hangt. Laat wij binnenskamers en buitenskamers grondig en waardig het debat voeren en stelling nemen. De symposia in mei en juni? Go!

85e jaargang – 11 maart 2005 – nr. 4
Verschijnt elke drie weken.

Het *Advocatenblad* is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Reed Business Information bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

Redactie
mr. drs. G.C. van Daal
mr. Y. van Gemerden
mr. A. Groenewoud
mr. W. Heemskerk
dr. L. Hesselink
mr. P.T.C. van Kampen
mr. P.F.P. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. A.P. Ploeger
mr. E. Unger
dr. mr. L.W.M. Wopereis

Uitgever
drs. J.W. van der Weele

Eindredactie
Linus Hesselink

Bureau redactie
Charlotte Helmer

Redactionele bijdragen
t.a.v. L. Hesselink
Reed Business Information bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
e-mail: linus.hesselink@reedbusiness.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Juridische Vacaturebank
www.jbb.nl

Vormgeving
VILLA Y, Andre Klijns
Unit-1, Dmitry de Bruin

Correctie
Sandra Braakmann

Druk
Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties
Brouwer's Direct Marketing bv
Steekterweg 80 G, 2407 BH Alphen a/d Rijn
tel. 0172-234460, fax 0172-233017
e-mail: bdmbv@euronet.nl
Advertentiecarrievan op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 2,05 per mm bij een kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 5: 18 maart 2005
afl. 6: 8 april 2005

Abonnementen
Alle advocaten, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Niet-leden betalen € 150 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting.

Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Reed Business Information Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Reed Business Information bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@reedbusiness.nl
Losse nummers: € 8,50

Reed Business Information bv legt gegevens vast voor de uitvoering van de (abonnements)overeenkomst. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over voor u relevante producten en diensten van Reed Business Information bv, haar groepsmaatschappijen en zorgvuldig geselecteerde derden. Uw e-mailadres wordt alleen gebruikt om u te informeren over gelijksoortige producten en diensten van Reed Business Information bv en haar groepsmaatschappijen.

Als u geen prijs stelt op deze informatie, per post of via e-mail, dan kunt u dit schriftelijk doorgeven aan: Reed Business Information bv, t.a.v. Adresregistratie, Postbus 808, 7000 AV Doetinchem.

ISSN 0165-1331

uitgeversverbond
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

Vragen, zorgen en opluchting over afschaffing van procuraat

De afschaffing van het procuraat gaat gepaard met veel vraagtekens. We gingen op reportage en noteerden de zorgen van de procureur, de verademing van de deurwaarder, het meedenken van de rolrechter en het antwoord van de Raad voor de rechtspraak.

Michel Knapen, journalist

‘Dit zou mogelijk gaan verdwijnen.’ Met een weids gebaar toont Ton Verhoeven de procuraatsafdeling van Van Leeuwen Van der Eerden. In verschillende kasten hangen tegen de tweeduizend mappen, alle lopende procuraatszaken van het Bossche advocatenkantoor. De dagelijkse postzak vol met alle denkbare brieven en processtukken, afkomstig van advocaten van andere arrondissementen, deurwaarders en gerechten wordt met grote voortvarendheid door de procuratenafdeling van Verhoeven afgewerkt. De spoedeisende zaken zijn om tien uur ’s ochtends al behandeld. Opdat rechtbank en hof, slechts enkele tientallen meters van het kantoor verwijderd, tijdig de juiste stukken krijgen ingediend die voldoen aan alle vereiste formaliteiten. Maar daaraan komt waarschijnlijk op afzienbare termijn een einde. Het procuraat mag dan wel een ‘goed geoliede machine’ zijn (Verhoeven), de politiek wil er vanaf. Cliënten begrijpen niets van de extra kosten die daarmee

gemoeid zijn, zegt Verhoeven. Dus ligt het in de bedoeling dat het procuraat op 1 juli 2006, 168 jaar na de oprichting, ten grave wordt gedragen.

Wat betekent dat voor rolrechters, griffiers, advocaten en deurwaarders? Niet iedereen is bereid over het onderwerp te praten. De voorzitter van de afdeling rol van de rechtbank ’s-Hertogenbosch, Callemeyn, vindt het ‘nog te vroeg’ om hierover iets te zeggen. Ook De Brauw Blackstone Westbroek wil niet ingaan op deze discussie, laat zegsman Bert van Drie weten. Hetzelfde bij NautaDutilh. Eén opmerking dan, zegt woordvoerder Albertine Lefebvre. ‘We denken dat de soep niet zo heet wordt gegeten als deze wordt opgediend. Kijk naar kantonzaken: in veel gevallen worden partijen daar nog steeds vertegenwoordigd door een rolgemachtigde.’

‘Advocaten, deurwaarders, juridisch adviseurs en juristen van rechtsbijstandverzekeraars kunnen zeer goed hun boontjes doppen en hoeven daarbij niet door procureurs voor de voeten te worden gelopen.’

FILTER

Bij Van Leeuwen Van der Eerden (twintig advocaten) laten ze daarentegen desgevraagd zien wat het afschaffen van het procuraat betekent. Niet alleen zal de procuraatsafdeling (vier fte) in de huidige vorm verdwijnen, ook zullen rechtbanken en hoven in de toekomst processtukken ontvangen die niet altijd voldoen aan alle vereisten, verwacht advocaat Pim Kolkert. ‘Ook krijgen de griffies per post zo veel dozen met ongesorteerde stukken aangereikt, dat ze het minder goed kunnen verwerken. Een tsunami aan papier. Dat krijg je als het procuraat, dat nu nog als een filter functioneert, wegvalt.’ Precies om die reden zat de Raad voor de rechtspraak niet te wachten op de afschaffing van het procuraat, zegt Dick van Dijk, lid van de Raad. ‘Procureurs en rolwaarnemers nemen veel ordenend werk uit handen van de griffie. Maar we hebben te maken met de politieke realiteit’. Dat is ook het uitgangspunt van de Utrechtse rolrechter Petra de Wolf. ‘Het procuraat loopt goed en heeft zich bewezen. Na al die jaren is iedereen goed op elkaar ingespeeld. Het heeft gezorgd voor een betere effectiviteit en efficiëntie van de procesorde. Maar een verandering hoeft nog geen verslechtering te betekenen.’

LEEMLAAG

Nu zijn er ook betrokkenen die niet kunnen wachten op de afschaffing van het procuraat. Zo vindt gerechtsdeurwaarder Jeroen Nijen-

huis het procureaat een 'overleefd fenomeen dat geen inhoudelijke betekenis meer heeft en meestal enkel geld kost aan de rechtzoekende'. Hij spreekt van een 'leemlaag die enkel geld kost'. Hij geeft een voorbeeld. 'Als ik een cliënt wil bijstaan in een kortgedingprocedure waar een procureur bijna nooit iets van snapt, ben ik een smak geld kwijt, enkel om de procureur een pleitnota te laten voorlezen die ik heb geschreven. In één geval kostte me dat € 2.500. Toegevoegde waarde van de procureur: nul.'

Het systeem van het verplichte procureaat vindt hij ronduit krom. 'Wil ik persoonlijk bij de Raad van State procederen over een kwestie die de staat miljarden zou kunnen kosten, dan kan dat zonder enig beletsel. De tijd is rijp dat de Kamer – net als in kantonzaken – het gerecht zelf laat beslissen over personen die niet worden toegelaten. Advocaten, deurwaarders, juridisch adviseurs en juristen van rechtsbijstand-verzekeraars kunnen over het algemeen zeer goed hun boontjes doppen en hoeven daarbij niet door procureurs voor de voeten te worden gelopen.'

Ook met de 'deskundigheid' van procureurs valt het volgens hem wel mee. 'In de praktijk blijkt dat zij voldoende fouten maken, zodat duidelijk is dat het geen garantie is voor kwaliteit. Het is te gek voor woorden dat bij een beslagprocedure de gemiddelde procureur bij de deurwaarder om advies komt vragen of hij het stuk goed heeft opgesteld, terwijl de deurwaarder het niet zelf bij een rechter mag indienen.'

TARIEF

Het procureaat mag dan wel verdwijnen, de werkzaamheden zullen blijven. 'Wie gaat dat doen?' vraagt advocaat Kolkert zich af. 'De griffie zal de controlewerkzaamheden moeten overnemen en de stukken gaan terugsturen naar de indiener. Bovendien zal ook de advocaat in het andere arrondissement die de stukken opstelt meer tijd kwijt zijn. Hij zal zelf meer moeten controleren voordat hij de stukken verstuurt. Nu vertrouwt hij nog vaak op de procureur. En zijn tarief is hoger dan dat van de procureur. Gevreesd wordt dat de nota voor de cliënt wel eens hoger zal uitvallen.'

In Den Haag laat Tweede-Kamerlid Aleid Wolfsen (PvdA) een zucht horen. 'Ik begrijp dat niet. Het werk dat de procureur nu doet is nuttig, maar ook verplicht. Die verplichting moet eruit, dan is er sprake van winst. Vaak zijn procureurshandelingen niet nodig. Daar waar het procureaat toegevoegde waarde heeft, kan het in stand blijven – ook al verandert de naam. De kosten voor de cliënt hoeven helemaal niet hoger uit te vallen. Als een advocaat dat werk overneemt, kan hij dat deel van het werk toch doen tegen het oude procureurstarief?' Kolkert vraagt zich af of het ministerie zich wel goed realiseert wat de feitelijke werkzaamheden van een procuratenafdeling precies inhouden.

Volgens Van Dijk van de Raad voor de rechtspraak wordt er hard gewerkt aan maatregelen om te voorkomen dat het werk voor de griffies een chaos wordt. 'Het klopt dat het landelijk rolreglement niet overal hetzelfde wordt toegepast. De Raad wil daarom een overgang naar een schriftelijke en later digitale rol. Dan verdwijnen de verschillen tussen de gerechten, kunnen stukken beter worden aangeleverd en kan er makkelijker worden gecommuniceerd.' Ook is het van belang dat in de toekomst stukken digitaal worden aangeleverd. De omslag

Telefoontje

Terwijl ik met Gerrit Engelgeer tussen de middag een vorkje aan het prikken was in een Haags etablissement van zijn keuze – onbeperkt omelet eten voor € 10 – belde onverwacht Robert Moszkowicz.

'U spreekt met Moszkowicz', zei hij.

'Welke Moszkowicz?' antwoordde ik meteen, want dat maakt nogal verschil, hoewel hun stemmen allemaal op elkaar lijken.

'Uit Nieuwegein', klonk het met enige tegenzin, om direct te vervolgen:

'Ik bel u om er met klem op te wijzen dat ik ernstig bezwaar maak tegen welke toespeling dan ook op mijn persoon, of verwijzing naar aan mij gerelateerde zaken of cliënten in uw stukje in het *Advocatenblad*'.

Hierdoor was ik heel even uit het veld geslagen. Vooral omdat ik nog geen letter op papier had gezet.

'Maar Robert', zei ik. 'Ik moet er nog aan beginnen en het kan over alles en nog wat gaan.'

'Uw voornemen is mij genoegzaam bekend', sprak hij afgemeten.

'Kom, kom', antwoordde ik. 'En al zou het zo zijn, dan is dit een vergaande beperking van mijn uitingsvrijheid'.

'Zie je wel', zei hij gemelijk. 'Dat belooft dus weinig goeds. Mijn praktijk en de zaken die ik doe dienen *aux sérieux* genomen te worden. Uw stukjes mogen niet ten koste gaan van mijn vrije praktijkbeoefening.'

'Die vrijheid heb je altijd wel wat erg letterlijk genomen', grinnikte ik, om zo met een kwinkslag het ijs te breken. Maar dat lukte niet.

'Je bent gewaarschuwd'. En toen was de verbinding verbroken.

Toch enigszins beduusd keerde ik terug naar Gerrit die ondertussen zijn derde omelet verorberde. We waren begonnen aan een boeiend gesprek over zijn aartsvijand de Orde en de gevolgen van zijn schorsing. Hij had zijn theorie over rook en vuur ontvouwd.

'De Orde houdt niet van rook', was zijn stelling. 'Bij mij brandt een piepklein vuurtje met een enorme rookontwikkeling. En daar word ik voor gestraft.'

Terwijl door de hele Balie heen vuurtjes branden. Hele kantoren staan zelfs te fakkelen. Zolang er niet te veel rook is, heeft de Orde geen bezwaar. Maar niemand is brandschoon.'

'De kantonzaken kun je toch gewoon blijven doen', zei ik. Hij haalde zijn schouders op.

'Die schorsing doet me niets. Ik dééd al het meeste op naam van mijn medewerkers.'

Toen prikte hij met zijn vinger op mijn borst. 'Jij doet toch ook wel eens *no cure no pay*'?

'We zouden het niet over mij hebben', zei ik.

Ik ging weer zitten.

'Dat was Robert Moszkowicz', zei ik.

'Kijk', zei Engelgeer, 'die zou ik nou altijd eerst om een voorschot vragen.'

Ik legde uit waarover hij had gebeld.

'Je moet een klacht indienen', zei Gerrit. 'Nee, niet vanwege dat telefoontje'.

Hij keek even om zich heen en leunde toen naar voren.

'Die zaak tegen Hirs Ali heeft hij op basis van *no cure no pay* gedaan', fluisterde hij.

'Weet je het zeker?' vroeg ik. Hij knikte.

'Ai', zei ik. 'Ik weet niet of ik dat wel durf op te schrijven'.

noemt Van Dijk ‘een hele operatie, die nogal wat tijd gaat kosten’.

Rolrechter De Wolf sluit zich daarbij aan. ‘Het is van groot belang dat het landelijk rolreglement bij alle advocaten in het land bekend is en dat het écht uniform wordt toegepast. Bovendien zal voor alle geïnventariseerde knelpunten een adequate oplossing moeten zijn gevonden, voordat afschaffing van het procuraat werkelijk een feit is.’

CONTACTEN

Procureur Verhoeven denkt dat er nog meer speelt. ‘Van groot belang zijn de persoonlijke contacten die je als procureur houdt met griffiers van je eigen gerecht en met deurwaarders. Het procuraat is een goed lopende machine omdat deze contacten als smeerolie werken.

‘Het werk dat de procureur nu doet is nuttig, maar ook verplicht. Die verplichting moet eruit, dan is er sprake van winst.’

Het gaat niet alleen om de juridische techniek maar ook om menselijke verhoudingen.’ Met name bij spoedeisende klussen, zoals beslagleggingen, zijn deze contacten van groot belang, zegt hij. Eén paar telefoontjes, desnoods op het laatste nippertje, met griffie of deurwaarder, en de zaak loopt weer.

Dat laatste zal in de toekomst een probleem worden, verwacht Kolkert en Verhoeven. Advocaten kunnen dan in het hele land zelf zaken aanbrengen en krijgen te maken met voor hen ‘vreemde’ gerechten. Dan zal blijken hoe belangrijk de persoonlijke contacten van nu zijn, zeggen ze. ‘Een advocaat die bij de griffie niet bekend is, krijgt dan wellicht minder snel iets gedaan.’

Dat alleen de plaatselijke procureur als enige in staat is de lokale gebruiken en wensen adequaat in te vullen, noemt gerechtsdeurwaarder Nijenhuis ‘achterhaald’. ‘Het is een koud kunstje bijzonderheden over zittingen, het indienen van stukken en andere onderwerpen op het internet te plaatsen. Iedere juridische beroepsbeoefenaar is dan in staat op eenvoudige wijze vast te stellen wat de plaatselijke gebruiken zijn en welke zittingen er uitvallen. Al enige jaren zenden veel gerechtsdeurwaarders een dagvaardingsexploot na betekening retour aan de opdrachtgever die de zaak dan zelf aanbrengt bij het gerecht. De praktijk heeft zich hier snel en zonder problemen op ingesteld. De verdwenen tussenlaag wordt veelal als verademing ervaren.’

GRIFFIERECHTEN

Afschaffen van het procuraat zou volgens de Bosschenaren alleen mogelijk zijn onder ‘strikte voorwaarden’ en pas na een ‘ruime aanlooptijd’. Kolkert: ‘Neem het opstellen van een centraal advocatenregister. Als een advocaat uit Leeuwarden een collega in Roermond inhuilt om daar bepaalde proceshandelingen in zijn naam te verrichten, moet je wel zeker weten dat deze niet net is geschorst of van het tableau is geschrapt. Dat register moet toegankelijk en actueel zijn. Ook zijn er nog problemen met de digitale handtekening en de griffierechten.’ Vooral dat laatste vereist nog veel politieke aandacht. ‘We moeten inderdaad nog een praktische oplossing zoeken voor de griffierechten’, erkent Kamerlid Wolfsen.

Pim Kolkert ziet dat ook: ‘Wie controleert – na afschaffing van het procuraat – de rekeningen van het gerecht, wie stuurt welke rekening aan wie, wie incasseert, wie houdt toezicht? Nu int de rechtbank of hof het bedrag bij de “eigen” procureur maar in de toekomst moet dat gebeuren bij een advocaat in een andere stad. Het hoogste griffierecht bij het hof bedraagt ruim 5.700 euro zodat ook het belang van de gerechten groot is. Op welk moment dient het griffierecht te zijn betaald? En als de advocaat

niet of niet op tijd betaalt, wordt de zaak dan niet in behandeling genomen? En hoe te handelen als het om spoedzaken gaat die niet op contante betaling van het griffierecht kan wachten?’ Volgens Kolkert is dit alles een ‘grote zorg bij de gerechten’. ‘Daarom willen sommigen bij de gerechten het systeem liever houden zoals het is. Zo niet, dan zal de griffie extra mensen en dus geld nodig hebben.’ Dat laatste gaat Kamerlid Wolfsen net iets te snel. ‘Of rechtbanken extra mensen nodig hebben, wéten we gewoonweg nog niet. Daarom moeten we dat goed blijven volgen.’

Ook aan het probleem van de griffierechten wordt gewerkt, zegt Dick van Dijk van de Raad voor de rechtspraak. ‘Een gerecht kan natuurlijk niet met alle 3500 advocatenkantoren een rekening-courant onderhouden. Digitale bet-

‘Het procuraat is een goed lopende machine omdat de persoonlijke contacten met griffiers van je eigen gerecht en met deurwaarders als smeerolie werken.’

alingen van griffierechten behoren dan tot de mogelijkheden, dus een soort doorlopende machtiging. Daarmee geven advocaten digitaal toestemming om een bepaald bedrag van de rekening af te schrijven.’

Of het uiteindelijk leidt tot een totale afschaffing van het procuraat? Rolrechter De Wolf (Utrecht) moet het nog zien. ‘Laten we nu, zowel de advocatuur als wij, eens eerst inventariseren waar de knelpunten liggen en dan komen met oplossingsrichtingen. De advocatuur reageert nu voordat dit is gebeurd. Afschaffen zou wellicht ook kunnen leiden tot een andere manier van werken die tot ieders tevredenheid is.’

Kartelbestrijders grijpen naar wortel en stok

Lex van Almelo, journalist

Klikkers lokken met de wortel van clementie of tipgeld en overtredende ondernemers een flinke slag toebringen met de stok van de persoonlijke boete of zelfs celstraf: dat is de nabije toekomst van de (internationale) kartelbestrijding.

Totdat in 1997 de Mededingingswet werd ingevoerd, waren overtredingen van het kartelverbod strafrechtelijk gesanctioneerd. Maar in 'kartelparadijs' Nederland keek het Openbaar Ministerie niet om naar prijsafspraken. De NMa heeft echter niets anders te doen en legde 344 bouwbedrijven begin dit jaar € 135 miljoen aan boetes op. Tweeëntwintig bouwbedrijven kregen eind 2003 ook al een boete, variërend van € 8900 tot ruim € 18 miljoen. De NMa werd geholpen door tipgevers en klokkenluider Ad Bos, die op de proppen kwam met een schaduwadministratie. Bos is onlangs overigens schuldig bevonden aan corruptie (maar kreeg daarvoor geen straf) en wordt nu vervolgd wegens meeneed. Begin maart begon de strafzaak tegen vier bouwondernemingen en twaalf (ex-)bestuurders. Zij worden strafrechtelijk vervolgd wegens oplichting, valsheid in geschrifte en omkoping van ambtenaren – commune misdrijven die nog ouderwets strafrechtelijk worden aangepakt.

TE LAGE BOETES

Op een medio februari door de Universiteit van Amsterdam georganiseerde conferentie over de 'criminalisering van het kartelrecht' zei directeur-generaal Pieter Kalbfleisch van de NMa dat hij het maximum van de bestuurlijke boetes niet afschrikwekkend genoeg vindt voor zulke grove schendingen van het kartelrecht als in de bouwsector. Maar voor de rest is de kartelbestrijder zo tevreden over de effectiviteit van zijn 'gereedschapskist' dat hij de discussie over de bestuursrechtelijke dan wel strafrechtelijke aanpak van kartelboeven te academisch vindt. Niettemin zwelt de roep om celstraf aan. In de Verenigde Staten en sommige EU-lidstaten is het al mogelijk vrijheidsstraffen op te leggen wegens verboden marktafspraken. De opkomst

van internationale kartels noopt tot internationale samenwerking en harmonisatie.

Hoe lang kan Nederland de roep om celstraf nog negeren?

Voorlopig blijft de harde aanpak beperkt tot de Verenigde Staten, waar kartels sinds 1890 al worden gezien als misdrijf. Tegenwoordig kunnen bedrijven een boete krijgen van maximaal 100 miljoen dollar en riskeren personen een boete van maximaal 1 miljoen c.q. een celstraf van maximaal tien jaar. In Europa is het draagvlak voor celstraffen volgens de OECD echter nog niet breed genoeg. Niet iedereen vindt concurrentiebeperking moreel verwerpelijk. Veel consumenten lijken niet te beseffen dat zij worden bestolen.

GEEN EU-CELSTRAF

Volgens Wouter Wils, jurist bij de Europese Commissie en hoogleraar in Londen, is celstraf wel wenselijk. Persoonlijke boetes voor bestuurders hebben weinig effect, omdat de onderneming die terugbetaalt met bijvoorbeeld een hogere bonus. Maar als er ook maar één directeur achter de tralies verdwijnt, heeft dat volgens Wils een enorme impact. Tot zijn spijt stelt de EC-jurist vast dat de EU lidstaten niet kan verplichten celstraffen in te voeren. In het verleden is geprobeerd om de sancties in het milieurecht te harmoniseren. Maar het Europese Hof heeft dat volgens Wils afgeblazen. De lidstaten moeten nu zelf op het idee komen. In Ierland is de celstraf voor kartelmisdrijven tot nu toe een papieren tijger. In het Verenigd Koninkrijk bestaan de strenge sancties pas sinds 2004 en moet eerste strafzaak nog volgen. In Duitsland zijn volgens het Bundeskartellamt in 2002 en 2003 zes celstraffen opgelegd van gemiddeld negen maanden.

TIPGELD

In de ogen van rechtseconomen bepalen de hoogte van de straf en de grootte van de pakkans

de mate van afschrikking. Celstraffen maken de stok dikker. De pakkans kan worden vergroot door klikken aantrekkelijk te maken. Eurocommissaris Neelie Kroes sprak zich onlangs uit voor een *one stop shop*, waar tipgevers kunnen regelen dat zij in alle betrokken EU-lidstaten strafverlichting of zelfs amnestie krijgen. Er zijn op dit moment heel wat landen met een clementieregeling, waaronder Nederland. Maar deze regelingen verschillen enorm van elkaar. Er lijkt dus een markt te bestaan voor zo'n *one stop shop*.

Wouter Wils vindt hoge straffen echter effectiever dan clementieregelingen. Kijk maar naar de Verenigde Staten, waar overigens ook ruime ervaring bestaat met *lenience programmes*. De Amerikaanse hoogleraar en voormalig stafjurist van de Federal Trade Commission William Kovacic ziet de toekomst in 'contante betaling aan informanten'.

Was dat niet wat Ad Bos ooit wilde?

Kabinet verbiedt no cure no pay

Het kabinet heeft vorige week vrijdag besloten de verordening inzake no cure no pay voor te dragen voor vernietiging bij de Kroon (1). Andere recente ontwikkelingen: 2. De NMa is vóór; 3. er komt een medisch haalbaarheidsonderzoek voor alle rechtzoekenden, en Wrb-gerechtigden krijgen een bijdrage in de kosten; 4. het Hof van Discipline stelt in de zaak-Engelgeer dat het niet gebonden is aan een eerder besluit van de directeur-generaal van de NMa dat no cure no pay in strijd is met de Mededingingswet.

1. STANDPUNT KABINET

Het kabinet vindt dat er slechts dan 'de nodige garantie van integriteit en ervaring aan de rechtzoekende wordt geboden, als voorop staat dat financiële belangen van de advocaat niet bepalend zijn voor de behartiging van de zaak van de cliënt. Een goede beroepsuitoefening brengt met zich mee dat de advocaat de verplichting heeft om elk risico van belangenconflict te vermijden alsmede dat de initiatieven van de advocaat in een zaak uitsluitend in het belang van zijn cliënt mogen worden genomen'.

Het kabinet stelt dat advocaat bij een no cure no pay-overeenkomst een vergaand financieel belang heeft bij de uitkomst van de zaak. 'Voor een behoorlijke rechtsbedeling, en dus een goede beroepsuitoefening, is echter vereist dat de rechtsbijstandverlening door een advocaat onbelemmerd kan worden verleend, los van een vergaand direct eigen financieel belang,' aldus het kabinet.

No cure no pay is volgens het kabinet verder in strijd met het beleid om claimcultuur tegen te gaan en de afwikkeling van letselschades in de toekomst 'minder traag en minder belastend te laten zijn'. 'Met de gang naar de rechter bestaat het gevaar van verdergaande belasting van de rechterlijke macht. Met het wetsvoorstel collectieve afwikkeling van massaschades wil het kabinet al voorkomen dat onnodig wordt geprocedeerd en kan de schade van slachtoffers op snelle en eenvoudige wijze worden vergoed.'

2. DE NMA IS VÓÓR

De Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) laat op dezelfde dag weten juist vóór het experiment met no cure no pay in letsel- en overlijdensschadezaken te zijn. Er is om die reden rapport opgemaakt tegen de Nederlandse Orde van

Minister Donner zal laten uitzoeken of er voldoende capaciteit is voor snel medisch onderzoek naar de haalbaarheid van een letselschadezaak.

Advocaten. 'Het verbod op no cure no pay beperkt advocaten in hun vrijheid om zelf hun declaratiemethode te bepalen. Dit beperkt de concurrentie,' aldus de toezichthouder.

De NMa 'betwijfelt of een absoluut verbod op resultaatgerelateerde beloningen nodig is om de doelstellingen van de advocatenorde te borgen. Zij sluit niet uit dat een aangepaste regeling wél voldoet aan de mededingingsregels. Voor in elk geval letselschadezaken zou no cure no pay volgens de NMa mogelijk moeten zijn. Dit zou de toegankelijkheid van advocatuur en rechterlijke macht voor consumenten vergroten.' De NMa schrijft dat het kennis heeft genomen van het kabinetsbesluit om te vernietigen. 'De consequenties van deze omstandigheid kunnen aan de orde komen in het vervolg van de procedure bij de NMa.'

3. MEDISCH HAALBAARHEIDSONDERZOEK

Er komt een voor alle rechtzoekenden toegankelijke quick-scan-faciliteit en een voorschotregeling voor de kosten van deskundigenberichten. Dat heeft minister Donner van Justitie de Tweede Kamer in een brief laten weten.

De quick-scan is een snel medisch onderzoek naar de haalbaarheid van een letselschadezaak. In komende periode zal worden onderzocht of er voldoende medische capaciteit is om die onderzoeken uit te voeren, aldus Donner. Daarnaast is de minister bereid om de kosten van de

quick-scan voor rechtzoekenden met een inkomen en vermogen binnen de grenzen van de Wet op de rechtsbijstand (Wrb) tegen een genormeerd tarief te vergoeden. 'Een punt van nadere uitwerking betreft de vraag welke kosten precies door deze voorziening worden gedekt,' schrijft Donner.

De voorschotregeling voor een nader deskundigenbericht (als dat op grond van het medische haalbaarheidsonderzoek 'zinnig en noodzakelijk wordt geacht') is helemaal beperkt tot de groep van Wrb-gerechtigden. Deze voorschotregeling wordt, evenals de vergoedingsregeling voor de quick-scan, uitgevoerd door de Raden voor Rechtsbijstand. 'Uitgangspunt daarbij is dat het incassorisico – zoals ook door de Orde bepleit – niet bij de advocaat komt te liggen,' schrijft Donner.

De Kamerleden F. Weekers (VVD) en A. Wolfsen, opstellers van de nog niet in stemming gebrachte motie om het experiment met no cure no pay door de laten gaan, laten naar aanleiding van de brief weten met de minister te willen overleggen, aangezien de brief 'nogal wat vragen' openlaat.

4. DE ZAAK-ENGELGEER

Tot slot de uitspraak van het Hof van Discipline in de zaak-Engelgeer. Die wordt vanaf 1 april aanstaande gedurende een jaar geschorst van het tableau, onder meer omdat bij het maken van declaratieafspraken 'de grenzen van hetgeen

geoorloofd en betamelijk is' heeft overschreden. Het Hof overweegt: 'Bij aanvang van zijn werkzaamheden is verweerder met mevrouw een, zoals de raad overweegt, normaal uurtarief overeengekomen, welk uurtarief het Hof, alle omstandigheden in aanmerking genomen, niet onredelijk voorkomt. Daarna, toen verweerder al ruim een jaar voor mevrouw optrad, is hij met haar overeengekomen dat zij daarnaast een "succesfee" van 15% diende te betalen. Een aanvankelijk redelijke honorariumafspraken werd daarmee, zowel wat betreft de inhoud als de wijze van totstandkoming, onredelijk en onbetamelijk. Verweerder heeft geen rekening ermee gehouden dat in letselschadezaken veelal sprake is van een kwetsbare en afhankelijke cliëntèle en dat de afhankelijkheid aanmerkelijk toeneemt nadat de werkzaamheden zijn aangevangen.' Het Hof van Discipline gaat ook in op de stelling van Engelgeer – onder verwijzing naar het besluit van de d-g NMA van 21 februari 2002 – dat het verbod op no cure no pay in strijd is met de Mededingingswet. Het Hof meent dat het

niet gebonden is aan de uitspraak van de d-g NMA, aangezien 'de aanvraag van verweerder tot het nemen van een besluit op grond van artikel 56, lid 1 Mw wordt afgewezen, zodat reeds om die reden geen formele rechtskracht aan de bedoelde overweging van de d-g NMA toekomt'. Het Hof van Discipline stelt verder dat de d-g NMA ten onrechte geen rekening heeft gehouden met het arrest van het Hof van Justitie in de zaak-Wouters (zaak c-309/99, 19 februari 2002). Op grond van die uitspraak had de d-g NMA marginaal (en niet ten volle, zoals hij deed) moeten toetsen of het verbod op no cure no pay noodzakelijk is om de onafhankelijkheid, de partijdigheid en de integriteit van advocaten te waarborgen. Hoewel het Hof van mening is dat het verbod op no cure no pay ook de marginale toets kan doorstaan, is er vanwege de verkeerde toetsing 'te minder reden om de d-g NMA in zijn genoemde oordeel te volgen'. Het Hof neemt daarbij in aanmerking dat onduidelijk is waar de discussie omtrent no cure no pay uiteindelijk toe zal leiden: handhaving

van het verbod op no cure no pay of toestaan van het experiment in letsel- en overlijdensschadezaken. 'Het Hof kan er daarom thans niet van uit gaan dat dit verbod niet langer beschouwd kan worden als een regeling die noodzakelijk wordt geacht ter verzekering van de belangen waarvoor de beroepsgroep heeft te waken.' Overigens heeft Engelgeer in *Het Financieel Dagblad* aangegeven de zaak aan te kaarten bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. 'Helaas heeft dat geen opschortende werking,' zo voegde hij er aan toe.

'TELEURSTELLEND'

Algemeen deken Jeroen Brouwer vindt het kabinetsbesluit 'teleurstellend'. 'We hebben de verordening natuurlijk niet voor niets aangenomen. Het is jammer dat het kabinet aanstuurt op vernietiging.' Het bevreemdt de deken dat het kabinet en de NMa twee tegenovergestelde posities innemen. 'Dat maakt onze positie er niet duidelijker op. We zullen de besluiten eerst bestuderen, en ons dan beraden over een verdere strategie.'

(advertentie)

Over de banden

Geachte lezer

Iedere advocaat kreeg als lid van de Nederlandse Orde van Advocaten tot enkele jaren geleden automatisch een band toegestuurd, om er de Advocatenbladen in op te bergen. Dit hebben wij in goed overleg met de Orde besloten alleen nog te doen op verzoek, omdat onder andere uit lezersonderzoek bleek dat lang niet alle lezers het blad bewaren. De aanvragen van de laatste jaren bevestigen dit. Bovendien is via BalieNet (www.balienet.nl) het archief van het Advocatenblad te raadplegen. In het archief vindt u alle artikelen van de laatste jaren en ze zijn *full text* opgeslagen en ook als zodanig te downloaden.

De mogelijkheid om de banden aan te vragen blijft natuurlijk bestaan. U kunt zich gratis abonneren op de banden door met vermelding van kantoor naam, naam en adres:

een e-mail te zenden aan:

klantenservice@reedbusiness.nl

te bellen met de klantenservice:

0314 - 358 358;

te faxen naar de klantenservice:

0314 - 349 048.

Wie zich eenmaal heeft geabonneerd op de banden, krijgt deze tot wederopzegging toegestuurd.

Drs. Jan Willem van der Wee
Uitgever van het Advocatenblad
Reed Business Information bv

Nb. Voor betalende abonnees blijft de mogelijkheid bestaan om de banden te bestellen tegen betaling van € 15,00 inclusief BTW en exclusief verzendkosten.

‘Verkopen van het kantoor is als verkopen van tweedehands auto’

Christ’l Dullaert, New York

Je zou denken dat de grotere kantoren het geld, de visie en de mankracht hebben om van hun sites wat moois te maken. Vanuit het perspectief van een potentiële cliënt bekeken, zien die sites er echter slecht uit. Je zult via de sites naar een advocaat op zoek zijn! De meeste sites geven verwarrende informatie over secties, rechtsgebieden en je merkt dat de meeste kantoren toch nog de fout maken om maar vooral geen enkel rechtsgebied te willen missen. Men kan alles.

Een goede uitzondering vond ik de websites van Holland Law en Freshfields. Daar heeft men in ieder geval wel nagedacht over de *core business* en die is helder geformuleerd. Op zoek naar een bestuur dat verantwoordelijk is voor het advocatenkantoor, kan men snel informatie vinden bij CMS Derks, Nauta Dutilh en Pels Rijcken, waarbij Pels Rijcken uitblinkt in grote toegankelijkheid van de bestuursleden, en bij CMS Derks een speciaal e-mailadres voor het bestuur is gecreëerd.

Natuurlijk zijn de Angelsaksische collega's veel sterker in marketing van hun eigen werk en hun kantoor. Onlangs heeft een Amerikaans bureau een prijs ingesteld voor de beste Amerikaanse website, dat wil zeggen de site die de beste internationale informatie geeft. De Amerikanen zijn nog wel op hun eigen continent georiënteerd, dus informatie in een andere taal komt men weinig tegen.

De 'Global Law Firm Awards' zal plaatsvinden op 15 mei voor de site die de beste Arabische, Chinese, Franse, Russische (taal) informatie bevat. Het idee achter deze Award komt van een vertaalbureau voor de advocatuur. Zij menen dat nu Google al in 97 talen verschijnt, ook de advocatuur globaler moet opereren middels internationaal toegankelijke sites.

Deze Award is maar een voorbeeld van de Amerikaanse aandacht voor marketing. Een ander voorbeeld is het recentelijk verschijnen van verschillende artikelen over 'Competitive Intelligence'. In het *ABA Journal* van februari dit jaar werd daar de nodige aandacht aan besteed. Competitive Intelligence is het bestuderen en analyseren van openbare externe informatie

ten behoeve van het formuleren van een strategie ten opzichte van concurrenten en (potentiële) cliënten. Die kennis kan een kantoor helpen zijn eigen strategie verder te bepalen en verfijnen.

De Nederlandse advocaat vindt het verkopen van zichzelf en zijn kantoor maar moeilijk en bijna net zo ordinaar als het verkopen van tweedehands auto's. Toch is nadenken over marketing van het eigen kantoor niet alleen nuttig om nieuwe cliënten binnen te halen, maar ook een goede manier om de werkwijze en het 'unique selling point' van het kantoor nog eens onder de loep te nemen. Vaak ontbreekt de tijd bij menig kantoor om daar eens bij stil te staan. En dat is slecht vanuit verkoop oogpunt, maar ook vanuit kantoorefficiëntie en kantoorstrategie.

Advocaten kunnen trouwens een leuke test doen naar hun eigen *rainmaking*-vaardigheden op www.sugarcres.com. Veramerikaniseren is nergens voor nodig, en een website als die van strafpleiter Joseph Tacopina www.tacopina-law.com (in de rubriek 'press'), blijft hopelijk ver weg. Maar weer wat klantgericht denken kan beslist geen kwaad.

Samenvattingen disciplinaire uitspraken op internet

Vanaf eind februari zijn in de databank van de Nederlandse Orde van Advocaten toegankelijk via www.advocatenorde.nl en BalieNet, geanonimiseerde samenvattingen opgenomen van relevante disciplinaire uitspraken vanaf begin 2004. Het gaat om beslissingen van het Hof van Discipline en beslissingen van de Raden van Discipline waartegen geen hoger beroep is ingesteld. Tevens is de zoekfunctie van de databank aangepast, waardoor gericht op datum en/of instantie kan worden gezocht. De samenvattingen staan los van de rubriek Disciplinaire beslissingen in het *Advocatenblad*. Die beslissingen worden als voorheen geselecteerd, bewerkt en zo nodig geannoteerd door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak.

AGENDA

Aanpakken van recreatielawaai

Op 20 april wijdt de Nederlandse Stichting Geluidshinder haar jaarlijkse Geluidshinderdag aan 'horeca- en evenementenlawaai'. Recreatielawaai staat in de top-5 van meest storende geluidsbronnen in Nederland. Zo'n 2 miljoen Nederlanders worden er door gehinderd, waarvan bijna de helft in ernstige mate. Het overgrote deel van hen wordt gehinderd door kermissen, horecagelegenheden en massa-

evenementen in de open lucht. Er is slechts een beperkt wettelijk kader om alle vormen van geluidsoverlast van deze bronnen aan te pakken. Tijdens de Geluidshinderdag 2005 zal de gemeentelijke praktijk centraal staan. Deelname kost € 170 voor NSG-donateurs, € 220 voor niet-donateurs en € 25 voor studenten. Meer informatie en aanmelding: www.nsg.nl, resp. info@nsg.nl.

AGENDA

Juridische kwaliteitszorg

Op donderdagmiddag 31 maart (13.30-16.00 uur) spreken mr. J.A.M. Wennekers, bestuurlijk-juridisch beleidsmedewerker bij de provincie Zuid-Holland, mr. drs. C. Wildeboer-Schut, juridisch controller bij de gemeente Eindhoven, en mw. mr. I. de Pooter, juridisch controller bij Waterschap De Dommel, over diverse aspecten van de voorbereiding en invoering van juridische kwaliteitszorg (JKZ) en over de daarmee opgedane ervaring. De bijeenkomst wordt georganiseerd door

het Juridisch Genootschap 's-Hertogenbosch en Jurin, het juridisch netwerk van de provincie Noord-Brabant. Locatie: Statenzaal van het Provinciehuis, Brabantlaan 1, 's-Hertogenbosch, tel. 073-681 28 12. Aanmelding tot 22 maart bij de secretaris van het Genootschap, mr. R.E. Koopman: Koopman@bogaertsengroenen.nl. Informatie: mw. mr. D. van der Veen, tel. 073-6901384 of mw mr. M.G.A. Valk-Geursen, tel. 073-681 22 94. De toegang is gratis.

De 'wrongful life'-vordering

Op vrijdag 8 april organiseert het Studiecentrum Kerckebosch een studiedag over de 'wrongful life'-vordering. In een wrongful life-vordering gaat het er om dat er een (gehandicapt) kind geboren wordt, dat niet geboren zou zijn wanneer een deskundige (arts,

gynaecoloog, verloskundige) geen fout zou hebben gemaakt. Voor informatie over sprekers zie: www.kerckebosch.nl. Plaats: Congrescentrum WTC; 9.00 uur. Aanmelding bij Stephanie van der Linden, tel. 030-698 42 22, e-mail: studiecentrum@kerckebosch.nl.

Willem van Manen tekende twintig jaar geleden zijn eerste Pinguïn.

Veertien Nepalese mensenrechtenadvocaten gearresteerd

Sinds 1 februari, de dag waarop de koning van Nepal de regering heeft ontslagen en de noodtoestand afkondigde, zijn in Nepal veertien prominente mensenrechten advocaten gearresteerd.

Onder de advocaten bevindt zich Krishna Pahadi, oprichter van de non-gouvernementele organisatie Human Rights and Peace Society (HURPES). Deze organisatie brengt mensenrechtenschendingen begaan door zowel de Maoïsten als de regering onder de aandacht. Pahadi werd op 9 februari gearresteerd op zijn kantoor in de hoofdstad Kathmandu. Eerder al, op 3 februari, werd Sindhu Nath Pyakurel, voormalig deken van de Nepal Bar Association, gearresteerd. Mensenrechtenorganisaties maken zich ernstige zorgen om zijn gezondheid, vanwege zijn hartklachten. Zij vrezen dat hij in detentie niet de benodigde medische zorg zal krijgen. De Supreme Court in Nepal besliste onlangs dat Pyakurel zal moeten worden voorgeleid voor de rechter. Het is nu aan de veiligheidstroepen om dit rechterlijk bevel uit te voeren.

Al sinds 1996 bestaan er spanningen tussen de regering onder leiding van de koning en de Communist Party of Nepal-Maoïst (CPN-Maoïst). Gedurende het conflict is er voortdurend sprake geweest van moorden, arrestaties, foltering en bedreigingen van mensenrechtenadvocaten door zowel het regeringsleger als de Maoïsten. De laatste maanden is de mensenrechtensituatie in Nepal echter nog meer verslechterd. Gelet op de huidige situatie, zijn mensenrechtenorganisaties bang dat het geweld tegen advocaten, journalisten en activisten zal toenemen en dat het voor hen nog moeilijker wordt om hun legitieme beroep in vrijheid uit te oefenen. Aldus de International Commission of Jurists: het arresteren van mensenrechten activisten zal enkel leiden tot nog meer instabiliteit en zal Nepals problemen niet oplossen.

Zie voor meer informatie over deze en 12 andere mensenrechtenadvocaten in Nepal: www.icj.org/news en www.amnesty.ie

Voor informatie over de Stichting Advocaten voor Advocaten, kunt u contact opnemen met het Secretariaat, mr. Ruth Kok & mr. Jarinde Temminck Tuinstra, info@advocatenvooradvocaten.nl.

AGENDA

Master Competition 2005

De Amsterdam Nyenrode Law School (ANLS) daagt getalenteerde rechtenstudenten uit mee te doen aan de Master Competition 2005. Gevraagd wordt in een essay de verschillende juridische dimensies van het fenomeen offshoring te analyseren en de praktische implicaties ervan voor het bedrijfsleven weer te geven. Een

professionele jury onder leiding van prof. mr. Edgar du Perron, hoogleraar privaatrecht van de Universiteit van Amsterdam, belooft de beste inzending met de beurs van € 25.000 voor het Master of Laws programma International Business Transactions & Law. Voor meer informatie zie: www.anls.nl.

Magistrale

OVERWEGINGEN

In deze rubriek plaatsen we uitspraken die de lezers ons sturen. We zien graag uitspraken uit de praktijk die bloemrijk, raar, onhandig, vlammend, belerend, misschien wel tenenkrommend maar vooral geestig zijn. Als de lezer maar verrast wordt, zich afvraagt of het werkelijk klopt wat er staat en met een lach op het gezicht de rubriek bekijkt. Zie het het colofon voor het (e-mail)adres waar u uw vondst heen kunt sturen. Een greep uit de ingezonden overwegingen:

HOGE NOOD

Kantonrechter Lelystad (Voorzieningenrechter) 25 februari 2004, nr. 225551 VV 04-8 en kantonrechter Lelystad (Ontbindingsrechter) 31 maart 2004, nr. 228089 HA VERZ 04-147. 'In kort geding oordeelt de rechter dat het onwaarschijnlijk is dat het ontslag op staande voet in een bodemprocedure stand zal houden. Gesteld noch gebleken is dat de werknemer uit een soort van misplaatste bravoure in het lege krat heeft geplast, maar aannemelijk is dat hij dat in paniek heeft gedaan omdat hij merkte dat hij zijn plas niet kon ophouden. Mogelijk kan de werknemer verweten worden dat hij, wetende dat hij last had van zijn blaas, te lang

met het toiletbezoek heeft gewacht, maar deze inschattingfout rechtvaardigt geen ontslag op staande voet. Daar komt nog bij dat de werknemer direct heeft geprobeerd de gevolgen van zijn handelwijze te beperken.'

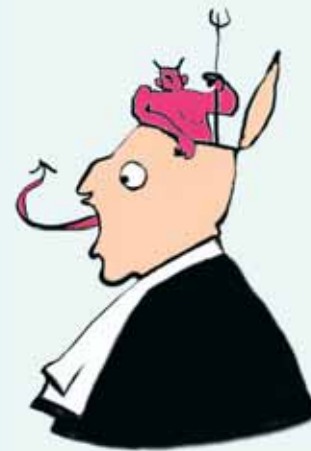
MANDARIJN-WETENSCHAP

De uitspraak is van A-G Huydecoper afkomstig. Vindplaats: LJN: AR2768, Hoge Raad, Co3/224HR. De overweging is ingezonden door mr. F. Hoppe.

'26) Een verzuchting vooraf (16): weinig rechtsgebieden roepen in zo'n mate de kwalificatie "mandarijnen-wetenschap" op, als het gebied van het mededingingsrecht. De niet-ingewijde (zoals ik) moet hier met méér dan gewoonlijke omzichtigheid treden. Ik meld dat ter verontschuldiging, bij voorbaat, van mogelijke schreden hierna, die de beoefenaars van dit rechtsgebied als niet-passend zouden kunnen aanmerken.'

PSYCHISCH ONBEHAGEN

Hof Amsterdam, 4 november 2004, rolnr. 1274/03. De heer Van der Steen heeft een tucht-

rechtelijke procedure gevoerd tegen zijn voormalig accountant Admiraal, hij is hierbij naar tuchtrechtelijke maatstaven niet goed bijgegaan. Van der Steen voert aan wegens psychische schade niet meer in staat te zijn te procederen tegen Admiraal en wil dat verhalen op zijn voormalig advocaat. Dat gaat het hof te ver: 'Daarbij had Van der Steen, waar hij tot zijn schade rekent dat hij niet meer in staat is geweest een procedure tegen Admiraal aan te vangen, in het bijzonder dienen te verklaren waarom hij nog wél in staat is tegen zijn voormalige advocaten te procederen en niet tegen Admiraal.'

Toetsen Beroepsopleiding 1 april 2005

NAJAARSCYCLUS 2004

(+ INHALERS):

10.30 - 12.30 uur	Bestuursprocesrecht
13.30 - 14.30 uur	Jaarrekening lezen
15.00 - 16.00 uur	Belastingrecht
16.30 - 17.30 uur	Gedragrecht

Alle toetsen worden afgenomen op basis van de meest recente wetteksten.

Inschrijving

Stagiaires die in september 2004 met de Beroepsopleiding zijn begonnen, hoeven zich niet op te geven. Inhalers/herkansers (stagiaires die vóór september 2004 met de Beroepsopleiding zijn begonnen) dienen zich zo spoedig

mogelijk schriftelijk (uiterlijk twee weken vóór de toetsdatum) aan te melden bij de Nederlandse Orde van Advocaten, afdeling Opleiding, t.a.v. mevrouw C. Carati, faxnummer 070-335 35 34, e-mail: opl@advocatenorde.nl. U ontvangt een schriftelijke bevestiging van inschrijving. Wilt u bij inschrijving duidelijk het volgende vermelden:

- naam, voorletter(s) en geslacht;
- het adres waar de bevestiging naar toegezonden moet worden;
- uw cursuscode.

Examengeld

Het examengeld voor het inhalen/herkansen van toetsen is door de Algemene Raad vastge-

steld op € 65 per toets. Ná de toetsdag ontvangt u een acceptgiro waarmee u het examengeld ad € 65 per toets kunt overmaken.

Toetslocatie

De toetsen worden afgenomen in de Heidehal, Blokhoeve 2 te Nieuwegein (tel. 030-605 90 59).

Voor informatie kunt u bellen met de Nederlandse Orde van Advocaten, afdeling Opleiding (telefoon: 070-335 35 55 tussen 09.00-12.00 uur).

(Secretariaat Examencommissie)

HEEFT Ú ONS AL GESPROKEN?

U heeft het goed voor elkaar. Uw organisatie is op orde en de zaken lopen uitstekend. Geen vuiltje aan de lucht. Maar u weet ook dat zich elk moment een situatie kan voordoen waardoor u plotseling behoefte heeft aan extra juridische kennis of capaciteit.

Bijvoorbeeld omdat een van uw vaste juristen afwezig is, wegens ziekte of zwangerschap. Of omdat zich een omvangrijk project aandient dat specialistische kennis vereist. Praat daarom eens met ons, zodat u nu al weet wat in zulke situaties de oplossing is.

Brunel Legal is gespecialiseerd in de flexibele inzet van gekwalificeerde juristen, en weet altijd de juiste persoon te vinden voor uw organisatie. Ongeacht het vereiste kennis- en ervaringsniveau. Ongeacht de contractvorm.

Hoe we dit waar kunnen maken? Omdat we beschikken over een uitgebreid netwerk van juristen. En omdat de zintuigen van onze accountmanagers voortdurend op scherp staan. Zij zijn altijd alert op nieuwe ontwikkelingen, en luisteren aandachtig naar de wensen en eisen van opdrachtgevers. Daardoor weten we iedere organisatie de zekerheid te bieden dat de juridische ondersteuning van de bedrijfsvoering gewaarborgd is. Ook die van u.

Heeft u vragen? We zijn in iedere situatie bereikbaar via 020 - 312 50 00. Of stuur een e-mail naar info.legal@brunel.nl, dan nemen we zo snel mogelijk contact met u op. Voor meer informatie kunt u ook kijken op www.brunel-legal.nl.

Brunel Legal is onderdeel van beursgenoteerd zakelijk dienstverlener Brunel International N.V., en helpt ondernemingen en instellingen bij het oplossen van juridische vraagstukken. Dit doen we door de inzet van gekwalificeerde juristen. Daarbij bieden we drie diensten aan: Legal Support (juridische ondersteuning), Legal Interim (ervaren interim-juristen) en Legal Projects (juridische projecten).

brunellegal

Kroniek burgerlijk procesrecht 2004

Deel 1

Mr. W. Heemskerk,
mr. T.F.E. Tjong Tjin Tai,
mw. mr. W.I. Wisman¹

In dit nummer het eerste deel van het jaarlijkse overzicht van de jurisprudentie burgerlijk procesrecht, met nu alvast de inhoudsopgave van de beide delen. In het volgende nummer ook nieuwe wetgeving en literatuur.

INHOUD KRONIEK BURGERLIJK PROCESRECHT 2004

DEEL I

Advocatuur

Algemene beginselen van procesrecht

Art. 6 EVRM

Hoor en wederhoor

Arbitrage en bindend advies

Beslag

Verlof

Eis in de hoofdzaak

Opheffing beslag

Varia

Bewijs

Bewijslastverdeling

Bewijsaanbod

Schriftelijk bewijs

Getuigenbewijs

Deskundigenbericht

Voorlopig getuigenverhoor

Voorlopig deskundigenbericht

Exhibitieplicht

Competentie

Absolute competentie

Relatieve competentie

Internationale rechtsmacht

EEX-Verdrag en EEX-Verordening

Gemeenschapsrecht

Dagvaarding

Betekening

Dagvaarding of verzoekschrift

Gebreken en herstel mogelijkheden

Inhoud dagvaarding

Executie

Executiegeschil

Dwangsom

Gijzeling

Executie door de pandhouder

Varia

DEEL II

Faillissementsprocesrecht

Familieprocesrecht

(zie ook verzoekschriftprocedure)

Gezag van gewijsde

Incidenten

Verval van instantie

Vrijwaring

Voeging en tussenkomst

Verwijzing en voeging van zaken

Varia

Kort geding

Kosten

Vast recht

Proceskosten

Buitengerechtelijke kosten

Misbruik van procesrecht

Partijen

Pleidooi

Rechtsmiddelen

Hoger beroep

Appellabiliteit

Tussentijds hoger beroep

Devolutieve werking

Varia

Cassatie

Tussentijds cassatieberoep

Varia

Verzet

Herroeping

Rechtsmiddelen in

verzoekschriftprocedures

Rectificatie

Uitspraak

Motivering

Bindende eindbeslissing

Verzoekschriftprocedure

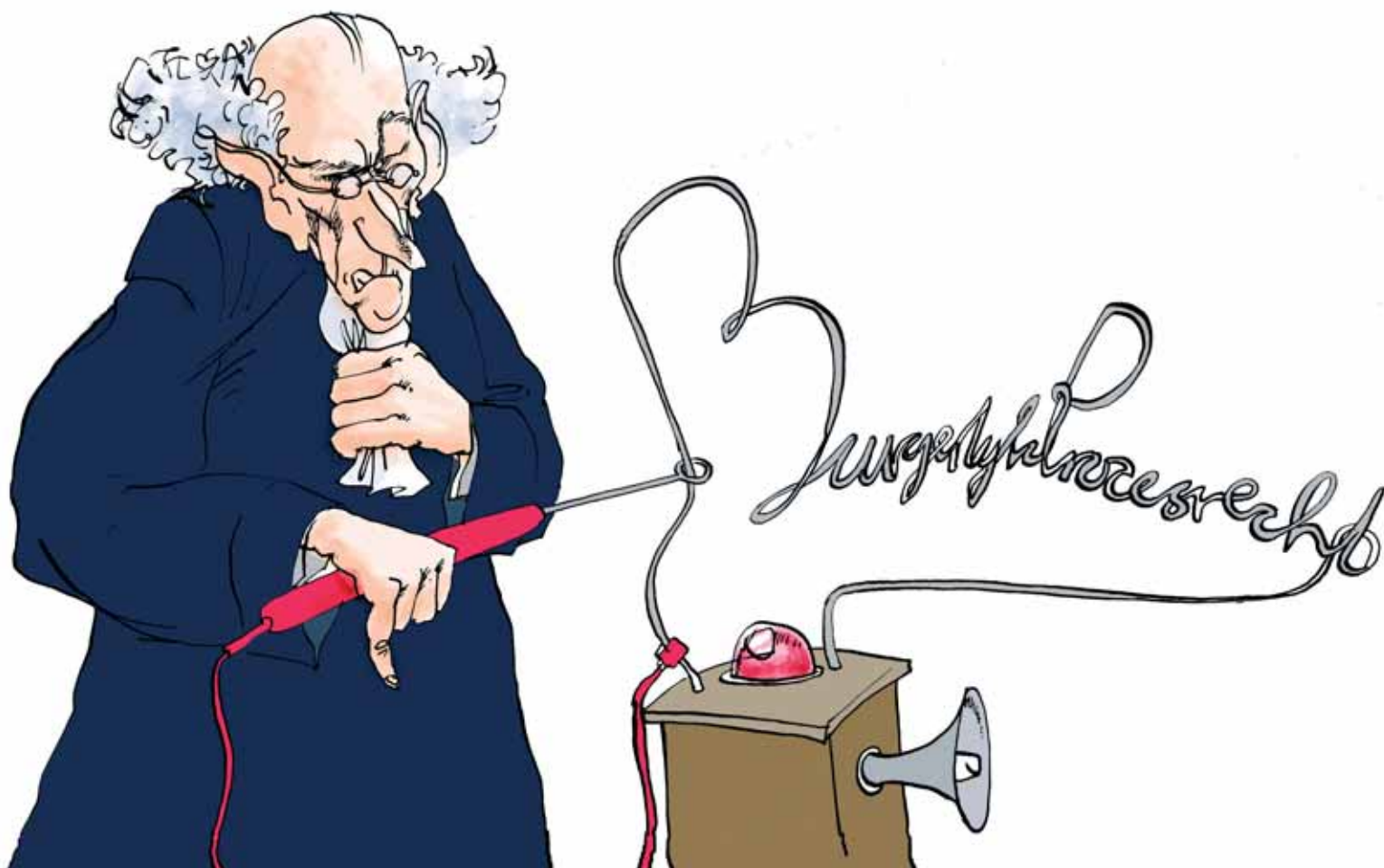
Wijziging van eis

Wetgeving

Literatuur

¹ De auteurs zijn allen advocaat bij Pels Rijcken & Droogleeve Fortuijn te Den Haag.

ADVOCATUUR

Als je slechts een Amerikaanse bul op zak hebt, moet je niet de Nederlandse meester-titel voeren. De gemachtigde in kantonzaken die dat toch deed – en die dus ironisch genoeg de gepretendeerde titel helemaal niet nodig had – kreeg de kous op de kop van de kantonrechters ten overstaan van wie hij placht op te treden. Zij weigerden op de voet van art. 81 Rv voor een periode van een jaar hem toe te laten zijn bijstand te verlenen of partijen in rechte te vertegenwoordigen. De daartoe strekkende beschikkingen bleven in appèl goeddeels in stand (Hof Den Bosch 8 juli 2003, NJF 2004, 119 en Hof Den Bosch 24 september 2003, Prg 2004, 9154).

Naar aanleiding van uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is discussie ontstaan over de mogelijkheid voor advocaten en andere rechtshulpverleners om een uittreksel uit de gemeentelijke basisadministratie persoons-

gegevens op te vragen: ABRS 7 juli 2004, LJN AP8192, LJN AP8238, LJN AP8315 en LJN AP8316. De Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB) schrijft na enig oproer in haar nieuwsbrief 2-2005: 'Als een advocaat in zijn verzoek tot inlichtingen uit de GBA als doel vermeldt dat het nodig is voor het voeren van een gerechtelijke procedure, dan kunnen de benodigde gegevens in principe worden verstrekt. Een nadere motivering voor het verzoek is niet noodzakelijk.' Zie ook *Advocatenblad* 2005-3, p. 106 en www.nvvb.nl.

Voor geschillen omtrent de hoogte van een declaratie bestaat een bijzondere rechtsgang. Oud nieuws, maar het blijft actueel, getuige Rb. Arnhem 24 maart 2004, NJF 2004, 523. Deze rechtsgang moet ook gevolgd worden, indien pas na de dagvaarding blijkt dat de hoogte van het gevorderde honorarium wordt betwist (Rb. Haarlem 9 juni 2004, NJF 2004, 488).

De advocaat die een andere advocaat inschakelt heeft volgens de gedragsregels in te staan voor de voldoening van diens declaratie. Uit Hof Den Haag 30 juli 2003, Prg 2004, 6221 volgt dat ook buitenlandse confrères en collega's bij toepasselijkheid van Nederlands recht aan deze regel kunnen worden gehouden, nu de gedragsregels tussen advocaten als gewoonte in de zin van art. 6:248 BW dienen te worden aangemerkt.

De grenzen aan de vrijheid van meningsuiting, die een advocaat bij de beroepsuitoefening geniet, worden mede bepaald door de gedragsregels. De dreiging van een tuchtrechtelijke sanctie wegens uitlatingen ten processe kan echter wel inbreuk maken op de vrijheid van meningsuiting. Een schending van art. 10 EVRM werd aangenomen in het geval van advocaat Steur, die in een civiele procedure stelde dat zijn van steunfraude verdachte cliënt onder onaanvaardbare druk was gezet en die vervolgens aan tuchtrechtspraak werd onderworpen (EHRM 28 oktober 2003, NJ 2004, 555 m.nt. EJD (Steur/Nederland)).

ALGEMENE BEGINSELEN VAN PROCESRECHT

Art. 6 EVRM

Het EHRM boog zich in de zaak Perez/Frankrijk over de vraag of art. 6 EVRM van toepassing is op de benadeelde partij ('partie civile') in een strafzaak, te vergelijken met de benadeelde partij ex art. 51a Sv. Als het slachtoffer compensatie vordert, al betreft het maar een symbolische vergoeding of de bescherming van een 'civil right' zoals een goede reputatie, dan is art. 6 EVRM van toepassing. Dit spoort met de noodzaak om de rechten van slachtoffers te beschermen en hen een gepaste plaats in het strafproces te verzekeren, aldus het Hof. Het enkele feit dat de waarborgen van een eerlijk proces niet noodzakelijkerwijs even streng zijn in civiele zaken als in strafzaken brengt nog niet met zich dat het Hof het lijden van slachtoffers uit het oog kan verliezen en hun rechten mag minachten: EHRM 12 februari 2004, NJ 2004, 12.

Als procesvertegenwoordiging door een procureur is voorgeschreven, kan een rechter weigeren acht te slaan op stukken die zonder tussenkomst van een procureur worden ingediend, zo volgt uit HR 4 juni 2004, JOL 2004, 300. De eis van verplichte procesvertegenwoordiging is op zichzelf niet in strijd met het in art. 6 EVRM neergelegde recht op toegang tot de rechter, mits is voorzien in een stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand.

Hoor en wederhoor

Het beginsel van hoor en wederhoor gaat niet zo ver dat de rechter gehouden is om na het wisselen van conclusies en nadat vonnis is gevraagd, na te gaan of partijen nog behoefte hebben aan verdere uitlatingen: Hof Leeuwarden 22 oktober 2003, NJ 2004, 105. De rechter is in beginsel evenmin gehouden om ambtshalve te controleren of de stukken waarop bij pleidooi een beroep wordt gedaan tijdig aan de wederpartij zijn toegezonden: HR 6 februari 2004, JOL 2004, 66 (zie anders HR 29 november 2002, NJ 2004, 172 m.nt. HJS (Dipasa/Huyton)). Door acht te slaan op het proces-verbaal van een mondelinge behandeling zonder dat dit aan partijen is toegezonden, schendt de rechter het beginsel van hoor en wederhoor niet: HR 30 januari 2004, JOL 2004, 47.

Het recht om inhoudelijk verweer te voeren in een gerechtelijke procedure is onvervreemdbaar en wordt ook behouden, indien partijen zijn overeengekomen een pro forma ontbindingsprocedure te volgen, aldus Vzng. Rb. Utrecht 7 april 2004, NJF 2004, 334.

ARBITRAGE EN BINDEND ADVIES

Vernietiging van een arbitraal vonnis is mogelijk, indien dit niet met redenen is omkleed (art. 1065 lid 1 aanhef en sub d Rv). In Benetton/Eco Swiss (HR 25 februari 2000, NJ 2000, 508 m.nt. HJS) gaf de Hoge Raad aan dat aan de rechter niet de bevoegdheid toekomt op deze vernietigingsgrond een arbitraal vonnis naar zijn inhoud te toetsen: vernietiging is slechts mogelijk wanneer de motivering geheel ontbreekt, niet in gevallen van ondeugdelijke motivering. HR 9 januari 2004, RvdW 2004, 11, JBPr 2004, 31 m.nt. I.P.M. van den Nieuwendijk (Nannini/SFT Bank), rov. 3.5.2 vormt hierop een welkome nuance. Met het ontbreken van een motivering moet op één lijn worden gesteld het geval dat weliswaar een motivering gegeven is, maar dat daarin enige steekhoudende verklaring voor de desbetreffende beslissing niet te onderkennen valt.

Een arbitraal scheidsgerecht is gerechtigd over zijn bevoegdheid te oordelen (art. 1052

Rv). Indien over dezelfde vorderingen eerst bij een scheidsgerecht en vervolgens bij de gewone rechter een geding aanhangig wordt gemaakt, zal de civiele rechter in beginsel over de (on)bevoegdheid van de arbiters pas hebben te oordelen, nadat de arbiters eindvonnis hebben gewezen. Dit geldt ook, indien louter ter sauvering van een vervaltermijn een arbitrale procedure aanhangig wordt gemaakt (Rb. Den Haag 19 mei 2004, JBPr 2004, 63 m.nt. G.J. Meijer).

BESLAG

Verlof

De voorzieningenrechter kan verlof tot het leggen van conservatoir derdenbeslag weigeren op de grond dat voor verzoeker reeds een ongunstig vonnis in eerste aanleg in de hoofdzaak is gewezen. De voorzieningenrechter is in dat geval niet gehouden de kans van slagen van een daartegen ingesteld rechtsmiddel te beoordelen: Hof Amsterdam 1 juli 2004, JBPr 2004, 71 m.nt. M.O.J. de Folter.

In het algemeen wordt geen verlof verleend voor het leggen van 'eigenbeslag' indien daarmee wordt beoogd de executie van een vonnis te frustreren. Een derdenbeslag onder de deurwaarder met hetzelfde effect moet worden beschouwd als een verkapt 'eigenbeslag', aldus Vzng. Rb. Amsterdam 31 augustus 2004, NJF 2004, 529, die bovendien oordeelt dat sprake is van misbruik van recht en de vordering tot opheffing van dit beslag toewijst. Vgl. Vzng. Rb. Breda 8 september 2004, NJF 2004, 544, die eigenbeslag niet toelaatbaar acht, omdat de gepretendeerde tegenvordering niet is gestaafd.

Eis in de hoofdzaak

Nadat verlof is verkregen voor het leggen van conservatoir beslag is het zaak tijdig een eis in de hoofdzaak in te stellen, voorzover dat nog niet is gebeurd (art. 700 lid 3 Rv). Het moet dan gaan om een procedure die strekt tot het verkrijgen van een voor tenuitvoerlegging vatbare veroordeling tot voldoening van de vordering waarvoor het beslag is gelegd (HR 26 februari 1999, NJ 1999, 717, rov. 3.4.2). Ook de vordering tot vergoeding

van schade nader op te maken bij staat is een eis in de hoofdzaak, al wordt pas in de daaropvolgende schadestaatprocedure de omvang van het vorderingsrecht vastgesteld: Hof Arnhem 27 april 2004, *NJF* 2004, 496, *JBPr* 2004, 57 m.nt. M.A.J.G. Janssen (zie, ten onrechte, anders: Vzng. Rb. Amsterdam 13 januari 2004, *NJF* 2004, 320). Hetzelfde geldt voor de Zwitserse verzoeningsprocedure ('Vermittlungsbegehren'), die weliswaar niet tot een voor tenuitvoerlegging vatbare veroordeling kan leiden, maar dwingend voorgeschreven is voordat het geschil in rechte wordt beoordeeld: Vzng. Rb. Zwolle 24 september 2003, *NJF* 2004, 84.

Als de eis in hoofdzaak niet tijdig wordt ingesteld, vervalt het beslag van rechtswege: Hof Den Bosch 9 september 2003, *NJF* 2004, 165 en Hof Arnhem 8 juni 2004, *NJF* 2004, 463. Wanneer partijen echter overeenkomen zekerheid te stellen en het beslag op te heffen, dan speelt de termijn waarbinnen de eis in hoofdzaak moest worden ingesteld geen rol meer, aldus Vzng. Rb. Zwolle 18 september 2003, *NJF* 2004, 99. In voorkomend geval doet men er bij het stellen van bankgarantie dan ook verstandig aan daarin een voorwaarde op te nemen omtrent de termijn waarbinnen de beslaglegger de hoofdzaak aanhangig moet maken.

Opheffing beslag

Ingevolge art. 705 Rv wordt de opheffing van een beslag onder meer uitgesproken, indien summierlijk van de ondeugdelijkheid van het door de beslaglegger ingeroepen recht of van het onnodige van het beslag is gebleken. Het gaat hier om een afweging van belangen 'aan de hand van een beoordeling van wat door beide partijen naar voren is gebracht en summierlijk met bewijsmateriaal is onderbouwd' (HR 14 juni 1996, *NJ* 1997, 481). Het feit dat een (appèl)rechter in de hoofdzaak de vordering van de beslaglegger heeft afgewezen is wel een belangrijk gezichtspunt bij de beantwoording van de vraag of van de ondeugdelijkheid van het ingeroepen recht summierlijk is gebleken, maar niet doorslaggevend wanneer nog een rechtsmiddel tegen die beslissing openstaat of reeds aanhangig is: Vzng. Rb. Haarlem 20 februari 2004, *NJF*

2004, 276 en Hof Amsterdam 8 juli 2004, *NJF* 2004, 577. De opvatting dat opheffing achterwege moet blijven bij *twijfel* omtrent de deugdelijkheid van het ingeroepen recht is in haar algemeenheid onjuist: Hof Den Bosch 22 juli 2003, *NJF* 2004, 14.

Varia

Kan een advocaat zich met een beroep op zijn geheimhoudingsplicht verschonen van de plicht verklaring te doen ex art. 476a Rv, wanneer derdenbeslag onder hem of zijn stichting derdengelden wordt gelegd? Nee, zegt Rechtbank Amsterdam: het maatschappelijk belang dat met het beroepsgeheim is gemoeid, dient te wijken voor het maatschappelijk belang van de verklaringsplicht (Rb. Amsterdam 4 augustus 2004, *NJF* 2004, 450).

Wanneer een conservatoir derdenbeslag executoriaal wordt, moet de executoriale titel tijdig aan de derdebeslagene worden betekend (art. 722 Rv). De verplichting om de beslagen geldsom aan de deurwaarder af te dragen (art. 477 Rv) gaat vier weken na deze betekening in (723 Rv). Is nu een betaling door de derde aan de beslaglegger, voordat de vierwekentermijn verstreken is, van waarde? Ja, oordeelt Hof Den Haag 4 februari 2004, *NJF* 2004, 231.

Op grond van art. 436 Rv geldt een beslagverbod voor goederen die bestemd zijn voor de openbare dienst. Ten aanzien van de Antilliaanse pendant van deze bepaling (art. 312a RvNA) heeft het Gemeenschappelijk Hof uitgemaakt dat onder goederen ook gelden begrepen zijn (25 maart 2003, *NJ* 2004, 109). Voor het Nederlandse recht was dit overigens al vaste rechtspraak (zie bijvoorbeeld Pres. Rb. Amsterdam 24 februari 1999, *NJ* 1999, 622).

Indien op de voet van art. 856 lid 3 Rv een nieuwe gerechtelijk bewaarder wordt aangewezen, dan vindt niet eerder opvolging plaats dan nadat deze op formele wijze van zijn aanstelling op de hoogte is gesteld, dan wel de aanwijzing heeft aanvaard. Over het ingangstijdstip mag, gelet op de rechten en plichten van een bewaarder, geen onduide-

lijkheid bestaan (Vzng. Rb. Arnhem 12 augustus 2003, *NJF* 2004, 17).

BEWIJS

Bewijslastverdeling

Wie zich erop beroept een brief per aangetekende post te hebben verzonden, zal bij betwisting van de (tijdige) ontvangst niet alleen moeten bewijzen dat hij de brief aangetekend en naar het juiste adres heeft verzonden, maar ook dat de brief (tijdig) aan de geadresseerde is aangeboden op de daartoe geëigende wijze (HR 16 oktober 1998, *NJ* 1998, 897). Op het enkele feit dat een juist geadresseerde brief niet is geretourneerd, mag niet het bewijsvermoeden worden gebaseerd dat de brief de geadresseerde heeft bereikt: HR 4 juni 2004, *NJ* 2004, 11, *JBPr* 2004, 50 m.nt. J. Dammingh (Visser/IDM), rov. 3.5.

HR 11 juni 2004, *RvdW* 2004, 86 (Utimaco/D&R), rov. 3.4 (iv) beantwoordt de vraag of de appèlrechter de juistheid van een beslissing omtrent de bewijslastverdeling opnieuw moet bezien, indien de rechter in eerste aanleg een partij in het haar opgedragen bewijs geslaagd heeft geacht, maar de appèlrechter naar aanleiding van een daartoe strekkende grief van de wederpartij tot een andere waardering van het bijgebrachte bewijs is gekomen. Dat moet, zelfs zonder debat van partijen over de verdeling van de bewijslast en zonder grief tegen de beslissing omtrent de bewijslastverdeling.

De omkeringsregel blijft de gemoederen bezighouden, ook na de '29 november 2002'-arresten (*NJ* 2004, 304 en 305). Daarin verduidelijkte de Hoge Raad de vereisten voor toepasselijkheid van deze regel. Vast moet staan dat sprake is geweest van een gedraging in strijd met een norm die strekt tot het voorkomen van een specifiek gevaar ter zake van het ontstaan van schade bij een ander en dat dit gevaar door de normschending in het algemeen in aanmerkelijke mate wordt vergroot. Zie HR 7 mei 2004, *NJ* 2004, 422 m.nt. DA, *JBPr* 2004, 48 m.nt. C.J.M. Klaassen onder 53 (Provincie Fryslân/Incor Investments c.s.), rov. 3.4, over schade ten gevolge van zettingsverschijnselen door grondwateronttrekking, waarin het Hof dit vereiste had miskend. Het moet – dus – ook gaan om een *specifieke* norm, zo volgt uit HR 19 maart 2004, *NJ* 2004, 307 m.nt. DA, *JBPr* 2004, 24 m.nt. C.J.M. Klaassen, rov. 3.3, waarin de Hoge Raad aangeeft dat bij schending van de in art. 7:453 BW neergelegde algemene zorgvuldigheidsplicht van de arts geen plaats is voor toepassing van de omkeringsregel. In de '29 november 2002'-arresten benadrukt de Hoge Raad nog dat degene die zich op schending van een norm als hiervoor bedoeld beroept, ook bij betwisting aannemelijk moet hebben gemaakt dat het (specifieke) gevaar, waartegen de norm bescherming beoogt te bieden, zich in het concrete geval heeft verwezenlijkt.

De omkeringsregel mist toepassing indien de oorzaak van de schade niet is of kan worden vastgesteld. Zie HR 19 maart 2004, *NJ* 2004,

307 m.nt. DA, *JBPr* 2004, 24 m.nt. C.J.M. Klaassen, rov. 3.3 (medische aansprakelijkheid; geen post mortem onderzoek verricht) en HR 9 april 2004, *NJ* 2004, 308 m.nt. DA, *JBPr* 2004, 45 m.nt. C.J.M. Klaassen onder 53 (A/Achmea), rov. 3.5.3 (verkeersaansprakelijkheid; oorzaak van als fibromyalgie aangeduide klachten naar huidige medische wetenschap niet vastgesteld).

In de volgende gevallen is de omkeringsregel naar het oordeel van de Hoge Raad terecht toegepast: HR 9 juli 2004, *JBPr* 2004, 53 m.nt. C.J.M. Klaassen (Academisch Ziekenhuis Groningen/X), rov. 3.6 (medische aansprakelijkheid; tekortschietende begeleiding bij bevalling, waardoor kind ernstig gehandicapt ter wereld komt), HR 24 september 2004, *RvdW* 2004, 110 (Stad Rotterdam en Lok/Stam en Groene Land), rov. 3.5.1 (verkeersaansprakelijkheid; gebod snelheid aan te passen aan concrete omstan-

digheden strekt tot voorkoming specifieke gevaar dat zich een verkeersongeval voordoet) en HR 17 december 2004, *RvdW* 2005, 4 (Hertel/Van der Lugt), rov. 3.13 (openbaring mesothelioom na blootstelling aan asbest).

Bewijsaanbod

Wie tot bewijslevering wil worden toegelaten, moet aan zijn stelplicht voldoen. Wie dat nalaat, kan niet met vrucht klagen over passeren van een bewijsaanbod (HR 4 juni 2004, *JOL* 2004, 305, rov. 3.4.1). Ook de partij die bij dagvaarding stellingen innam die in flagrante strijd met de waarheid waren, kwam van een koude kermis thuis: in dat geval werd evenmin aan een bewijsopdracht toegekomen (Ktr. Leiden 14 januari 2004, *Prg* 2004, 6199).

Een aanbod tot levering van getuigenbewijs zal in de regel gehonoreerd moeten worden, indien voldoende specifiek bewijs wordt aangeboden van feiten die tot beslissing van de zaak kunnen leiden (vgl. art. 166 Rv). Hoe relatief de eis van gespecificeerdheid is, maakt de Hoge Raad nog eens duidelijk in HR 9 juli 2004, *RvdW* 2004, 94, *JBPr* 2004, 65 m.nt. M.A.J.G. Janssen (OZ Export Planten/Roozen), rov. 3.6: 'Het antwoord op de vraag of een bewijsaanbod voldoende specifiek is, hangt af van de omstandigheden van het geval, waarbij de rechter, mede in verband met de eisen van een goede proces-

orde, zal moeten letten op de wijze waarop het processuele debat zich heeft ontwikkeld en het stadium waarin de procedure verkeert. In hoger beroep zal van een partij die bewijs door getuigen aanbiedt, in beginsel mogen worden verwacht dat zij voldoende concreet aangeeft op welke van haar stellingen dit bewijsaanbod betrekking heeft en, voorzover mogelijk, wie daarover een verklaring zouden kunnen afleggen, doch zal in het algemeen niet mogen worden verlangd dat daarbij ook wordt aangegeven wat daarover door getuigen zal kunnen worden verklaard. Indien reeds getuigen zijn gehoord of schriftelijke verklaringen van getuigen zijn overgelegd, zal de eis dat het bewijsaanbod voldoende specifiek en ter zake dienend moet zijn, kunnen meebrengen dat nader wordt aangegeven in hoeverre de getuigen meer of anders kunnen verklaren dan zij al hebben gedaan.'

Eenmaal toegelaten tot het horen van getuigen, zijn de mogelijkheden niet grenzeloos. Dat ondervond ook de advocaat, die in de aanloop tot de getuigenverhoren zoveel steken liet vallen – zo ontbraken ordelijke opgave van verhinderdata en personalia van te horen getuigen en behoorlijke oproeping van de getuigen – dat de rechtbank het getuigenverhoor maar sloot: Rb. Arnhem 15 oktober 2003, *NJF* 2004, 157.

De eis van specificatie geldt niet bij het aanbieden van tegenbewijs. Deze op het oog eenvoudige regel wordt in de praktijk nogal eens miskend. Zie bijvoorbeeld HR 30 januari 2004, *NJ* 2004, 197 m.nt. J.W. Zwemmer (H/Ontvanger), rov. 3.17, HR 11 juni 2004, *JOL* 2004, 328, rov. 3.3, HR 9 juli 2004, *JBPr* 2004, 53 m.nt. C.J.M. Klaassen (Academisch Ziekenhuis Groningen/X), rov. 3.6 en HR 17 december 2004, *JOL* 2004, 683 (M/Nationale Nederlanden), rov. 3.5.

Schriftelijk bewijs

Om tijd en kosten die in de regel met het houden van getuigenverhoren gemoeid zijn te besparen, kunnen partijen hun toevlucht nemen tot het overleggen van schriftelijke verklaringen. In een enkel arrondissement is deze praktijk tot op zekere hoogte geformali-

seerd (zie 'RiKken in Rotterdam', *Advocatenblad* 2004-13, p. 634-637), waarbij de besparing overigens met name de gerechten lijkt te gelden. Gelet op het stelsel van vrij bewijs – bewijs kan worden geleverd door alle middelen (art. 152 lid 1 Rv) – valt hiertegen niet principieel iets in te brengen. Dat betekent niet dat een schriftelijke verklaring ten processe zal kunnen doorgaan voor een in het kader van een getuigenverhoor afgelegde verklaring. Het verschil zal zich met name manifesteren bij de bewijswaardering. Dat is ook de bedoeling, getuigen drie arresten van de Hoge Raad van 19 december 2003 (*NJ* 2004, 151, *JOL* 2003, 681 en 682 (Van Mierlo c.s./gemeente Asten), rov. 3.2.2). In dat geval had de raadsman van Van Mierlo c.s. ten behoeve van de procedure een schriftelijke verklaring opgesteld, een derde gevraagd deze te ondertekenen en de verklaring in de procedure overgelegd. Toelaatbaar, vindt de Hoge Raad, maar de rechter zal zich bij de waardering van zo'n verklaring wel moeten afvragen 'in hoeverre aan de betrouwbaarheid van de verklaring afbreuk wordt gedaan door het feit dat hij de persoon die de verklaring heeft afgelegd, niet zelf heeft kunnen horen in een verhoor waarbij ook de tegenpartij aanwezig heeft kunnen

zijn, en door het feit dat de verklaring niet onder ede is afgelegd. Voor de beoordeling van de geloofwaardigheid van de verklaring is voorts niet slechts de inhoud ervan van belang, maar zal ook betekenis kunnen worden gehecht aan andere feiten en omstandigheden, zoals de wijze waarop de verklaring tot stand is gekomen.'

Gelet op de zojuist besproken arresten zal het niet verbazen dat ook getuigenverklaringen die zijn afgelegd in een andere procedure voor het bewijs – in een ander

geding – mogen worden gebruikt: HR

19 november 2004, *JOL* 2004, 609, rov.

3.6.2.

Ingevolge art. 161 Rv levert een Nederlands strafvonnis dwingend bewijs op van het strafbare feit, waarvoor wordt veroordeeld. Die dwingende bewijskracht geldt niet voor een *vrijspreek* in een strafzaak (HR 3 december 2004, *RvdW* 2004, 139 (A/London), rov. 3.6) en strekt zich ook niet uit tot de beslissing van de strafrechter op een beroep op noodweer (Rb. Arnhem 5 november 2003, *NJF* 2004, 144).

Getuigenbewijs

Het is aan de functioneel verschoningsgerechtigde of hij zich als getuige op zijn verschoningsrecht beroept. Vznr. Rb.

Leeuwarden 10 november 2003, *NJF* 2004, 170 zag om die reden geen grond om een (algeheel) gebod aan een advocaat om zich op zijn verschoningsrecht te beroepen toe te wijzen.

Wordt een beroep op verschoningsrecht afgewezen, dan kan een procespartij daar weinig tegen beginnen. Volgens vaste rechtspraak is uitsluitend de getuige – en niet een procespartij – bevoegd het oordeel van de hogere rechter in te roepen ter beoordeling van de vraag of zijn beroep op het verschoningsrecht terecht is afgewezen (zie al HR 17 november 1967, *NJ* 1968, 164). Dit lijkt geen uitzondering, indien een procespartij een eigen belang heeft bij inroeping van het ver-

schoningsrecht. De Hoge Raad motiveert dit als volgt: 'Indien het beroep op het verschoningsrecht van een vertrouwenspersoon door de rechter wordt afgewezen en de vertrouwenspersoon daartegen niet in hoger beroep komt, dan is daarmee gegeven dat voorrang toekomt aan het maatschappelijk belang dat de waarheid in rechte aan het licht komt, waarmee niet is te verenigen dat een procespartij in een dergelijk geval aan de hogere rechter zou mogen voorleggen dat een eigen (proces)belang van die partij niettemin zwaarder zou moeten wegen.' HR 30 januari 2004, RvdW 2004, 22 (Oud Laren/Houweling), rov. 3.4.1.

Deskundigenbericht

Een deskundige die zijn benoeming aanvaard heeft, is verplicht de opdracht onpartijdig en naar beste weten te volbrengen (art. 198 lid 1 Rv). In Hof Arnhem 27 april 2004, NJF 2004, 500, JBPr 2004, 56 m.nt. J.W. Westenberg bleek aan die onpartijdigheid het nodige te schorten – de deskundige kende één van partijen goed – hetgeen voor het Hof reden was om aan het deskundigenrapport niet meer bewijskracht toe te kennen dan het rapport van een partijdeskundige.

Anderzijds is er geen reden een deskundige als partijdeskundige aan te merken, indien partijen in gezamenlijkheid hebben besloten deze deskundige in te schakelen en zich vooraf aan de te trekken conclusies hebben gebonden. Zie Rb. Alkmaar 20 oktober 2004, NJ 2004, 647.

Wie in opdracht van een ander aan een medische keuring wordt onderworpen, kan zich beroepen op het inzage- en blokkeringsrecht zoals neergelegd in art. 7:464 lid 2 onder b BW. Een procespartij die in het kader van een door de rechter gelast deskundigenbericht medisch wordt onderzocht komt dit inzage- en blokkeringsrecht ook toe. Deze kan dus verhinderen dat van het deskundigenbericht mededeling wordt gedaan aan de wederpartij en aan de rechter, maar niet 'ongestraft': partijen zijn immers verplicht mee te werken aan een onderzoek door deskundigen (art. 198 lid 3 Rv). Wanneer zij aan deze verplichting – door aanwending van het blokkeringsrecht – niet voldoen, dan kan de rechter daaruit de gevolgtrekking maken die hij geraden acht. Zie HR 26 maart 2004, RvdW 2004, 54, JBPr 2004, 37 m.nt. C.J.M. Klaassen (X/Levob), rov. 4.4.

Het is aan het beleid van de feitenrechter overgelaten of al dan niet een deskundige wordt benoemd en ook de formulering van de aan de deskundige voor te leggen vragen is aan hem overgelaten. Over een 'onjuiste' vraagstelling zal niet (licht) geklaagd kunnen worden. HR 3 september 2004, JOL 2004, 431 (Bon/Lageja).

Partijen dienen in de gelegenheid te worden gesteld hun standpunten met betrekking tot en naar aanleiding van een deskundigenonderzoek en -rapport ter kennis van de deskundige en de rechter te brengen. De rechter is echter niet gehouden om de deskundige ter comparitie te vragen om een nadere toelichting of aanvulling, als hij zich voldoende voorgelicht acht. Zie HR 12 november 2004, JOL 2004, 586.

Voorlopig getuigenverhoor

Een verzoek tot het houden van een voorlopig getuigenverhoor komt niet voor toewij-

zing in aanmerking, indien misbruik wordt gemaakt van de bevoegdheid om een dergelijk verhoor te verzoeken. De Staat meende dat hiervan sprake was in het geval van Nuhanovic, een van de nabestaanden van slachtoffers van de val van Srebrenica, die daarover een aantal (prominente) getuigen wilde horen. De Staat betoogde dat een efficiënte procesvoering meebrengt dat eerst in de bodemprocedure wordt beslist over de vraag of bewijsvoering door getuigen noodzakelijk is en op welke stellingen die bewijsvoering betrekking dient te hebben. Ook wees de Staat op de veelheid van onderzoeken die reeds naar de gebeurtenissen rondom de val van Srebrenica hadden plaatsgevonden, in welk kader ook door Nuhanovic voor te brengen getuigen waren gehoord. In eerste aanleg vindt dit betoog gehoor (Rb. Den Haag 27 november 2003, NJF 2004, 159). Hof Den Haag oordeelt echter dat niet vooraf kan worden beantwoord wat efficiënter zal blijken te zijn, nu op beslissingen in een bodemprocedure niet vooruitgelopen kan worden. Verder acht het Hof de bestaande onderzoeken onvoldoende op de specifieke situatie van Nuhanovic toegesneden om hem in staat te stellen aan de hand daarvan zijn proceskansen in te schatten. Het verzoek wordt in appèl dus alsnog toegewezen (Hof Den Haag 28 oktober 2004, NJF 2004, 587).

De vraag rijst of een beslaglegger moet worden toegelaten tot een voorlopig getuigenverhoor met het oog op een door hem te voeren verklaringsprocedure op de voet van art. 477a Rv. Rb. Amsterdam oordeelde van wel, waarbij in aanmerking werd genomen dat de bank tegenstrijdig had verklaard over de omvang van de gelegde derdenbeslagen (Rb. Amsterdam 4 november 2003, NJF 2004, 254).

Een voorlopig getuigenverhoor en een enquêteprocedure voor de ondernemingskamer gaan niet samen, zo blijkt uit Rb. Breda 4 november 2003, NJF 2004, 116, waarin het ging om een verzoek tot het houden van een voorlopig getuigenverhoor met het oog op een enquêteprocedure, en uit Hof Amsterdam 9 januari 2004, NJF 2004, 175, NJ 2004, 168 waarin de ondernemingskamer

omdat ik hóg deskundiger
was dan strict noodzakelijk,
werd mijn deskundigheid in twijfel
getrokken?

overweegt dat het stelsel van het recht van enquête op onaanvaardbare wijze zou worden doorkruist indien de ondernemingskamer zelfstandig getuigen zou gaan horen naast de enquête onder regie van een benoemde onderzoeker.

Voorlopig deskundigenbericht

De rechter moet een verzoek tot het gelasten van een voorlopig deskundigenonderzoek in beginsel toewijzen, indien het verzoek ter zake dienend en voldoende concreet is en feiten betreft die met het deskundigenonderzoek bewezen kunnen worden. In een arrest van 19 december 2003 (NJ 2004, 584, JBPr 2004, 30 m.nt. E.F. Groot, rov. 3.4) formuleert de Hoge Raad drie afwijzingsgronden. Een verzoek kan worden afgewezen, 'indien de rechter op grond van in zijn beslissing te vermelden feiten en omstandigheden van oordeel is dat het verzoek in strijd is met een goede procesorde, dat van de bevoegdheid toepassing van dit middel te verlangen misbruik wordt gemaakt – bijvoorbeeld omdat verzoeker wegens onevenredigheid van de over en weer betrokken belangen in redelijkheid niet tot het uitoefenen van die bevoegdheid kan worden toegelaten – of dat het verzoek moet afstuiten op een ander door de rechter zwaarwichtig geoordeeld bezwaar'. Zwaarwichtige bezwaren deden zich voor in dit geval, waarin opnieuw een voor de benadeelde belastend medisch onderzoek werd verlangd naar vragen waarover andere deskundigen al hadden gerapporteerd.

Rb. Zwolle oordeelde een verzoek tot het houden van een voorlopig deskundigenbericht niet meer terzake dienend op het moment dat in de bodemzaak inmiddels – met afwijzing van het verzoek een deskundige te benoemen – eindvonnis was gewezen (Rb. Zwolle 21 november 2003, NJF 2004, 147).

Exhibitieplicht

Een weigering om aan de exhibitieplicht ex art. 843a Rv te voldoen kan worden gegrond op 'gewichtige redenen' en kan ook plaatsvinden, indien redelijkerwijs aangenomen kan worden dat een behoorlijke rechtsbede-

ling ook zonder verschaffing van de gevraagde gegevens is gewaarborgd (art. 843a lid 4 Rv). Het maatschappelijk belang dat een partij-expert zonder vrees voor openbaarmaking zijn opdrachtgever van advies dient, rechtvaardigt de weigering tot afgifte van een rapport aan de wederpartij, aldus Rb. Rotterdam 19 mei 2004, NJF 2004, 526.

COMPETENTIE

Absolute competentie

Als een met voldoende waarborgen omklede rechtsgang bij de bestuursrechter ontbreekt, dan zal de burgerlijke rechter zich doorgaans bevoegd achten om van een geschil kennis te nemen. Uit HR 3 september 2004, RvdW 2004, 102 (Staat/VAJN en NJCM) blijkt dat deze rechtsgang naar de burgerlijke rechter ook openstaat voor organisaties die – mede vanwege het beperkte belanghebbende-begrip ex art. 1:2 lid 3 Awb – bij de bestuursrechter niet kunnen opkomen tegen algemeen verbindende voorschriften, die individuele belanghebbenden, in casu asielaanvragers, wel bij de bestuursrechter kunnen aanvechten.

Wanneer de bestuursrechter heeft geoordeeld dat een voorschrift onverbindend is, maar niet is toegekomen aan een inhoudelijke beoordeling van het op dit onverbindende voorschrift gebaseerde besluit, kan schadevergoeding ook langs civielrechtelijke weg gevorderd worden. Zie Rb. Maastricht 17 maart 2004, NJF 2004, 338, waarin de civiele rechter voor recht verklaart dat het besluit onrechtmatig is en verwijst naar de schadestaatprocedure.

In Rb. Arnhem 8 oktober 2003, NJF 2004, 44 had de burgerlijke rechter over zijn bevoegdheid te oordelen, nadat een klachtencommissie een klacht over een urgentieverklaring voor een woningzoekende ongegrond had verklaard en in haar beslissing had vermeld dat beroep open zou staan bij de civiele rechter. Dat is voor bevoegdheid niet voldoende: de civiele rechter kan slechts een beschikking op verzoek geven als daarvoor een wettelijke grondslag bestaat (HR 15 maart 1991, NJ 1991, 397). Die ontbrak, nog

los van het feit dat de klachtencommissie geen rechtspersoon was en dus *ius standi* miste.

Wanneer bij de rechtbank een reconventionele vordering wordt ingesteld, die tot de bevoegdheid van de kantonrechter behoort, dienen alle vorderingen op grond van art. 94 lid 2 en 3 Rv door de kantonrechter behandeld te worden. Ter voorkoming van 'odeloos formalisme' laat Rb. Rotterdam 1 september 2004, Prg 2004, 6287 verwijzing niettemin achterwege met een beroep op het ontbreken van een debat van partijen over de bevoegdheid en op de door de wetgever beoogde doelmatigheid in procesverloop.

De burgerlijke rechter is niet bevoegd, indien partijen overeenkomen dat geschillen aan arbitrage worden onderworpen (zie ook art. 1020 en 1021 Rv). Ontbreekt zo'n overeenkomst, dan kan een partij de andere partij niet van de rechter afhouden die de wet haar toekent. Zie Rb. Middelburg 12 mei 2004, NJF 2004, 498. Vgl. ook Hof Den Bosch 8 juni 2004, NJ 2004, 692. Is eenmaal een civiele procedure aanhangig, dan moet wel tijdig een beroep worden gedaan op een arbitraal beding. De overheidsrechter zal zich anders niet onbevoegd verklaren (HR 6 februari 2004, JBPr 2004, 23 m.nt. G.S.C.M. van Roeyen en J.P. van Asten (Frans Maas/Petermann), rov. 3.2.1).

Relatieve competentie

In geschillen inzake een onrechtmatige daad is mede bevoegd de rechter van de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan (art. 120 Rv). Bij de toepassing van deze bepaling kan niet de eis worden gesteld dat er een bijzonder nauw verband bestaat tussen de onrechtmatige daad en de rechtbank waar de vordering aanhangig is gemaakt, aldus Rb. Arnhem 10 maart 2004, NJF 2004, 486. Deze toets wijkt derhalve af van de beoordeling van de plaats van het schadebrengende feit als bedoeld in art. 5 lid 3 EEX.

Relatieve competentie kan niet worden gegrond op art. 438 lid 1 Rv, dat bijzondere competentieregels geeft voor executiege-

schillen, vooruitlopend op een – nog niet gerezen – executiegeschil. Zie Rb. Arnhem 24 december 2003, *NJF* 2004, 293.

Tegen een vonnis waarbij een verweer dat de rechter niet relatief bevoegd is wordt verworpen, staat geen hogere voorziening open (art. 110 lid 3 Rv; zie bijvoorbeeld Hof Den Haag 29 april 2004, *PrG* 2004, 6250 en Hof Den Haag 14 oktober 2004, *NJF* 2004, 573).

Internationale rechtsmacht

In Vzng. Rb. Amsterdam 18 september 2003, *NJF* 2004, 31 zag de Nederlandse voorzieningenrechter zich geconfronteerd met een vordering tot het uitspreken van een grensoverschrijdend gebod, waaraan in België uitvoering zou moeten worden gegeven, met betrekking tot vermogensbestanddelen die zich buiten de territoriale bevoegdheidssfeer van de Nederlandse voorzieningenrechter bevonden. Nu bovendien geen van partijen in Nederland gevestigd was, oordeelde de voorzieningenrechter dat geen rechtsmacht aangenomen kon worden.

Het perpetuatio fori-beginsel houdt in dat de internationale bevoegdheid van een rechter, indien deze eenmaal is vastgesteld aan de hand van het recht dat geldt ten tijde van het aanhangig maken van een procedure in eerste aanleg, tijdens die procedure niet meer kan komen te ontbreken. Een andere opvatting zou tot onwerkbare resultaten leiden en in strijd zijn met de rechtszekerheid: HR 19 maart 2004, *NJ* 2004, 295 m.nt. PV, rov. 3.2. Bij arrest van 12 november 1999 besliste de Hoge Raad (*NJ* 2001, 567) dat vreemde staten niet zijn onderworpen aan de rechtsmacht van de Nederlandse rechter ter zake van schuldvorderingen die zijn ontstaan uit hoofde van de exploitatie van aan hen toebehorende of door hen geëxploiteerde schepen die in het kader van de vervulling van een typische overheidstaak (zoals een militaire actie) worden gebezigd. In de procedure na verwijzing honoreerde Hof Arnhem uiteindelijk het door de VS gedane beroep op immuniteit van jurisdictie (Hof Arnhem 26 augustus 2003, *NJ* 2004, 11).

EEX-Verdrag en EEX-Verordening

Hoofddregel van het EEG-executieverdrag en de EG-executieverordening is dat een verweerder wordt opgeroepen voor het gerecht van zijn woonplaats (art. 2 EEX en EEX-Vo).

In contractuele geschillen kan op grond van art. 5 lid 1 EEX(-Vo) ook gedagvaard worden voor het gerecht van de plaats waar de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt, is of moet worden uitgevoerd (vgl. Hof Den Haag 30 juli 2003, *PrG* 2004, 6221 over de niet-voldoening van een declaratie door een Belgisch advocaat die een Nederlands advocaat had ingeschakeld). Deze bijzondere bevoegdheidsregel vindt geen toepassing indien de plaats van uitvoering van de verbintenis niet kan worden bepaald omdat de litigieuze verbintenis uit overeenkomst bestaat in een verbintenis om niet te doen, zonder enige geografische beperking, en derhalve wordt gekarakteriseerd door een veelvoud van plaatsen waar zij is of moest worden uitgevoerd: HvJ EG 19 februari 2002, *NJ* 2004, 159 m.nt. PV (Besix/WABAG), rov. 55.

Voor geschillen uit onrechtmatige daad geldt op grond van art. 5 lid 3 EEX(-Vo) in aanvulling op de hoofddregel ex art. 2 EEX(-Vo) dat deze kunnen worden gebracht voor het gerecht van de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan. Hieronder dient zowel de plaats van de schadeveroorza-

kende gebeurtenis als de plaats waar de schade is ingetreden te worden verstaan. Omdat het een bijzondere competentieregel is die in afwijking van de hoofddregel bevoegdheid creëert, dient deze restrictief geïnterpreteerd te worden. De 'plaats waar de schade is ingetreden' kan dus niet zo ruim worden uitgelegd dat het iedere plaats omvat waar naderhand de schadelijke gevolgen voelbaar of mede voelbaar zijn van een feit dat reeds elders daadwerkelijk ingetreden schade heeft veroorzaakt (zie bijvoorbeeld in navolging van HvJ EG 19 september 1995, *Marinari*, C-364/93, *Jurispr.* blz. I-2719, punt 14, Vzng. Rb. Middelburg 22 augustus 2003, *NJF* 2004, 123, Rb. Middelburg 10 december 2003, *NJF* 2004, 161 en Hof Den Haag 14 oktober 2004, *NJF* 2004, 573). Hetzelfde geldt voor de 'plaats van de schadeveroorzakende gebeurtenis' (zie bijvoorbeeld Rb. Utrecht 15 oktober 2003, *NJF* 2004, 73 over productaansprakelijkheid). Eén van de doelstellingen van EEX(-Vo) is bovendien de versterking van de rechtsbescherming van in de EG gevestigde personen door de eiser in staat te stellen om gemakkelijk te bepalen welk gerecht hij kan aanzoeken en de verweerder om redelijkerwijs te voorzien voor welk gerecht hij kan worden opgeroepen. Mede gelet hierop omvat de 'plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan' niet ook de plaats waar de eiser woont of waar zich het 'centrum van zijn vermogen' bevindt op de enkele grond dat hij daar financiële

een hacker uit Rome heeft
mijn site www.ubiquitous-omnipotency.com
platgelegd!

schade heeft geleden die voortvloeit uit het in een andere verdragsluitende staat ingetreden en door hem geleden verlies van onderdelen van zijn vermogen (HvJ EG 10 juni 2004, Kronhofer, C-168/02, punt 21, www.curia.eu.int).

Art. 6 lid 1 EEX houdt een bijzondere bevoegdheidsregel in in geval van pluraliteit van verweerders: dan kan een gedaagde voor het gerecht van de woonplaats van een van hen worden opgeroepen. Het HvJ EG stelt dan wel eisen aan de samenhang tussen de vorderingen: er dient een zo nauwe band te bestaan dat een goede rechtsbedeling vraagt om een gelijktijdige behandeling en berechting teneinde onverenigbare beslissingen te vermijden (vgl. art. 7 Rv). De nationaalrechtelijke pendant van dit vereiste van samenhang is neergelegd in art. 107 Rv. Een identieke invulling van het vereiste van samenhang in nationale en internationale gevallen ligt evenwel niet in de rede. Zie de instructieve noot van Knigge onder Rb. Rotterdam 11 augustus 2004, *JBPr* 2004, 78.

Consumenten genieten bijzondere bescherming in die zin dat deze bepaalde geschillen voor het gerecht van hun eigen woonplaats kunnen brengen (art. 13-15 EEX en art. 15-17 EEX-Vo). Daarvan kan slechts onder nauwkeurig omschreven voorwaarden worden afgeweken. Zie bijvoorbeeld HvJ EG 11 juli 2002, *NJ* 2004, 169 m.nt. PV (Gabriel), rov. 60 en Vzng. Rb. Breda 5 maart 2004, *NJF* 2004, 265, rov. 3.9-3.10.

Aan EEX en EEX-Vo ligt het beginsel van wederzijds vertrouwen van verdragsluitende staten in elkaars rechtssystemen en rechterlijke instanties ten grondslag. Dit beginsel impliceert dat binnen de werkingssfeer van het EEX de bevoegdheidsregels van het EEX, die gelijkelijk gelden voor alle gerechten van de verdragsluitende staten, door elk van hen met hetzelfde gezag kunnen worden uitgelegd en toegepast. Dit beginsel staat eraan in de weg dat de bevoegdheid van een gerecht door een gerecht van een andere verdragsluitende staat wordt getoetst (HvJ EG 27 juni 1991, *Overseas Union Insurance*, C 351-89, *Jurispr. blz.* I-3317, rov. 23). De litispanden-

tieregeling houdt hiermee verband: in dat geval houdt de laatst aangezochte rechter de zaak aan totdat de bevoegdheid van de eerst aangezochte rechter vaststaat (art. 21 EEX; vgl. art. 27 EEX-Vo). Daarbij wordt in beginsel geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende bevoegdheidsgrondslagen, ook niet indien de laatst aangezochte rechter bevoegd is krachtens een (exclusief) forumkeuzebeding. Een vertragsingsmanoeuvre door een van partijen kan aan deze uitlegging van art. 21 EEX niet afdoen, aldus HvJ EG 9 december 2003, *NJB* 2004, nr. 18 (afl. 11) (Erich Gasser/MISAT). Het beginsel van wederzijds vertrouwen verzet zich er bovendien tegen dat een gerecht van een verdragsluitende staat een partij in een bij hem ahangige procedure een verbod oplegt een rechtsvordering in te stellen of voort te zetten bij een gerecht van een andere verdragsluitende staat, zelfs indien deze partij te kwader trouw handelt om de reeds ahangige procedure te belemmeren (HvJ EG 27 april 2004, *Turner*, C-159/02, rov. 31, www.curia.eu.int).

Indien partijen een exclusieve forumkeuze buiten Nederland zijn overeengekomen ten aanzien van 'any dispute', die voldoet aan het bepaalde in art. 34 EEX-Vo, dan is ook de Nederlandse voorzieningenrechter niet bevoegd: Vzng. Rb. Zutphen 11 mei 2004, *NJF* 2004, 474.

Gemeenschapsrecht

Uitgangspunt van het gemeenschapsrecht is dat particulieren zich voor de rechter daadwerkelijk kunnen beroepen op door hen aan de communautaire rechtsorde ontleende rechten. De vernietiging van een gemeenschapshandeling van algemene strekking, zoals een verordening, kan echter niet worden bewerkstelligd door een particulier, als deze niet rechtstreeks en individueel wordt geraakt (HvJ EG 4 januari 2004, *NJB* 2004, nr. 29 (afl. 18) (Jégo-Quéré)).

DAGVAARDING

Betekening

Zoals in de vorige kroniek besproken heeft de Hoge Raad bij arrest van 17 januari 2003,

NJ 2003, 113, beslist dat het bij het instellen van een rechtsmiddel tegen een buitenlandse wederpartij niet volstaat om de dagvaarding te betekenen bij de advocaat of procureur in vorige instantie (behoudens voor het sauveren van de termijn). Daarna moet binnen 14 dagen een aanvang zijn gemaakt met het voldoen aan de eisen van de Betekeningsverordening (opgenomen in art. 56 Rv). In diverse uitspraken toont de rechter zich onverbiddelijk bij een verzuim te dier zake (o.a. Hof Arnhem 4 mei 2004, *NJF* 2004, 491). Hof Amsterdam 25 maart 2004, *NJF* 2004, 322, *JBPr* 2004, 55, rov. 2.2 en 2.10 nam aan dat als de wederpartij verschijnt en tot niet-ontvankelijkverklaring concludeert, die conclusie gevolgd moet worden. Het verschijnen van de wederpartij zou dan niet voldoende zijn om het verzuim te dekken, nu de wederpartij mocht aannemen dat de uitspraak a quo in kracht van gewijsde was gegaan. Deze uitspraak is betwistbaar; ten eerste lijkt zij op gespannen voet te staan met de coulance van de Hoge Raad bij verzet tegen een verstekvonnis op een achteraf bezien nietige dagvaarding (HR 25 juni 2004, *JOL* 2004, 376), ten tweede achtte de Hoge Raad de door het Hof opgegeven reden ontoereikend ten aanzien van een bij verzoekschrift ingeleid verzet (HR 7 mei 2004, *NJ* 2004, 362 (Otten/Sparkasse Bonn)). Deze uitspraken worden hierna besproken.

Vraag is hoe moet blijken dat aan de eisen is voldaan. Rb. Breda 10 december 2003, *NJF* 2004, 158 acht het nodig dat uit het exploit van dagvaarding blijkt dat het voorgeschreven formulier is verzonden, en oordeelt bij gebreke daarvan dat geen geldige betekening heeft plaatsgevonden. Die eis lijkt te stringent; in HR 25 juni 2004, *NJ* 2004, 451 (Herdera/Verelle), rov. 2.2 wordt het verstek pas geweigerd nu geen stukken zijn overgelegd waaruit blijkt dat de betekening tijdig en op juiste wijze heeft plaatsgevonden. Overigens blijkt uit de genoemde uitspraak van Rb. Breda ook een ander probleem: indien een gedaagde geen bekende woonplaats of bekend werkelijk verblijf heeft in het andere land, kan niet op voet van de Betekeningsverordening worden gedagvaard maar moet hij volgens art. 54 Rv worden

gedagvaard. Als de buitenlandse deurwaarder dit constateert, moet hij de stukken terugsturen. In casu waren de buitenlandse gedaagden kort tevoren uit hun woning gezet.

Dagvaarding of verzoekschrift

In HR 7 mei 2004, NJ 2004, 362 (Otten/Sparkasse Bonn), rov. 3.5.1 was het verzet tegen een exequatur abusievelijk bij verzoekschrift ingeleid. De Hoge Raad was van oordeel dat de wisselbepaling van art. 69 Rv van toepassing was, en dat dit geen afbreuk deed aan het stelsel van het EEX. De executant zal dus moeten beseffen dat het mogelijk is dat er bij het verstrijken van de verzettermijn toch een verzet is ingesteld zonder dagvaarding; als hij zekerheid wil hebben zal hij ook bij de rechtbank (en wellicht het Hof, bij een opeenstapeling van fouten) navraag moeten doen. Opzettelijk gebruik van zo'n 'heimelijk' verzet zou overigens als misbruik van procesrecht kunnen worden aangemerkt, zie aldaar.

Een bedrijfsfoutje was aan de orde bij Ktr. Lelystad 28 april 2004, NJF 2004, 324, waar de rechtbank de zaak naar de competente sector kanton had verwezen, maar had verzuimd de zaak daadwerkelijk door te sturen. Dat kon niet aan eiser worden verweten; art. 74 Rv was niet van toepassing.

Gebreken en herstelmogelijkheden

Als de dagvaarding op het verkeerde adres wordt betekend en derhalve nietig is, maar vervolgens verzet wordt ingesteld tegen een daaruit voortvloeiend verstekvonnis, kan dit gebrek in beginsel als hersteld worden beschouwd omdat gedaagde alsdan niet in zijn verdediging wordt benadeeld: hij is immers alsnog verschenen. Een dergelijke redenering wordt toelaatbaar geacht in HR 25 juni 2004, JOL 2004, 376 (X/ABN AMRO). Het bezwaar van deze redenering is, dat eiser aldus zonder gevaar zo'n nietigheid kan laten bestaan in zijn dagvaarding (misschien zelfs opzettelijk), waardoor de gedaagde mogelijk in andere belangen dan zijn verdediging kan worden geschaad. Te denken valt aan een inmiddels aangevangen executie. Dit oordeel dient dan ook niet zomaar als een algemene regel te worden opgevat.

Inhoud dagvaarding

Nietigverklaring wegens een obscuur libel vond plaats in Rb. Den Haag 18 februari 2004, NJF 2004, 247. Eiser had zijn hoop nog gevestigd op een conclusie van repliek, maar die werd hem ontzegd onder verwijzing naar het stelsel van het nieuwe procesrecht, dat er vanuit gaat dat na antwoord een comparitie kan plaatsvinden.

EISWIJZIGING (ZIE WIJZIGING VAN EIS)

EXECUTIE

Executiegeschil

Leidend voor de vraag of de staking van de executie van een uitspraak kan worden toegewezen, is nog steeds het arrest HR 22 april 1983, NJ 1984, 145 (Ritzen/Hoekstra): executant moet geen in redelijkheid te respecteren belang hebben, wat zich voordoet als het vonnis op een juridische of feitelijke misslag berust, of indien na het vonnis voorgevallen feiten een (nood)toestand doen ontstaan waardoor onverwijld de tenuitvoerlegging niet kan worden aanvaard. Deze normen worden in de rechtspraak getrouw toegepast.

In Vzng. Rb. Haarlem 22 januari 2004, NJ 2004, 218 was in kort geding een gebod opgelegd tot verstrekken van informatie versterkt met een dwangsom. Hangende het appel was door partijen afgesproken vooralsnog slechts beperkte informatie te verstrekken. Dat eiser vervolgens aanspraak maakte op verbeurde dwangsommen omdat niet de volledige informatie was verstrekt, vormde misbruik van executiebevoegdheid.

Schorsing van een uitvoerbaar bij voorraad verklaard vonnis hangende de appelprocedure is mogelijk bij de appelrechter ex art. 351 Rv. Daarvoor gelden volgens het Hof Den Bosch 16 maart 2004, JBPr 2004, 59 m.nt. M.O.J. de Folter eveneens de normen van Ritzen/Hoekstra. Opvallend in Vzng. Rb. Amsterdam 13 november 2003, NJF 2004, 66 was dat die schorsing hangende appel was verzocht bij de voorzieningenrechter, niet bij het Hof. Wellicht dat de beslissing van het Hof niet snel werd verwacht, zoals in Vzng. Rb. Zwolle (Lelystad) 29 oktober 2003, NJF

2004, 112. In die zaak was er al een verzoek ex art. 351 Rv bij het Hof gedaan, maar werd in afwachting van de uitspraak op dat verzoek ook nog schorsing verzocht bij de voorzieningenrechter, voor de periode totdat het Hof had beslist. In beide gevallen werd de vordering afgewezen omdat niet was voldaan aan de vereisten voor toewijzing.

Een absolute grond voor 'schorsing' van bepaalde executiemiddelen is de 'afkoelingsperiode' in de schuldsanering van art. 309 Fw. Volgens Vzng. Rb. Leeuwarden 10 oktober 2003, NJF 2004, 69 valt onder de 'goederen die zich in de macht van de schuldenaar bevinden' ook een huurwoning, zodat de ontruiming daarvan wordt opgeschort.

De verzochte schorsing van executie van een (uitvoerbaar bij voorraad verklaard) verstekvonnis hangende het verzet (vgl. art. 145 Rv) werd afgewezen aangezien de inleidende dagvaarding in de hoofdzaak niet nietig leek, zodat geen sprake was van een misslag: Vzng. Rb. Arnhem 18 november 2003, NJF 2004, 138. De rechter oordeelde dat de deurwaarder op basis van feitelijke aanwijzingen (waaronder mededelingen van gerequireerde) mocht betekenen aan het feitelijk woonadres van gerequireerde, ook al was zijn GBA-adres een ander.

Vzng. Ktr. Nijmegen 6 oktober 2004, JBPr 2004, 79 m.nt. A.I.M. van Mierlo verwierp een vordering tot staking van de executie van de ontbindingsbeschikking. Als grondslag was aangevoerd, dat de ex-werknemer had verzwegen dat hij al een andere baan had. Daarvoor had echter herroeping gevorderd moeten worden.

Bij een dubbel beslag geldt dat de eerste beslaglegger het executierecht toekomt. Uiteindelijk kon in de procedure Vzng. Rb. Almelo 31 maart 2004, NJF 2004, 345 toch de tweede beslaglegger executeren, aangezien de auto op naam stond van de man, en het eerste beslag slechts strekte tot verhaal van een schuld van de vrouw.

Bij de uitleg van een bevel kunnen zich lastige vragen voordoen; in HR 26 november 2004, *JOL* 2004, 625 (Borderless) werd gestreden over de vraag of aan een bevel tot afgifte van broncode was voldaan door deze slechts in afgedrukte (papieren) vorm ter beschikking te stellen. In casu werd aangenomen dat dit niet het geval was.

Dwangsom

Het opleggen van een dwangsom is niet in alle gevallen mogelijk, zoals ten aanzien van een veroordeling tot betaling van een geldsom. In BenGH 24 mei 2004, *NJ* 2004, 566 (Commerzbank/Sabena) is dit gepreciseerd: deze uitzondering is alleen geschreven voor gevallen waarin de voldoening aan de hoofdveroordeling kan worden verkregen door reële (rechtstreekse) executie.

Hof Arnhem 17 februari 2004, *NJF* 2004, 305, *JBPr* 2004, 41 m.nt. A.I.M. van Mierlo was van oordeel dat een bevel tot medewerking aan het passeren van de akte van levering van een landgoed tegen een prijs van € 1.730.000 neerkwam op een veroordeling tot betaling van een geldsom, zodat de dwangsom niet had mogen worden toegewezen. Deze interpretatie was blijkbaar ingegeven door het feit dat ook lijfswang was gevorderd voor het geval de koopsom niet zou worden betaald, waaruit het Hof afleidde dat de betaling een overheersend deel van de vordering uitmaakte. Het Hof vernietigt ambtshalve, nu deze beperking volgens het Hof van openbare orde is.

Bestendig twistpunt is de matiging van dwangsommen. Hof Den Bosch 3 februari 2004, *NJF* 2004, 306 sprak in een goed gedocumenteerd arrest zijn oordeel uit dat de wet hier geen mogelijkheid toe laat. Andere rechters achten dit op grond van de derogerende werking van redelijkheid en billijkheid mogelijk, en vermelden dit soms al bij de oplegging van de dwangsom (Vzng. Rb. Utrecht 14 oktober 2003, *NJF* 2004, 52, Vzng. Rb. Den Haag 5 augustus 2004, *NJ* 2004, 597 (rubriek 'misbruik van procesrecht')). Het rechtvaardigheidsgevoel kruipt, waar de wet kennelijk niet gaan wil.

Een dwangsom is een prikkel tot nakoming; het is geen schadevergoeding. Aangezien de verbeurte van het maximum aan dwangsommen kennelijk niet het beoogde effect had, achtte Hof Den Haag 24 augustus 2004, *NJF* 2004, 532 het passend de dwangsom te verhogen om alsnog de nakoming af te dwingen.

Gijzeling

Op de regel dat het dwangmiddel van gijzeling niet mogelijk is tegen een failliet, maakt art. 33 lid 4 Fw een uitzondering voor de nakoming van alimentatieverplichtingen. Dit staat echter op gespannen voet met het feit dat die nakoming moeilijk lijkt te realiseren als alle inkomsten aan de boedel moeten worden afgestaan. Hof Den Bosch 9 december 2003, *NJ* 2004, 346 oordeelde mét de Losbl. Fw, art. 33, aant. 12 dat daarom ook voor alimentatietermijnen de gijzeling niet kan worden toegewezen hangende het faillissement (anders: Polak-Wessels, dl. II, nr. 2462).

Executie door de pandhouder

De bevoegdheid tot executie kan worden misbruikt. Het Hof Arnhem 3 februari 2004, *JBPr* 2004, 40 m.nt. E. Loesberg oordeelde dat dit in casu het geval was, nu de executant een ongunstiger bod van zijn eigen zoon wilde honoreren, waartegen de notaris zich terecht verzette.

Varia

De pandhouder kan ex art. 496 Rv verzoeken om verlof tot inbeslagneming ter executie. Dit was aan de orde bij Hof Den Bosch 11 november 2003, *NJF* 2004, 219, waarbij enkele lastige noten werden gekraakt over de vraag of dit beslag ook mogelijk is bij stille verpanding als het pand zich inmiddels onder een derde bevindt. Het Hof achtte dit uiteindelijk mogelijk, nu voornamelijk uit de stellingen van de pandhouder bleek dat de derde bezitter te goeder trouw was en de derde zonodig een executiegeschil aanhangig zou kunnen maken.

‘Neem onderwerp serieus’

Toename geweldsdreiging ook tegen

**Guido Schakenraad en
Anthony van Vulpen**

Portefeuillehouder rechtspraktijk Algemene Raad,
respectievelijk medewerker Stichting Viadict¹

Iedere advocaat kent vanuit zijn eigen ervaring, zijn eigen kantoor of de directe omgeving verhalen over geweldsincidenten, bedreigingen en intimidatie. Het hoort in zekere zin bij het vak, zoals het ook bij het vak hoort om niet al te moeilijk te doen over dit soort voorvallen.

De tragische dood van Machiel Pul bracht echter een schok teweeg. Iedere advocaat die particuliere cliënten bedient, realiseerde zich dat hij zelf slachtoffer had kunnen zijn. Iedere advocaat heeft immers wel eens te maken met onvoorspelbare cliënten en wederpartijen, of diens familie, vrienden en kennissen. In zaken waar de emoties hoog oplopen, levert dat een verhoogd risico op.

Het incident riep ook de vraag op hoe groot het probleem van geweld jegens advocaten nu eigenlijk is, en hoe de advocatuur zich daarin verhoudt tot andere beroepsgroepen. *Het Financieele Dagblad* en televisieprogramma *Nova* deden onderzoek. Uit dat onderzoek onder 3000 advocaten bleek dat 3,6% van de advocaten de afgelopen zes jaar persoonlijk met fysiek geweld is geconfronteerd. ‘Voor de hele beroepsgroep komt dit neer op 470 advocaten die de afgelopen zes jaar slachtoffer zijn geweest van lijfelijk geweld. Advocaten lopen driemaal zoveel risico op geweld dan officieren van justitie, waarover vorige maand een onderzoek verscheen,’ aldus *Het Financieele Dagblad*.

In datzelfde tijdvak van zes jaar werd 35% van de ondervraagde advocaten verbaal of schriftelijk bedreigd. Die percentages zijn niet gelijk over de diverse rechtsgebieden verdeeld. Strafrechtadvocaten voeren de lijst aan met 40% melding van bedreigingen, op de voet gevolgd door de personen- en familierechtadvocaten met 37% en curatoren met

Op 3 juni 2004 werd de Doetinchemse advocaat Machiel Pul in de uitoefening van zijn beroep doodgestoken. Elders in den lande werden advocaten (en hun medewerkers) verbaal of fysiek bedreigd. Hoe groot is het probleem, en wat ertegen te doen? En waartoe bent u als werkgever verplicht?

36%. Van de bedreigingen is 40% afkomstig van de wederpartij en 33% van de eigen cliënt. De overige bedreigingen zijn afkomstig van familie, bekenden, vrienden of publiek op de tribune in de rechtszaal. Slechts een zeer gering deel is anoniem, namelijk 1%.

ADVOCATUUR IS NIET UNIEK

Onderzoek door Van den Bossche en Smulders van TNO Arbeid in het kader van hun eindrapport 2004 ‘Evaluatie van de Arboret inzake ongewenste omgangsvormen’ laat zien dat er inzake geweld en bedreiging sprake is van een landelijk groeiend fenomeen. De intimidatie van werknemers door het publiek groeide van 20,5% in 2000 naar 26,6% in 2003. De confrontatie met lichamelijk geweld nam ook flink toe, namelijk van 6,9% naar 8,8%.

	2000	2002	2003
Intimidatie door publiek	20,5%	22,5%	26,6%
Lichamelijk geweld door publiek	6,9%	6,8%	8,8%

Dit getal wordt bevestigd door een onderzoek naar geweld jegens ambtenaren in Amsterdam in 2003. Ongeveer 7% van de Amsterdamse ambtenaren kreeg te maken met serieuze bedreigingen van ontevreden burgers, zoals spugen, slaan, duwen en trekken. Veel ambtenaren voelen zich ook wel eens onveilig op de werkplek: maar liefst 42% beantwoordde deze vraag bevestigend.

Plichten als werkgever

Bedacht moet verder worden dat geweld zich niet alleen kan richten tegen de advocaat, maar ook tegen personeel van het advocaten-

kantoor, met alle negatieve gevolgen van dien. Slachtoffers van agressie en geweld functioneren minder goed, hebben minder plezier in het werk, zijn vaker emotioneel uitgeput en willen vaker van baan wisselen. Deze negatieve effecten op de organisatie weerspiegelen zich in een toename van het ziekteverzuim, toename van het personeelsverloop, lagere productiviteit en een verslechtering van de werkomstandigheden en wervingsmogelijkheden.

De volgende tabel illustreert hoeveel impact agressie en geweld heeft op het verzuim en de productiviteit van werknemers.

	Percentage respondenten
Verzuimd	4,8
Langer dan 4 weken verzuimd	2,2
Minder goed functioneren	12,8
Langer dan 4 weken minder goed functioneren	3,0

Bron: Van den Bossche en Smulders 2004

Werkgevers hebben een verantwoordelijkheid in dezen. De Arboregels vloeien voort uit Richtlijn 89-391 uit 1989 van de Europese Raad, die basisbepalingen bevat voor gezondheid en veiligheid op het werk. Werkgevers krijgen op grond van die richtlijn de verantwoordelijkheid tot preventie van schade door het werk, waaronder geweld en agressie op de werkplek van de werknemer.

Volgens art. 4 lid 2 Arboret 1998 zijn werkgevers verplicht een adequaat arbeids-

¹ Stichting Viadict is een service-instituut voor advocatenkantoren.

advocaten onmiskkenbaar

omstandighedenbeleid te voeren dat gericht moet zijn op het beschermen van medewerkers tegen agressie en geweld, alsmede de nadelige gevolgen daarvan als preventie faalt. Elke werkgever dient over een RI&E-plan te beschikken, oftewel de Risico-Inventarisatie en -Evaluatie. Het niet voorhanden hebben van een dergelijk plan kan resulteren in een forse boete van de Arbeidsinspectie.

Nalaten kan ook resulteren in aansprakelijkheid ex art. 7:658 BW. Op grond van dat artikel rust op de werkgever de bewijslast van een duidelijk preventie- en (na)zorgbeleid, het concreet uitvoeren ervan en goed toezicht erop. Indien zich een ernstig incident voordoet en het advocatenkantoor blijkt bovendien niet goed tegen aansprakelijkheid verzekerd met een AVB-verzekering (Aansprakelijkheid Voor Bedrijven), dan zijn de problemen niet te overzien.

Hierbij moet bedacht worden dat de zorgplicht zich ook uit kan strekken tot buiten het kantoor, aangezien het gaat om schade die wordt geleden in de uitoefening van de werkzaamheden.

MOGELIJKE MAATREGELEN

Kantoren kunnen diverse preventieve en repressieve maatregelen nemen om de kans op schade van agressie en geweld te beperken. In onderstaande tabel wordt een opsomming gegeven van dergelijke maatregelen, in technisch/bouwkundig opzicht en in organisatorisch opzicht.

Technische of bouwkundige maatregelen	Organisatorisch maatregelen
Overzichtelijke spreekkamers	Trainen van medewerkers in het omgaan met agressie en geweld
Afgeschermd receptie/balie	Registreren en melden van incidenten
Videotoezicht	Afspraken maken met een particulier beveiligingsbedrijf
Alarmknop	Afspraken maken met de politie
Toegangsbeveiliging	Procedure opstellen betreffende het omgaan met agressie en geweld
Goede omgevingsverlichting	Procedure opstellen inzake de opvang en begeleiding van slachtoffers
Stimulering van elektronisch betalingsverkeer	Periodiek informeren en instrueren van de medewerkers

Uit het recente onderzoek van *Het Financieele Dagblad* en *Nova* bleek dat slechts 13% van de advocaten instructies (in aanvulling op wat er in de beroepsopleiding aan wordt gedaan) had ontvangen voor het omgaan met moeilijke cliënten. Een dergelijke instructie is evenwel zinvol om de kans op agressie en geweld te beperken, respectievelijk de gevolgen ervan te verminderen.

Uit onderzoek blijkt dat met een goede instructie en training tot maar liefst driekwart van agressie en geweld voorkomen kan worden. Het gaat dan onder meer om de algemene bejegening van de cliënt en anderen, lichaamstaal en discussietechnieken (ook voor het ondersteunend personeel). De instructies kunnen ook betrekking hebben op de situatie dat zich onverhoopt toch geweld heeft voorgedaan: zo is het raadzaam om het slachtoffer met spoed op te vangen in een andere ruimte dan waar het geweld zich heeft voorgedaan. Voor de hand liggend, maar u moet het zich wel realiseren op het moment dat er sprake is van paniek.

OPROEP

De moraal van dit verhaal: neem het onderwerp serieus. Niet alleen hebben zich schokkende incidenten jegens advocaten voorgedaan, ook is de maatschappelijke trend van toename van geweld en intimidatie op de werkvloer niet te miskennen. Deze oproep geldt zowel de werkgever als de individuele advocaat, of hij nu firmant is op een groot kantoor of werkt als *sole-practitioner* in een dorp.

In de beroepsopleiding wordt bij het onderdeel 'sociale vaardigheden' aandacht besteed aan intimidatie en geweld. Daarnaast zal het cursusaanbod op dit terrein worden vergroot. In elk geval roept de Algemene Raad u op om intimidatie en elk geweld te melden bij de lokale deken. Op deze manier kan een betrouwbaar beeld worden verkregen van de omvang van het probleem in de loop van jaren. Tevens wordt slachtoffers van geweld met klem verzocht altijd aangifte te doen bij de politie. De praktijk leert dat politie en justitie geweld en dreiging van geweld jegens advocaten zeer serieus nemen.

BRONNEN

Boon, van der, V. en J.F. van Wijnen (2004), *Rapport bedreiging en fysiek geweld tegen advocaten*, in opdracht van Het Financieele Dagblad en NOVA.

Dam, van, Y. en M. Engelen (2004), *Eindrapport evaluatie van de Arbo-wet inzake ongewenste omgangsvormen*, Ministerie van SZW, Den Haag.

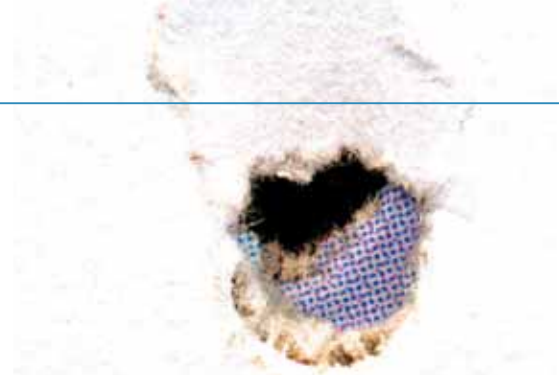
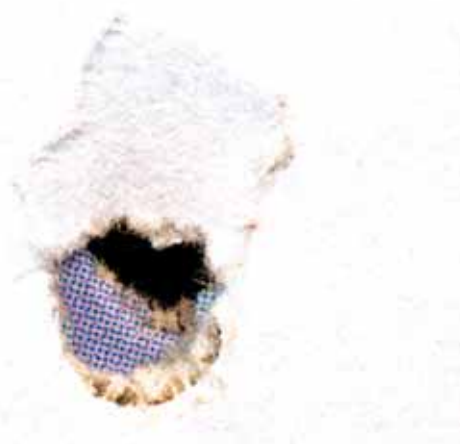
Bossche, van den, S.N.J. & P.G.W. Smulders (2004), *De Nationale Enquête Arbeidsomstandigheden 2003*, TNO Arbeid, Hoofddorp.

<http://agency.osha.eu.int>. Europees agentschap voor veiligheid en gezondheid op het werk. Geweld (agressie) op de werkplek.

Interne instructie Arbeidsinspectie (2001), *Agressie en geweld*, Arbeidsinspectie.

Raven, J. en Driessen, F.M.H.M., *Agressie en geweld tegen ambtenaren van de gemeente Amsterdam*, Onderzoeksbureau Driessen, Utrecht.

Snoek, T (2004), *Training omgaan met agressie en geweld*.

Zie over dit onderwerp ook de reportage van Michel Knapen in de rubriek Actualiteiten, voorin dit nummer.

Afschaffing procuraat (4)

Terugkeren op de ingeslagen weg

B.F. Keulen

advocaat te Utrecht

Begin maart vorig jaar schreef B.F. Keulen namens het kantoor Van Benthem & Keulen (50 advocaten) een brief aan de minister van Justitie. Aanleiding was het voorstel van de Werkgroep afschaffing verplicht procuraat. De brief is zijns inziens onverminderd actueel. (red.)

LANDELIJK ADVOCATENTABLEAU

Los van de voorgestelde afschaffing van het verplichte procuraat roept een landelijk advocatentableau vragen en problemen op, bijvoorbeeld: in welk arrondissement is een advocaat daadwerkelijk gevestigd? Voor verhuizing naar een ander arrondissement is in de toekomst kennelijk nog slechts een verhuishagen nodig. Dat is van belang voor de vraag bij welke deken een klacht moet worden ingediend, en welke raad van discipline bevoegd is. Het moet straks natuurlijk niet zo zijn dat een advocaat zich door – om het zo maar te zeggen – de praktijk vanuit een verhuishagen uit te oefenen, aan effectief dekenaal toezicht zou kunnen onttrekken.

ELEKTRONISCH BERICHTENVERKEER

Naar onze mening zal dit slechts voor een deel van het verkeer tussen de roladministratie van de gerechten enerzijds en advocaten anderzijds mogelijk zijn. Talloze processtukken immers kunnen niet langs elektronische weg worden ingediend gezien de aard, omvang en hoeveelheid van de daarbijbehorende producties, die vaak *in original* moeten worden overgelegd.

(CENTRALE) ROLWAARNEMING

Wij achten het wenselijk dat ook in de toekomst de mogelijkheid van al dan niet centrale rolwaarneming bij de gerechten blijft bestaan. Naar onze mening zijn de gerechten gebaat bij een gecoördineerde aanlevering van stukken en rolberichten – via centrale rolwaarne-

ming – door medewerkers van advocatenkantoren die daarin ervaren zijn en weten wat precies van hen verwacht wordt. De verwachting is dat veel advocatenkantoren ook in de toekomst een ‘afdeling procuraten’ zullen hebben omdat advocaten in andere arrondissementen de voorkeur blijven geven aan deze lokale dienstverlening.

Ondanks de invoering van het landelijk rolreglement blijven er in de praktijk verschillen bestaan tussen de verschillende gerechten, waar het de aanhouding betreft, het vaststellen van nieuwe data voor comparitie van partijen en enquêtes en wat dies meer zij. Wij prijzen ons daarom gelukkig met een zeer deskundige afdeling procuraten, die precies weet hoe dat in Utrecht gaat, en met vergelijkbare afdelingen op advocatenkantoren in andere arrondissementen, waarvan wij ook na afschaffing van het verplichte procuraat zeker gebruik zullen blijven maken.

AUTOMATISERING GRIFFIES

Hoe goed en grondig het automatiseringsproces bij de gerechten ook wordt aangepakt en zal verlopen, er zal sprake zijn van verschuiving van een forse hoeveelheid werk van advocatenkantoren en centrale rolwaarnemers naar griffiemedewerkers en rolrechters. Gelet op de mate waarin de gerechten in hun budget worden afgeknepen – het is immers maatschappelijk onverantwoord hoe lang op vonnissen, arresten, comparitiedata en pleitdata moet worden gewacht – is een adequate personeelsuitbreiding (aantal en niveau) niet te verwachten. Een kleine telefonische enquête bij griffiemedewerkers bevestigt ons erin dat men ook bij de gerechten niet op afschaffing van het verplichte procuraat zit te wachten.

Men kere op de ingeslagen weg terug. Tijd en geld zijn beter te besteden aan uitbreiding van het aantal rechters en raadsheren in de civiele sector.

(advertentie)

O, dus dan hoef je zo'n arbeidszaak niet uit te besteden aan een advocaat?

Hoezo uitbesteden, de meeste kantonrechters in Nederland kunnen mij wel uittekenen!

Jurist bij DAS rechtsbijstand www.das.nl

AMSTERDAM ARNHEM 'S-HERTOGENBOSCH RIJSWIJK

Afschaffing procureaat (5)

Naschrift

P.H.Ch.M. van Swaaij en R.T.M. Stallmann

advocaat te Rotterdam en centraal rolwaarnemer bij de rechtbank aldaar,
respectievelijk consultant bij Nossob

Daan de Snoo suggereert in zijn reactie op ons artikel (*Advocatenblad* 2005-1, p. 18-23) dat wij tegenstanders van de afschaffing van het wettelijk verplicht procureaat zijn. Wij hebben echter niets anders gedaan dan het in kaart brengen van knelpunten en misverstanden die kennelijk over het hoofd worden gezien. Het lijkt erop dat de schrijver vooral geschrokken is van het aantal knelpunten in de operatie, dat hij en de werkgroep kennelijk niet hebben gezien. Zijn artikel getuigt vooral van een onvoldoende georganiseerde en gecommuniceerde aanpak. Hij constateert dat nog veel werk verzet moet worden, maar is niet in staat om zestien maanden voor dato aan te geven welk werk dat is en volgens welk plan dat moet worden uitgevoerd.

Er zijn vooral veel vraagtekens. In een aantal punten somt het artikel de verschillende randvoorwaarden op, maar duidelijke keuzes ontbreken. Als eerste punt brengt Daan de Snoo naar voren dat de Orde en de Raad voor de rechtspraak hebben aangegeven dat de elektronische rol een voorwaarde is voor afschaffing van het procureaat. De Raad voor de rechtspraak heeft aangegeven dat daarom de afschaffing moet worden uitgesteld totdat elektronisch berichtenverkeer mogelijk is. Als eerst mogelijke datum noemt de raad 1 januari 2008. Aan het slot van zijn artikel stapt hij volledig over deze belangrijke aanbeveling uit het veld heen en herhaalt de streefdatum van 1 juli 2006.

Voor het tweede punt, uniforme toepassing van het LUR, ontbreekt een concrete organisatorische oplossing. Zoals ons onderzoek heeft aangetoond is het enkel uitvaardigen van richtlijnen in een situatie met negentien geografisch verspreide organisaties een onvoldoende voorwaarde om te kunnen spreken van een uniform reglement. Als het al eerder niet is gelukt een uniform rolreglement toe te

passen, waarom zou dat nu dan wel lukken? En wat wordt eraan gedaan om het dit keer wel te laten lukken? Het antwoord blijft tot op heden uit. De punten omtrent rekening-courantstelsel en advocatenwet en toezicht vallen buiten de scope van ons eerste artikel, maar ook hier ontbreekt duidelijkheid.

Tot slot vermeldt de reactie dat de meningen in de balie verdeeld zijn over de afschaffing van de procureur. Dit is echter geenszins waar. Iedereen, met uitzondering van het ministerie, is het erover eens dat afschaffing van het procureaat gepaard moet gaan met invoering van de elektronische rol. Zolang het ministerie die keuze niet maakt blijft er onduidelijkheid bestaan over de positie van de rolzitting ter terechtzitting, de rolwaarnemer en de procuraatsafdelingen. Naar onze mening zijn echte besparingen pas mogelijk met de invoering van een elektronische rol en een zuiver uniform toegepast rolreglement. Overigens is niet duidelijk waar het in de reactie genoemde bedrag aan besparingen van 30 miljoen euro vandaan komt.

Hoe dan ook, er kan wat ons betreft niet genoeg op worden gehamerd dat eerst en vooral een duidelijk businessplan moet worden opgesteld waarin de vervulling van alle randvoorwaarden wordt beschreven, compleet met tijdspad. Dit plan moet vervolgens met alle betrokken partijen worden gecommuniceerd. Aan dit alles ontbreekt het vooralsnog en dat wordt in de conclusie van de reactie in feite ook met zoveel woorden toegegeven. Derhalve ontbreekt ook een tijdschema. Manifeste kan niet worden aangetoond dat het gevoel voor realiteit kennelijk ondergeschikt is gemaakt aan onduidelijke politieke motieven. Met niets minder dan de dagelijkse rechtspleging als inzet!

(advertentie)

Wat hebben we ook al weer afgesproken over ....?

Laat uw secretaresse een beschrijving maken van de kantoororganisatie:
met onze vernieuwde kantooerevaluatie kan zij (of hij) dit snel en eenvoudig
doen. Vele modellen/checklists helpen daarbij. Veranderen de afspraken?

Uw secretaresse past het digitale
kantoorhandboek gemakkelijk aan.
Kosten: slechts € 60,- (ex BTW) per jaar.

Bent u geïnteresseerd?

Kijk op www.skir.nl en kies voor producten.

Verplichte visite

Dick van Engelen

advocaat te Utrecht

Stel u voor: de wet zegt dat voorafgaand aan de huwelijksvoltrekking de huwelijkskandidaat verplicht op visite moet bij de aanstaande schoonfamilie. Overigens maakt het niet uit hoe men zich als visite gedraagt. Het koekje kan zonder gevolgen in de koffie worden gedoopt en ieder antwoord op welke vraag dan ook is goed. Op de vraag of dit echt nodig is weet de Burgerlijke Stand te melden dat het huwelijk anders niet voltrokken kan worden.

Dit tafereel voltrekt zich maandelijks in de Nederlandse arrondissementen rond de beëdiging van advocaten. Stagiaires en zij die al in een ander arrondissement werkzaam zijn geweest maar met hun kantoor emigreren naar een ander arrondissement dienen deze rituele dans op te voeren. Uiteraard doet iedereen braaf mee want als je de kont tegen de krib gooit ben je er alleen maar nog meer tijd mee kwijt. Rechtbank en openbaar ministerie willen er niet van beticht de advocatuur niet serieus te nemen. De betrokken raden van toezicht lijken vooral zichzelf serieus te nemen en schrikken er niet voor terug hun nieuwbakken confrères en collega's te laten opdraven voor een rondje kikkeren langs de velden.

De verplichte visites dienen geen enkel inhoudelijk doel. De kandidaten worden tegelijkertijd op de thee genodigd om na een rondje plichtmatig voorstellen over te kunnen gaan tot het afdraaien van een praatje over rechtbank, openbaar ministerie of advocatuur. Geen inhoudelijke vragen of toetsing van de kandidaat, en de gelegenheid wordt ook niet te baat genomen om de aanwezigen enige stichtelijke woorden over hun rol en verantwoordelijkheid als advocaat toe te voegen.

Intrigerender is de *verplichting* om deze bezoeken af te leggen, althans de dreiging vanuit griffie en raad van toezicht dat bij gebreke van de bezoeken geen beëdiging kan volgen. Een beetje jurist, en zeker een geboren advocaat, stelt natuurlijk meteen de weinig constructieve – maar o zo juridisch verantwoorde – vraag: O, ja?

Als we de Advocatenwet uit het cellofaantje halen zien we dat een advocaat aan de voorzitter van de rechtbank schriftelijk om inschrijving als advocaat verzoekt (art. 2 lid 1). De griffier verzendt het verzoek aan de raad van toezicht (art. 2 lid 3) en die kan op grond van art. 4 Advocatenwet binnen zes weken verzet tegen de beëdiging aantekenen. Voor ieders gemoedsrust zij hieraan toegevoegd dat de raad dit alleen kan op grond van de in art. 4 lid 2 aangegeven gronden. Dat zijn (a) het ontbreken van de wettelijk voorgeschreven stukken, (b) de

gegronde vrees dat de verzoeker zich niet aan de voor advocaten geldende regels zal houden of zich anderszins schuldig zal maken aan enig handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt en (c) verzoeker eerder van het tableau is geschrapt en nog niet voor herinschrijving in aanmerking komt. De bekwaamheid tot het afleggen van beleefdheidsbezoeken en het niet eenvoudigweg doen wat de raad van toezicht verordonneert komen niet in dit lijstje voor. De beëdiging geschiedt op basis van een requisitoir van het openbaar ministerie (art. 3).

Voor de verplichte visite ontbreekt dus een wettelijke basis. Maar het is veel bedroevender dat deze constatering nodig is. Taak van een raad van toezicht is om de kwaliteit van de balie te bewaken en op te komen voor de belangen van de advocaten die ze geacht worden te vertegenwoordigen. Dat is een dienende functie en niet een verlaat lidmaatschap van een groencommissie. Bovendien is het frappant dat deze regels van arrondissement tot arrondissement verschillen. Van de Nederlandse Orde van Advocaten mag ik, binnen een systeem van gedwongen winkelnring, een uniform beleid verwachten en verlangen niet onderworpen te worden aan de willekeur van lokale ordebaronnen.

Ik moet echter erkennen dat ik na deze overpeinzingen de nacht voor mijn beëdiging badend in het angstzweet wakker werd. Sufferd, die ik was geweest door braaf door al die voorgehouden hoepels te springen. Hoe kon ik niet gezien hebben dat dit een sublieme test was om te zien of de 'requestranten' wel uit het juiste advocatenhout gesneden zijn en zich geen juridisch ongefundeerde hoepla op de mouw zouden laten spelden. Voor allen die zich dit hadden laten welgevallen zou het openbaar ministerie uiteraard requireren dat men zich had schuldig gemaakt aan gedrag dat een behoorlijk advocaat niet betaamt. Juist, de kenners herkennen al de solide grondslag van art. 4 lid 2 onder b Advocatenwet. Geen speld tussen te krijgen. En ik was er met open ogen ingetuind. Petje af voor deze venijnige test met een Monty Python-achtige allure.

Ik besloot uiteindelijk maar om mijn slaafse rol gewoon uit te spelen en met lood in de schoenen begaf ik me naar de rechtbank. Maar helaas, het openbaar ministerie verzaakte zijn plicht en ik werd tot mijn verbazing gewoon beëdigd. Een ervaring rijker, maar een illusie armer.

Over Lawyer, know thyself

De persoonlijkheid van de Amerikaanse advocaat

Kim van Oorsouw

Onderzoekpsycholoog, vakgroep Experimentele Psychologie, Universiteit Maastricht¹

Volgens 'Lawyer, know thyself'², een boek van Susan S. Daicoff³, zijn weinig mensen in de VS tevreden met de wetgeving, het juridische beroep of het Amerikaanse rechtssysteem. De advocatuur wordt als 'nasty business' ervaren. Dit alles zou het gevolg zijn van een driedelige 'crisis' in de Amerikaanse advocatuur: gebrek aan professioneel gedrag, ongunstige publieke opinie en ontevredenheid bij de advocaten zelf, aldus Daicoff.

Haar boek geeft een overzicht van onderzoeken in de afgelopen vijftig jaar naar de persoonlijkheid van de advocaat: zijn tekortkomingen en de veranderingen die nodig zijn in zijn houding en opleiding. Als we het boek mogen geloven is de typische advocatenpersoonlijkheid een belangrijke oorzaak voor de crisis. Vooral 'procesadvocaten' zouden door hun verhoogde testosteronniveau competitief, agressief en prestatiegericht zijn. Ook spelen materialisme en behoefte aan status een rol: iedere advocaat rijdt immers in een BMW en draagt een Rolex.

AANGELEERD GEDRAG?

Was die persoonlijkheid er al, of wordt deze aangeleerd tijdens de opleiding? Beide, zegt Daicoff. Mensen die een juridische opleiding kiezen, laten al in de kindertijd geschikte eigenschappen blijken, zoals dominantie, discipline, leiderschap, gebrek aan emoties en afkeer van minderwaardigheidsgevoelens. Aankomende rechtenstudenten vertonen vaak typerende eigenschappen als arrogantie, zelfverzekerdheid en egoïsme, die door de opleiding worden aangescherpt. Volgens de auteur vindt gedurende het eerste jaar een persoonlijkheidsverandering plaats: interesse in anderen en sociaal gedrag maken plaats voor emotionele afstomping, vijandigheid, competitie en sociale afzondering.

De combinatie van vroege karaktereigenschappen en opleiding zou leiden tot de genoemde crises. De trekken die advocaten sterk maken – competitie- en overwinningdrang – leiden tot onprofessioneel gedrag, aldus Daicoff. Daarnaast worden advocaten ervan beschuldigd over de psychologische en emotionele behoeften van cliënten heen te walsen wat leidt tot een gebrek aan begrip en communicatie tussen advocaten, cliënten en publiek. Deze ongunstige publieke opinie en de advocatenpersoonlijkheid leiden tot een hoop problemen en veel leed.

Volgens de onderzoekers in het boek ontstaat dit leed al tijdens de studie en zou het een gevolg zijn van het universitaire onderwijs. Dit benadrukt extrinsieke vaardigheden als logisch en rationeel analyseren, en ontbreken intrinsieke als interpersoonlijke relaties ontwikkelen, altruïsme en humanisme. Gebrek aan interesse in relaties met anderen, egoïsme, per-

fectionisme en competitief gedrag leiden ook buiten het beroep tot problemen. Drank, drugs en burn-out zijn vaak het gevolg. Gelukkig maar dat er ook nog advocaten bestaan die zich wel goed voelen in hun beroep. Die danken dat aan hun brede interesse buiten het werk.

MENSELIJKE

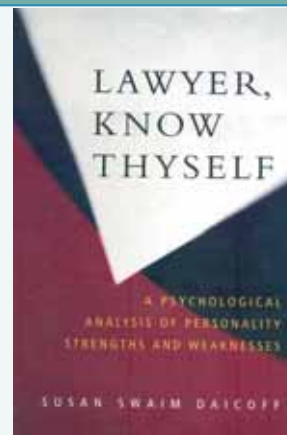
Driekwart van de Amerikaanse advocaten voldoet aan het typische advocatenprofiel dat hem succesvol maakt, maar ook leed veroorzaakt. De 'atypische' minderheid zijn de gevoelige en zorgzame juristen, vaak werkzaam als rechtshulpverlener of bij overheidsinstanties. Ze verdienen minder en voelen zich niet zo gerespecteerd binnen de beroepsgroep, waardoor ook zij 'leed' ervaren.

Omdat verandering vrijwel onmogelijk lijkt, suggereert Daicoff dat men moet kiezen voor een manier van advocatuur bedrijven die het best past bij de eigen waarden en voorkeuren, waarbij het volgens haar geen kwaad kan om wat menselijker te worden. De laatste mode in de VS is dan ook om psychologisch menselijker met juridische problemen om te gaan: cursussen voor betere gespreks-, onderhandelings- en bemiddelingstechnieken floreren. Volgens de auteur zou het implementeren hiervan in het juridische curriculum een einde kunnen maken aan het advocatenleed en de ontevredenheid. Maar zij erkent tegelijk dat de 'traditionele' harde advocatenaanpak vaak toch de beste is. Door binnen de grote advocatenfirma's zowel de 'humanistische' als de 'traditionele' advocatuur aan te bieden, kan de cliënt kiezen en zou de publieke opinie zich ten gunste van de advocatuur kunnen ontwikkelen. Een nobel streven, maar of het haalbaar is?

LAWYERING

Het stereotype beeld van de Amerikaanse advocaat wordt in Daicoffs boek bevestigd. Echter, hoewel er mooie studies tussen zitten stamt veel van het beschreven onderzoek van vóór de jaren negentig. De auteur deed rond 1999 zelf wat onderzoek naar de vraag of advocaten moeten veranderen en naar het leed van atypische advocaten. Hierover verschenen slechts twee publicaties. Veel leed wordt er dus uitgestort over de lezer, maar echt goed cijfermatig onderbouwd kan men het betoog niet noemen.

De verdienste van het boek is toch vooral dat het zo'n mooi en gedetailleerd beeld schetst van de Amerikaanse advocaat. Hoe het in Nederland is gesteld met advocatenleed weten we niet. Er is geen onderzoek naar gedaan. Het lijkt erop dat de publieke opinie in ons land gunstiger oordeelt over de advocatuur. Al met al een interessant onderzoeksgebied. En, wie zich herkent in het boven beschrevene kan altijd nog het boek van Daicoff erop naslaan om een efficiëntere manier van 'lawyering' te kiezen. ●

¹ De auteur is lid van de Interfacultaire Werkgroep Rechtspsychologie.

² Susan S. Daicoff (2004). Lawyer, know thyself: A psychological analysis of personality, strengths and

weaknesses. American Psychological Association, Washington, DC.

³ Susan S. Daicoff is psychotherapeut, klinisch psycholoog en 'Law Professor'.

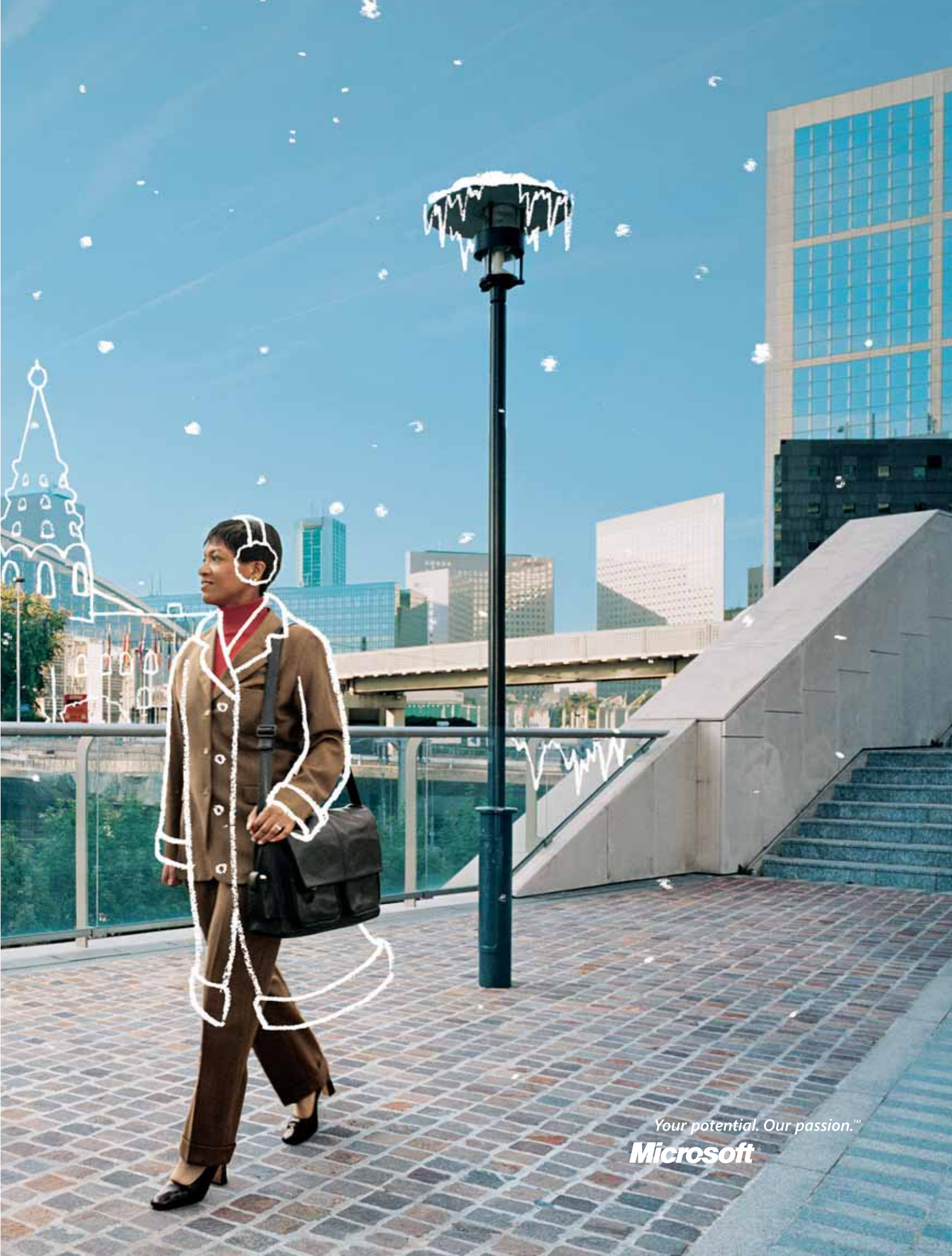
© 2004 Microsoft Corporation. Alle rechten voorbehouden. Microsoft en "Your potential. Our passion." zijn (geregistreerde) handelsmerken van Microsoft Corporation in de Verenigde Staten en/of andere landen.

wij zien

bedrijven zonder grenzen.

Je zou de mogelijkheid moeten hebben om zaken te doen met iedereen, waar dan ook ter wereld. Wanneer bedrijven een internationale taal spreken, verdwijnen de grenzen. En wij geloven dat technologie daarbij kan helpen. Dat inspireert ons om software te maken die bedrijven dichterbij hun klanten en relaties brengt, ongeacht taal of plaats. www.microsoft.nl/potential

Your potential. Our passion.™
Microsoft

VAN

Joan Wurf bain

Welke boeken lezen advocaten eigenlijk buiten de juridische literatuur, als ze dan nog lezen? Zien ze graag opera, bezoeken ze bioscopen, concerten, galeries? Gaan ze naar toneel? En wat betekent die cultuur voor hen en, misschien, voor hun werk?

Joan Wurf bain (51, advocaat in Ede, arbeidsrecht en ondernemingsrecht; getrouwd, 2 kinderen van 6 en 14 jaar) heeft zich verdiept in de wijncultuur.

Jan Pieter Nepveu
journalist

Wijn heeft, laat ik zeggen, mijn wetenschappelijke belangstelling

“ Ik drink niks anders dan wijn omdat het zo waanzinnig lekker is. Wie er mee begint, raakt besmet door een soort virus. Als je eenmaal onderscheid proeft, wordt het genot steeds groter. Soms is het zelfs associatief, want dan zitten we gezellig te eten en ben ik een kwartiertje bezig de wijnkaart te bekijken...

Eten en drinken is de basis van cultuur en staat in landen als Frankrijk en Italië op een veel hoger voetstuk dan bij ons. Bij ons wordt een scheidslijn getrokken: eten en drinken is noodzaak. Cultuur, dat zijn schilderijen en VPRO-programma's. Adriaan van Dis heeft een mooie link gelegd door op televisie zijn interviews met schrijvers altijd te beginnen met het kiezen van de wijn voor die avond.

Liefde voor wijn heb ik van huis uit meegekregen. Mijn ouders woonden in Frankrijk. Samen met mijn broer importeer ik één keer per jaar voor een aantal gezinnen wijn. Daardoor heb ik een entree bij boeren en kan ik zelf wijnen drinken die ik anders nooit zou kunnen krijgen.

Er hangt soms een hele hoop poeha om een wijn. Dan wordt hij opgepoetst met allerlei geheimzinnige verhalen, dat hij onder bijzondere omstandigheden geplukt is, net toen het even was opgehouden met regenen bijvoorbeeld. Terwijl 80 procent natuurlijk door grote machines binnengehaald wordt. Het maken van goede wijn is een gewoon vak. Als ik bij de boeren op bezoek ga, kan ik zien hoe de processen werken. Het gaat onder meer om het reguleren van de temperatuur en een keuze tussen roestvrijstaal, cement en eikenhout. Dat zijn vrij technische verhalen, zonder geheimzinnigheid of mystiek.

Als je een wijn hebt gedronken die je lekker vindt, is het handig de druivensoort te

onthouden. Als je weet dat je bijvoorbeeld cabernet sauvignon lekker vindt, dan kun je gaan pionieren met namen, streken en jaren.

Voor de kwaliteit van wijn is het klimaat ontzettend belangrijk, en het tijdstip van oogsten. Maar het belangrijkste is de grondsoort. Je moet de ideale combinatie zoeken van grondsoort en druivenras. De ene druivensoort doet het beter op zand met een beetje klei, de andere op een stenige ondergrond.

Mijn lievelingswijnen komen uit de Languedoc. Dat zijn heel krachtige wijnen zonder dat ze zwaar zijn. Tot in de jaren zestig werd in de Languedoc bulkwijn gemaakt. Maar de druiven die er stonden zijn weggehaald en alles is opnieuw aangeplant, wat geleid heeft tot een nog steeds voortdurende kwaliteitsverbetering. Er komen de mooiste producten vandaan omdat de bodem zo bijzonder is. Je vindt er zand- en leisteen, en hele gebieden die ontstaan zijn door uitbarstingen van vulkanen.

Een prototype van rode Languedoc wijn is de Jamais Content. Die wordt gemaakt door twee oud-leraren, de heren Duchemin en Jorcin. Zij zijn neergestreken op een geweldig stukje land in een door heuvels ingesloten vallei aan de voet van de Pic St Loup. Jamais Content is een topwijn. Mijn broer en ik zijn de enige importeurs in Nederland. Tijdens ons laatste bezoek in 2003 had de Jamais Content 2002 zich nog niet helemaal ontwikkeld naar de tevredenheid van de keldermeester. De komende jaargangen van de Jamais Content moesten volgens hem nóg beter worden.

Zoals de Jamais Content gemaakt wordt, dat vind ik kunst. Duchemin en Jorcin gaan bijna artistiek te werk. De manier waarop ze de druiven opvoeden, de lengte van het rijpingsproces, de houten vaten, dat is echt cul-

Met lezen over wijn en drinken van wijn kan ik me goed ontspannen, een totaal ander leven dan de hectiek van het advocatenbestaan

tuur. De aandacht van de heren komt je tegemoet in je glas.

Thuis heb ik een premier grand cru uit de Bordeaux, een Mouton Rothschild, één van de duurste die je kunt bedenken. Zou ik zelf nooit kopen maar ik heb de fles gekregen van een cliënt na het afsluiten van een letselschadezaak. De vraag is of ik hem ooit zal openmaken want ik vind het zo'n leuk cadeau. Daarmee kom ik wel een beetje in de sfeer van de cultus, dat ik een fles wijn in mijn kelder ga leggen zodat iedereen hem kan zien. Van drinkgenoegen wordt hij dus een collector's item. Net als de fles die ik

gekregen heb van een makelaar. Op het etiket staat een foto van ons vorige kantoorpand. Ook die maak ik niet open. Het zal waarschijnlijk met leeftijd te maken hebben, dat ik niet alles meer opdrink.

De advocatuur is een hectisch beroep, met name termijnen en lastige klanten brengen stress. Met zowel het lezen over wijn en het drinken van wijn kan ik me goed ontspannen. Het is de hectiek van het advocatenbestaan tegenover het totaal andere leven in de wijnwereld.

Op wijngebied ben ik volstrekt autodidact. Ik heb nog steeds het plan om na mijn

advocatencarrière een universitaire studie oenologie in Bordeaux te gaan doen. Vier jaar de collegebanken in. Dan ben je oenoloog en weet je alles wat er over wijn is te bedenken, over klimaat, grondsoorten en chemische processen. Dan kun je wijnproducten adviseren. Tegen die tijd ben ik een jaar of zeventig en of ik het dan nog leuk vind weet ik niet. Maar wijn heeft, laat ik zeggen, mijn wetenschappelijke belangstelling. ”

*Eten en drinken staan in Frankrijk en Italië
op een veel hoger voetstuk; bij ons zijn eten
en drinken noodzaak, en cultuur schilderijen
en VPRO-programma's*

RECENSIE RECHTGEZET

In het vorige nummer (*Advocatenblad* 2005-3) bespreekt redactielid mr. Georg van Daal mijn laatste boek *Een faillissement dat nimmer went*. Ik ga de recensent niet tegenspreken. Tegenspraak zou zijn diskwalificaties zoals 'geboekstaafde querulant, die het recht niet begrijpt' et cetera, et cetera slechts bevestigen. Ik beperk mij tot een verwijzing naar de feiten, die behalve in het besproken boek én de bijlagen, onweersproken vastliggen in drie andere 'boeken, vele artikelen, brieven, klachten, duizenden bladzijdes', en ook in juridische tijdschriften, op internet en op banden van radio- en tv-programma's.

Verder stel ik vast dat de recensent de in mijn laatste boek aangegeven ernstige problemen, waarvoor advocaten verantwoordelijkheid dragen, geheel onbesproken laat. De feiten liegen er niet om: *Gebrek aan concurrentie, *torenhoge declaraties, *afsluiting van de toegang naar de rechter, *de gedetailleerd beschreven rechteloosheid van slachtoffers van fouten van advocaten, *de gevaar-

lijke explosieve onvrede die advocaten oproepen en vele andere feiten, de recensent laat ze voor wat ze zijn.

Ook velt Van Daal geen oordeel over de tien uitgewerkte voorstellen, die gericht zijn op oplossingen voor de problemen. Mr. Van Daal is kennelijk (nog) niet ontvankelijk voor de feiten, die mij en mijn geestverwanten 'onvermoeibaar' tot daden aanzetten. Hetzelfde geldt voor de vele advocaten die door gebrek aan kritiek op zichzelf en elkaar, die feiten niet onder ogen willen zien. Dat betreuren met mij vele andere, rechtzoekende mensen, voor wie het recht uitgerekend door het doen en laten van advocaten een *fic-tie* blijft.

Maar het feit dat het *Advocatenblad* het laatste boek van een 'geboekstaafde querulant' wel recenseert en opneemt, is een hoopvol teken op weg naar betere tijden voor het recht van de doorsneeburger, c.q. -slachtoffer van advocaten zoals ik. Ik hoop vurig en vol overtuiging dat ik nog mee mag maken dat

het *Advocatenblad* de openheid betracht die nodig is voor de brede maatschappelijke discussie, die over het doen en laten van advocaten gevoerd zal moeten worden. Aan die discussie dienen óók – in de woorden van mr. Van Daal – 'verschijnselen' zoals ik kennelijk ben, deel te nemen.

Uit alle feiten blijkt dat en waarom de advocatuur hard toe is aan fundamentele veranderingen, niet in het minst in haar eigen belang. Kortom, ik reken er zelfs een beetje op dat mijn volgende boeken, waarvoor ik nog meer dan voldoende stof heb, voor een uitgebreid, eerlijk, open vraaggesprek in het *Advocatenblad* in aanmerking komen.

Overigens kost het boek € 15, voor wie dat kan betalen, en is het te bestellen als volgt: tel. 0314-68 11 96; of: Keppelseweg 27, 7031 AR Wehl; of advocatur@hetnet.nl.

Harry Teernstra
(freelance journalist, schrijver,
beëdigd tolk/vertaler Duits en Spaans)

(advertentie)

Wij leveren u medische argumenten

De afgelopen tien jaren werden de meest uiteenlopende problemen aan onze artsen voorgelegd. Een greep uit de dagelijkse praktijk:

De operatie van mijn cliënt liep slecht af. Was de behandeling zorgvuldig?

De erfgenamen van mevrouw stellen dat zij na de brand langer bleef leven dan meneer. Is dat juist?

Is de lichamelijke schade van mijn cliënt juist getaxeerd en hoe waardeert ik zijn smart?

De verzekeringsmaatschappij stelt dat de betrokkene zelfmoord pleegde. Was het geen ongeval?

De werknemer van mijn cliënt beweert dat hij niet meer kan werken. Kan hij niet net zo veel als vroeger?

De verzekeringspolis schrijft arbitrage voor. Kunt u een arbiter leveren?

MEDISCH ADVIESBUREAU

BINS

dr. mr. J.W.Bins, arts RGA

Laan 20
2512 GN Den Haag
tel 070 345 98 08
fax 070 345 98 11
e-mail j.w.bins@wxs.nl
www.binsmedical.com

NEDERLANDS BUREAU VOOR FORENSISCHE AUDIO

Het NBFA levert gespecialiseerde diensten op het gebied van audio:

- Spraakverstaanbaarheid verbeteren van opgenomen gesprekken
- Verwijderen van storende bijgeluiden (in bv. telefoontaps)
  - Tapereparatie
  - Transcriptie

www.nbfa.nl Tel. 020-7775425 info@nbfa.nl

FIF 33

RECHERCHE- EN INFORMATIEBUREAU

Voor bedrijven, particulieren en advocatuur

- Onrechtmatig ziekteverzuim
- Controle werkzaamheden
- Fraude / Bedrijfsdiefstal
- Alimentatiezaken
- Handelsinformatie
- Privé-onderzoeken

010 - 477 33 22 www.fif33.nl

Gedgekeurd door Min. van Justitie POB 238
Heemraadssingel 186 • 3021 DM Rotterdam
Fax: 010 - 477 08 30 • e-mail: info@fif33.nl

RECHTER JAN VAN DER DOES

De bijstand van mr. Jantine Neimeijer

Toen de verdachte werd binnengeleid, begroette mr. Jantine Neimeijer hem met drie zoenen. Het tafereel werd aange-
staard door de parketwachten, door de griffier, de officier
van justitie, en de rechter, en zij was zich zichtbaar bewust van alle
aandacht.

‘Ik ken hem al twintig jaar’, merkte ze op, ‘hij is één van mijn eer-
ste cliënten’.

Dat verklaarde alles.

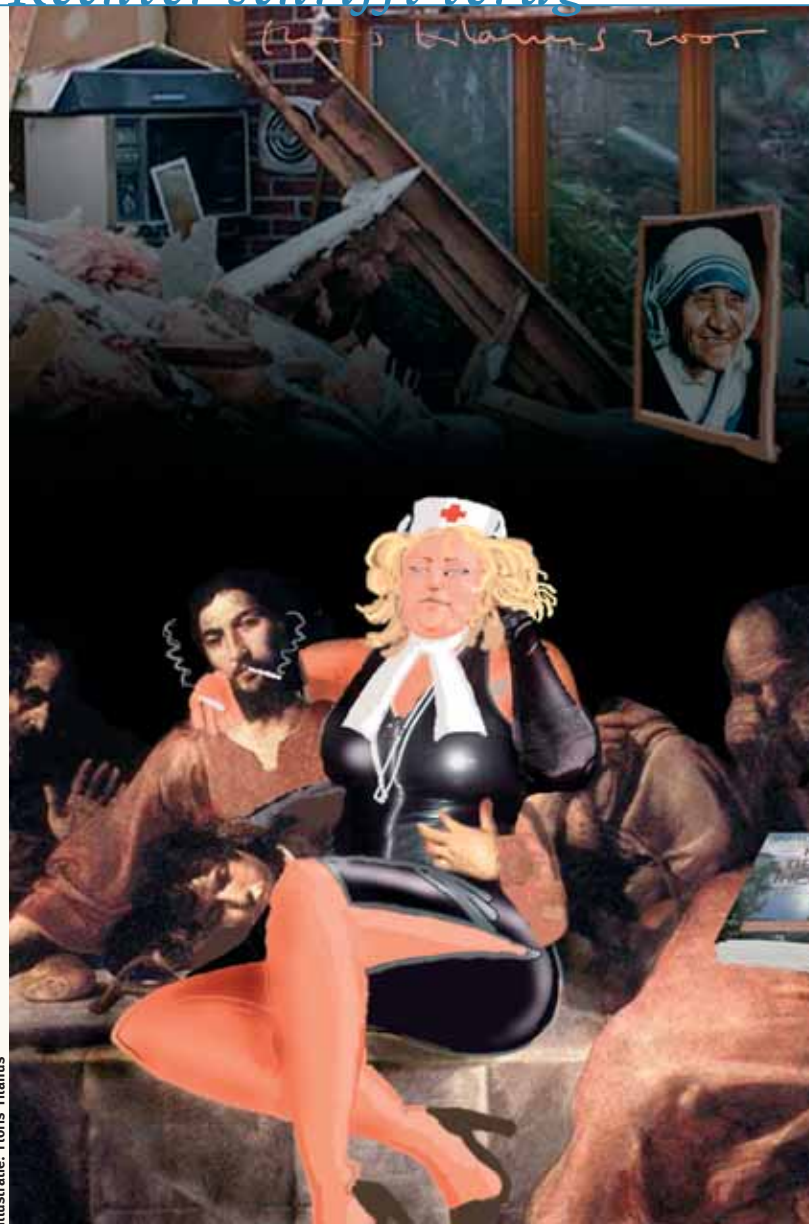
Mr. Neimeijer is blond van haar en breed van heupen. Alles aan haar
is nadrukkelijk. Als zij het woord voert tikt zij met de rechterhand
op de lessenaar, terwijl zij de andere hand steun laat zoeken op de
linkerheup. Hand en heup komen elkaar tegemoet, waardoor het
zwaartepunt van het lichaam wat naar links helt. Ooit moet zij heb-
ben besloten dat zij niet in de wieg is gelegd voor het tellen van calo-
rieën.

Ze spreekt met een zware stem, regelmatig onderbroken door
een terugkerende kuch, waardoor ook de luisteraar het uiteindelijk
benauwd krijgt. Soms zuigt ze hoorbaar de lucht naar binnen, alsof
ze beslag wil leggen op alle aanwezige zuurstof. Dat is een karakter-
trek van haar: beheersen, overheersen, invloed uitoefenen. Ook de
begroeting van de verdachte was eerder een bepaling van eigen orde
dan een uiting van affectie.

Zij koestert haar cliënten, als waren het haar eigen kinderen. Daar-
door weet zij levenslange contacten op te doen, soms met diverse
leden van eenzelfde gezin.

Waar bijstand in civiele zaken het uiteindelijk moet hebben van
juridische argumenten, komen in strafzaken sommige advocaten
jarenlang weg met een mengelmoes van psychologie en new age,
maatschappelijk werk en mantelzorg, gezond verstand en persoon-
lijke betrokkenheid, hier en daar gelardeerd met een juridische kwa-
lificatie. Het levert een beeld op van wat in overlijdensadvertenties
wel ‘markante persoonlijkheid’ heet.

De verdachte was midden in de nacht aangetroffen op een bouw-
plaats waar hij sloopmateriaal had verzameld en meegenomen. Het
zwaartepunt van de verdediging lag in de vraag of de politie geen
betere dingen te doen had. ‘Sloopmateriaal, meneer de rechter, het
woord zegt het al, het is overbodig spul, het ligt er voor de liefheb-
ber, ik zou zeggen: het ligt te raap, iedereen mag het hebben, wij
juristen zeggen, het is res nullius, en nu gaat de politie over tot aan-
houding, en, wat voor mijn cliënt helemaal een kafkaïaanse ervaring
is, de officier gaat ook nog eens tot vervolging over.’

illustratie: Floris Tilanus

Elk zelfstandig naamwoord werd bekrachtigd door een tik op de les-
senaar en door een bevestigende knik van haar cliënt.

Er volgde nog wat uitweidingen over de verslaving van een zoon-
tje en de benardheid der financiën, waarna, ‘helemaal subsidiair’, de
raadvrouw pleitte voor schuldigverklaring zonder straf. Het leek
een natuurlijk einde van haar betoog, maar zij hield rekening met
nieuwe invallen. ‘Dit was het zo ongeveer, meneer de voorzitter, als
mij nog iets te binnen valt, dan zeg ik het wel.’

Zij haalde de hand uit haar zij, en ging zitten, op het puntje van
haar stoel, alert als een gans op eieren.

De zaak kwam vanwege een formaliteit tot vrijspraak.

Halverwege de uitspraak, toen duidelijk werd welke wending de
zaak zou krijgen, sprong mr. Neimeijer op. ‘Hoera, hoera’, riep zij,
en even was ik bang dat zij mij in haar euforie zou omhelzen. Maar
ze werd overvallen door een vreselijke hoestbui, waarvan zij zich
met hoogrode kleur trachtte te herstellen. De uitbarsting van haar
geluiden vulde de ruimte tot aan de nok.

De mededeling dat de officier twee weken de tijd had voor hoger
beroep, kwam niet verder dan de punt van mijn tafel. ●

Voorgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding

In deze rubriek het cursusaanbod in het kader van de Permanente Opleiding (PO). Nieuw is het cursusaanbod voor de Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO). Per 1 januari 2005 kunnen de door de Orde erkende opleidingsinstellingen naast PO-cursussen tevens VSO-cursussen voor advocaat-stagiaires organiseren.

(Zie hierover eveneens advocatenblad 4004-6, p. 263, 2004-11, p. 554 en 2004-17, p. 783.)

VOORTGEZETTE STAGIAIRE OPLEIDING

AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT

Cursus Verkeersongevallen

26 mei 2005 9:45 - 16:30

2 juni 2005 9:45 - 16:30

Plaats Utrecht

Niveau *

OSR Juridische Opleidingen

tel. 030-2315314

Docent(en)

mr. C.C.J. de Koning, mr. J.F. Vermeulen,

mr. J.F. Roth, mr. M.J. de Witte

Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

ARBEIDSRECHT

5-daagse arbeidsrecht

19-04-2005 09:30 - 16:30

10-05-2005 09:30 - 16:30

24-05-2005 09:30 - 16:30

08-06-2005 09:30 - 16:30

14-06-2005 09:30 - 16:30

Plaats Utrecht

Niveau ***

Instelling Vermande Studiedagen,

tel. 070-3789896

Docent(en) mr. P.A. Boontje, mr.

W.H.A.C.M. Bouwens, mr. L.S. van Dis, mr.

J.M. Fleuren-van Walsem, mr. H.T. van der

Meer, mr. J. Pel, mr. L.C.J. Sprengers, mr.

W.A. van Veen, prof. mr. E. Verhulst, prof.

mr. W.A. Zondag

Kosten € 2.500 exclusief BTW

Opleidingspunten

27 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

27 Totaal

BESTUURS (PROCES) RECHT

Algemene wet bestuursrecht

12-04-2005 09:00 - 16:30

26-04-2005 09:00 - 16:30

10-05-2005 09:00 - 16:30

26-05-2005 09:00 - 16:30

14-06-2005 09:00 - 16:30

Plaats Hilversum

Niveau **

Instelling Vermande Studiedagen,

tel. 070-3789896

Docent(en) mr. O.J.D.M.L. Jansen, prof.

mr. R.M. van Male, mr. J.H. Meijer, mr.

B.K. Olivier, mr. B.J.P.G. Roozendaal, mr.

A.E. Schilder, mr. H.J. Simon, prof. mr. E.

Steyger, mr. G.A. van der Veen

Kosten € 2.500 exclusief BTW

Opleidingspunten

27 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

27 Totaal

BURGERLIJK (PROCES) RECHT

Litigation

05-04-2005 14:30 - 21:00

19-04-2005 14:30 - 21:00

Plaats Oud-Zuilen

Niveau *

Instelling NIK Juridische Opleidingen,

tel. 030-6977889

Docent(en) prof. mr. T.R. Hidma, mr. G.J.P.

Molkenboer, mr. W.L. Valk, mr. B. Winters

Kosten € 795 exclusief BTW

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Litigation

13-04-2005 14:30 - 21:00

27-04-2005 14:30 - 21:00

Plaats Oud-Zuilen

Niveau *

Instelling NIK Juridische Opleidingen,

tel. 030-6977889

Docent(en) prof. mr. T.R. Hidma, mr. G.J.P.

Molkenboer, mr. W.L. Valk, mr. B. Winters

Kosten € 795 exclusief BTW

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

FAILLISSEMENTS- EN INSOLVENTIERECHT

Afwikkeling van insolventies

11-05-2005 09:00 - 16:30

18-05-2005 09:00 - 16:30

25-05-2005 09:00 - 16:30

01-06-2005 09:00 - 16:30

08-06-2005 09:00 - 16:30

Plaats Utrecht

Niveau **

Instelling Vermande Studiedagen,

tel. 070-3789896

Docent(en) mr. G.A.J. Boekraad, mr.

N.E.D. Faber, mr. E. Loesberg, mr. M.H.J.

van Maanen, mr. H.R. Quint, mr. M.P. van

Sint Truiden, mr. M.B. Werkhoven

Kosten € 2.495 exclusief BTW

Opleidingspunten

26 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

26 Totaal

GEZONDHEIDSRECHT

Verdiepingscursus Gezondheidsrecht

13-04-2005 09:30 - 16:30

27-04-2005 09:30 - 16:30

11-05-2005 09:30 - 16:30

Plaats Amsterdam

Niveau **

Instelling Vermande Studiedagen,

tel. 070-3789896

Docent(en) prof. mr. J.G.J. Dute, prof. mr.

J.K.M. Gevers, mr. E.J.C. de Jong, mr. dr. J.

Legemaate, mr. J. Meyst-Michels, mr. drs.

R.H. Zuijderhoudt

Kosten € 1.595 exclusief BTW

Opleidingspunten

16 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

16 Totaal

RUIMTELIJKE-ORDENINGSRECHT EN MILIEURECHT

Omgevingsrecht: Module 1A- Analyseren en kwalificeren ruimtelijk bestuursrecht en bouwrecht

12-05-2005 09:30 - 16:00

20-05-2005 09:30 - 16:00

Plaats Utrecht

Niveau *

Instelling OSR Juridische Opleidingen,

tel. 030-2315314

Docent(en) prof. mr. P.J.J. van Buuren, mr.

A.A.J. de Gier, mr. E.A. Minderhoud, mr. J.

Robbe

Kosten € 695 geen BTW

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

VERBINTENISSEN- EN CONTRACTENRECHT

Contractenrecht

05-04-2005 14:30 - 21:00

19-04-2005 14:30 - 21:00

Plaats Oud-Zuilen

Niveau *

Instelling NIK Juridische Opleidingen,

tel. 030-6977889

Docent(en) mr. A.E. Driessen, mr. A.C. van

Schaick, prof. mr. R.P.J.L. Tjittes

Kosten € 795 exclusief BTW

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Commerciële contracten

10-05-2005 09:30 - 17:00

11-05-2005 09:00 - 17:00

Plaats Rotterdam

Niveau **

Instelling Euroforum,

tel. 040-2974974

Docent(en) mr. A.E. Driessen, mr. P.M.

Vos, mr. J.M. Voorberg, R.J.J.M. van

Ommeren, prof. mr. W.J. Slagter, mr.

M.J.G.P. Kaplan

Kosten € 1.599 exclusief BTW

Opleidingspunten

11 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

11 Totaal

GESPREEKSTECHNIKEN

Stress- en tijdmanagement voor advocaten

24-03-2005 16:00 - 22:00

31-03-2005 16:00 - 22:00

Plaats Amstelveen

Niveau **

Instelling Bennis Training & Coaching,

tel. 072-5202762

Docent(en) drs. H.L. Bennis

Kosten € 770 exclusief BTW

Opleidingspunten

– Juridisch

10 Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Het niveau van de opleidingen is als volgt weergegeven:

* Basisniveau (doorgaans minder dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; weinig tot geen voorkennis aanwezig).

** Verdiepingsniveau (doorgaans meer dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; basiskennis aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

*** Specialisatieniveau (doorgaans meer dan 3 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; hoog kennisniveau aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

Presentatie technieken voor advocaten

15-04-2005 09:15 - 17:45
22-04-2005 09:15 - 16:45
 Plaats Amstelveen
 Niveau ** Actualiteiten
 Instelling Benniks Training & Coaching,
 tel. 072-5202762
 Docent(en) drs. H.L. Benniks, J. Veldhui-
 zen
 Kosten € 1.050 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 12 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 12 Totaal

OVERIGE VAARDIGHEDEN

Jouw praktijk (acquisitie practicum)
11-04-2005 15:00 - 21:30
12-04-2005 15:00 - 21:30
 Plaats Oud-Zuilen
 Niveau *
 Instelling NIK Juridische Opleidingen,
 tel. 030-6977889
 Docent(en) drs. W. Bakers, mr. R.W. Bec-
 ker
 Kosten € 1.100 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 10 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

SCHRIJFVAARDIGHEID

Efficient en effectief adviezen schrijven
18-04-2005 15:00 - 21:30
19-04-2005 15:00 - 21:30
 Plaats Oud-Zuilen
 Niveau *
 Instelling NIK Juridische Opleidingen,
 tel. 030-6977889
 Docent(en) mr. M.H. de Lange
 Kosten € 895 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 10 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

OVERIGE MANAGEMENT/ORGANISATIE

Praktijkmanagement voor de succesvolle advocaat
21-03-2005 15:00 - 21:00
04-04-2005 15:00 - 21:30
 Plaats Oud-Zuilen
 Niveau *
 Instelling NIK Juridische Opleidingen,
 tel. 030-6977889
 Docent(en) mr. R.W. Becker
 Kosten € 990 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 10 Management/Organisatie
 10 Totaal

PERMANENTE OPLEIDING

AANSPRAKELIJKHEIDSRRECHT

Verdieping Overheidsprivaatrecht: contracteren met en aansprakelijkheid van de overheid

01-04-2005 15:00 - 20:30
 Plaats Tilburg
 Niveau **
 Instelling Juridisch PAO- en Congresbu-
 reau UvT,
 tel. 013-4662139
 Docent(en) prof. mr. W.H. van Boom, mr.
 dr. J.A.F. Peters
 Kosten € 400 geen BTW
 Opleidingspunten
 04 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 04 Totaal

De Wrongful life-vordering

08-04-2005 10:00 - 16:45
 Plaats Amsterdam
 Niveau ***
 Instelling Studiecentrum Kerkebosch,
 tel. 030-6984222
 Docent(en) mr. R.M.J.T. van Dort, dr. L.H.
 van Hulsteijn, prof. mr. W.R. Kastelein, mr.
 F.B. Kloppenburg, mr. dr. R.J.P. Kottenha-
 gen, mr. R. Schoemaker, prof. mr. C.H.
 Sieburgh, dr. A.T.M. Verhoeven
 Kosten € 395 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Cursus Verkeersongevallen

26 mei 2005 9:45 - 16:30
2 juni 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. C.C.J. de Koning, mr. J.F. Vermeulen,
 mr. J.F. Roth, mr. M.J. de Witte
 Kosten € 745 BTW n.v.t.
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

ARBEIDSRRECHT

Cursus Arbeidsrecht: Introductiemodule – De fundamente van arbeidsrecht toegepast

6 april 2005 9:45 - 16:30
13 april 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. I. van Berkel, mr. drs. W.H.N.C. van
 Beek, mr. A.C. Beijderwellen, mr. W.A. van
 Veen
 Kosten € 745 BTW n.v.t.
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Cursus Arbeidsrecht: Introductiemodule – De fundamente van arbeidsrecht toegepast

6 juni 2005 9:45 - 16:30
13 juni 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. Th.G.B.M. Leenders, mr. E.J. Mouwen,
 mr. L.I. Hofstee, mr. S. Kropman
 Kosten € 745 BTW n.v.t.
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Cursus Arbeidsrecht: Module 1 – Aan de slag in de ontslagpraktijk: systematiek en casusanalyse

22 april 2005 9:45 - 16:30
29 april 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. N.F. Koster, mr. drs. W.H.N.C. van
 Beek, mr. W.A. van Veen, mr. P.W.H.M.
 Willems
 Kosten € 745 BTW n.v.t.
 Opleidingspunten

10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Cursus Arbeidsrecht: Module 1 – Aan de slag in de ontslagpraktijk: systematiek en casusanalyse

19 mei 2005 9:45 - 16:30
26 mei 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. D.M. van Genderen, mr. L.I. Hofstee,
 mr. M.V. Ulrici, mr. F.W.G. Ambagtsheer
 Kosten € 745 BTW n.v.t.
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Cursus Arbeidsrecht: Module 1 – Aan de slag in de ontslagpraktijk: systematiek en casusanalyse

17 juni 2005 9:45 - 16:30
24 juni 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. G.W. Roeters van Lennep, mr. R.W.A.
 Schelfaut, mr. M. Greebe, mr. R.J. Voorink
 Kosten € 745 BTW n.v.t.
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Cursus Arbeidsrecht: Module 3 – Uitgediept: de eerste drie ziektejaren

17 maart 2005 9:45 - 16:30
24 maart 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. P.H. Burger en mr. M.J. Vaessen
 Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Cursus Arbeidsrecht: Module 3 – Uitgediept: de eerste drie ziektejaren

2 juni 2005 9:45 - 16:30
9 juni 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. P.H. Burger en mr. M.J. Vaessen
 Kosten € 745 BTW n.v.t.
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Cursus Arbeidsrecht: Module 4 – Uitgediept: de arbeidsovereenkomst en het concurrentiebeding – opstellen, beoordelen en adviseren

13 mei 2005 9:45 - 16:30
20 mei 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. C. Kat, mr. J.B.A.M. Groenendaal, mr.
 C.J. Frikkee, drs. L. Jansen
 Kosten € 745 BTW n.v.t.
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Cursus Arbeidsongevallen en beroepsziekten

14 juni 2005 9:45 - 16:30
21 juni 2005 9:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Niveau *
 OSR Juridische Opleidingen
 tel. 030-2315314
 Docent(en)
 mr. L.E.M. Charlier, mr. G.J.L.F.M. Schaken-
 raad, mr. W.A. van Veen, drs. M.N.G.
 Ooms, E.P. Audenaerde,
 Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Lezing Arbeidsrecht – De wanpresterende werknemer

26-04-2005 13:30 - 17:00
Plaats Amsterdam
Niveau ** Actualiteiten
Instelling VU Law Academy,
tel. 020-5986255
Docent(en) mr. C.J. Oberman
Kosten € 175 geen BTW
Opleidingspunten
02 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
02 Totaal

ARBITRAGE

Actualiteiten arbeidsrecht

22-03-2005 09:30 - 17:00
Plaats Utrecht
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Studiecencentrum Rechtspleging,
tel. 0575-595300
Docent(en) mr. R.A.A. Duk, prof. mr. G.J.J. Heerma van Voss
Kosten € 330 inclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

BESTUURS(PROCES)RECHT

Bestuurs(proces)recht: Module 1 – Algemene beginselen en materieel bestuursrecht

23 maart 2005 9:45 - 16:30
31 maart 2005 9:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. H.F.Th. Pennarts, prof. mr. L.J.J. Rogier
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Bestuurs(proces)recht: Module 2 – Bestuurs(proces)recht

6 april 2005 9:45 - 16:30
10 mei 2005 9:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) deskundige trainers, mr. P.J. Jansen
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Bestuurs(proces)recht: Module 3 – Schadevergoeding en bewijs in het bestuursrecht

10 juni 2005 9:45 - 16:30
16 juni 2005 9:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. B.J. van Ettehoven, mr. B.J.P.G. Roozendaal, mr. drs. R.H. de Bock, prof. mr. B.J. Schueller
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Bestuurs(proces)recht: Module 4 – Europees recht voor de bestuurspraktijk en Openbaar bestuur en privaatrecht

26 mei 2005 9:45 - 16:30
31 mei 2005 9:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) prof. mr. F.J. van Ommeren, mr. G.A. van der Veen
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Introductie schadevergoeding

12-04-2005 10:00 - 16:45
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling Studiecencentrum Rechtspleging,
tel. 0575-595300
Docent(en) mr. B.J.P.G. Roozendaal
Kosten € 355 geen BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Algemene wet bestuursrecht & rechtspraak

28-04-2005 13:30 - 17:15
Plaats Leiden
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. N.H. van den Biggelaar, mr. J.L. Verbeek
Kosten € 450 exclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

BURGERLIJK (PROCES)RECHT

Actualiteiten Procesrecht

24-03-2005 15:00 - 20:30
Plaats Tilburg
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Juridisch PAO- en Congresbureau UVt,
tel. 013-4662139
Docent(en) mr. J.G.A. Linssen, prof. mr. J.B.M. Vranken

Kosten € 400 geen BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

FISCAAL RECHT

Praktijkcursus Vastgoed – BTW en overdrachtsbelasting

14-04-2005 14:00 - 21:00
Plaats Bilthoven
Niveau ***
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) E. van den Elsen, prof. dr. H.W.M. van Kesteren, mr. A.J. de Ruiter
Kosten € 645 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Optimale fiscale faciliteiten bij reorganisaties

21-04-2005 14:30 - 21:00
Plaats Amsterdam
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) dr. C.L. van Lindonk, mr. drs. S.A.W.J. Strik
Kosten € 695 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

GEZONDHEIDRECHT

Mededingsregels in de zorg

26-04-2005 09:00 - 17:00
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling Studiecencentrum voor Bedrijf & Overheid,
tel. 040-2974888
Docent(en) M.J.W. Bontje, drs. R.J.P. Jansen, drs. K. de Jonge, mr. jhr. H.A. van Karnebeek, H. van Putten, drs. R.L.J.M. Scheerder, E. ter Veld, C. Zuiderwijk
Kosten € 799 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

HUURRECHT

Cursus Huurrecht: Module 1 – Analyseren en kwalificeren in het huurrecht woonruimte

23 maart 2005 9:30 - 16:00
30 maart 2005 9:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) prof. mr. A.W. Jongbloed, mr. O.A.H. van Dalsum, mr. H.M. Hielkema,
Kosten € 745,- BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie
10 Totaal

Cursus Huurrecht: Module 2 – Analyseren en kwalificeren in het huurrecht bedrijfsruimte

15 april 2005 9:30 - 16:00
22 april 2005 9:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) prof. mr. A.W. Jongbloed, mr. T.H.G. Steenmetser
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Cursus Huurrecht: Module 3 – Adviseren en procederen in het huurrecht

20 mei 2005 9:30 - 16:00
27 mei 2005 9:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. A.R. de Jonge, mr. C.E. Schouten
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Huurrecht

31-03-2005 10:00 - 19:00
01-04-2005 09:00 - 16:00
Plaats Zutphen
Niveau **
Instelling Studiecencentrum Rechtspleging,
tel. 0575-595300
Docent(en) mr. R.A. Dozy, mr. Y.A.M. Jacobs
Kosten € 1.000 inclusief BTW
Opleidingspunten
12 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
12 Totaal

ONDERNEMINGSRECHT

Cursus Ondernemingsrecht: Module 1 – De oprichting van een bedrijf

17 mei 2005 9:45 - 16:30
24 mei 2005 9:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. P.H.F. König
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Nieuwe regelgeving personen-vennootschappen

22-04-2005 09:30 - 16:45
Plaats Amsterdam
Niveau **

Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. J.M. Blanco Fernández,
prof. mr. J.B. Huizink, prof. mr. W.M. Kleij-
n, prof. mr. H.M.N. Schonis
Kosten € 645 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

De vennootschap i.o.

27-04-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. W. van Veen
Kosten € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

ONROERENDGOEDRECHT

Archeologie en Ruimtelijke Ordening

30-03-2005 13:00 - 17:00
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling Vereniging voor Vastgoed Juris-
ten,
tel. 030-2121667
Docent(en) drs. B. Goudswaard, mr. M.
Küper
Kosten € 75 geen BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

De juridische valkuilen van het bouwcontract

28-04-2005 16:00 - 21:00
Plaats Bilthoven
Niveau ** Actualiteiten
Instelling CPO Radboud Universiteit Nij-
megen,
tel. 024-3612256
Docent(en) mr. C.B.E. van Bladel, mr. G.
Engelen
Kosten € 485 n.v.t. BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Multifunctionele bebouwing

09-05-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. J.J.A. de Groot, prof. mr.
A.A. van Velten
Kosten € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Burendrecht

10-05-2005 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. R.J.J. van Acht, mr. J.H.M.
Swaaij
Kosten € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

OVERIGE RECHTSGBIEDEN

Lustrumcongres Terrorisbestrijding met mensenrechten

08-04-2005 09:30 - 17:15
Plaats Den Haag
Niveau * Actualiteiten
Instelling Nederlands Juristen Comité v/d
Mensenrechten,
tel. 071-5277748
Docent(en) prof. dr. P.B. Cliteur, mr. dr. A.
Ellian, prof. mr. A.A. Franken, mr. T.H.C.
de Graaf, prof. mr. E.C.M. Jurgens, mr. J.
Kohnstamm, prof. mr. B.E.P. Myjer, mr. W.
Sorgdrager, prof. mr. G.A.M. Strijds
Kosten € 250 geen BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

Cursus Echtscheidingsrecht – Module 2 – Ali- mentatierekenen: hoeveel verdienen, hoeveel krijgen?

4 april 2005 9:45 - 16:30
11 april 2005 9:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en)
mr. J.B. de Groot, mr. J. van Eldik, mr. A.R.
van Wieren, drs. T.C.E. Boringa
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Cursus Echtscheidingsrecht – Module 1 – Echtscheidingsproces: een goed begin is het halve werk

18 april 2005 9:45 - 16:30
19 april 2005 9:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en)
mr. M.J. Leemreis-Hoelen
mr. A.V. van Nierop
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
05 Juridisch
05 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Actualiteiten personen- en familierecht

28-04-2005 13:30 - 17:00
Plaats Utrecht
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Studiecentrum Rechtspleging,
tel. 0575-595300
Docent(en) prof. mr. P. Vlaardingerbroek
Kosten € 180 inclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

De Pensioenproblematiek van de DGA in echtscheiding

28-04-2005 15:00 - 21:30
Plaats Zwolle
Niveau **
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) T.C.E. Boringa RA, E. de
Bruijn, E.R. Lankester RA
Kosten € 395 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Ruimtelijke-ordeningsrecht en milieurecht Cursus Omgevingsrecht: Module 1A – Analy- seren en kwalificeren ruimtelijk bestuursrecht en bouwrecht

12 mei 2005 9:30 - 16:00
20 mei 2005 9:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) prof. mr. P.J.J. van Buuren, mr.
A.A.J. de Gier, mr. A.G.A. Nijmeijer, mr. P.
van der Ree, mr. J. Robbe, mr. E.A. Min-
derhoud, mr. H. Besseling
Kosten
? 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Cursus Omgevingsrecht: Module 1B – Analy- seren en kwalificeren in het milieurecht en de hinderregelgeving

18 maart 2005 9:30 - 16:00
25 maart 2005 9:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) prof. mr. drs. F.C.M.A.
Michiels,
prof. dr. Ch.W. Backes, mevrouw mr. A.B.
Blomberg, mevrouw mr. M.P. Jongma, mr.
A.M. Grapperhaus
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Cursus Omgevingsrecht: Module 1C – Analyse- ren en kwalificeren in het natuurbeschermings- recht en capita selecta ruimtelijke ordening

6 april 2005 9:30 - 16:00
13 april 2005 9:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) prof. dr. Ch.W. Backes, prof.
mr. drs. F.C.M.A. Michiels, prof. mr. P.J.J.
van Buuren, mr. A.A.J. de Gier, mr. A.G.A.
Nijmeijer, mr. P. van der Ree, mr. J. Robbe,
mr. J.J. van der Velden, mr. H.J.M. Besse-
link, mr. A.B. Blomberg
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Cursus Omgevingsrecht: Module 2 – Het omgevingsrecht in zijn omgeving

In overleg 2005 9:30 - 16:00
In overleg 2005 9:30 - 16:00
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. K. van den Brand, mr.
M.W.L. Simons-Vinckx, mr. G.A. van der
Veen
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

SOCIAALVERZEKERINGSRECHT

Cursus Basiscursus sociaal zekerheidsrecht 2

10 maart 2005 9:45 - 16:30
17 maart 2005 9:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. F.P. Dillingh, R.V. Geerling,
T.A. Willems-Dijkstra
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Cursus De gang van zaken in een WAO-zaak

19 april 2005 9:45 - 16:30
26 april 2005 9:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Niveau *
OSR Juridische Opleidingen
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. M.J. Vaessen, mr. P.H. Bur-
ger, mr. W.G.H. van de Wetering
Kosten € 745 BTW n.v.t.
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Cursus Procederen in het Sociaal Zekerheidsrecht

6 juni 2005 9:45 - 16:30

7 juni 2005 9:45 - 16:30

Plaats Utrecht

Niveau *

OSR Juridische Opleidingen

tel. 030-2315314

Docent(en) mr. E. Klein Egelink, Twee trainers, tevens praktiserende advocaten.

Medewerking van een rechter

Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Actualiteiten sociaal verzekeringsrecht

19-04-2005 13:30 - 17:00

Plaats Utrecht

Niveau ** Actualiteiten

Instelling Studiecentrum Rechtspleging,

tel. 0575-595300

Docent(en) mr. E. Klein Egelink, T.A. Willems-Dijkstra

Kosten € 195 geen BTW

Opleidingspunten

03 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

03 Totaal

SOCIAAL ZEKERHEIDSRECHT

Wet werk en bijstand en terugvordering

30-03-2005 09:45 - 17:15

Plaats Utrecht

Niveau **

Instelling OSR Juridische Opleidingen,

tel. 030-2315314

Docent(en) mr. E. Klein Egelink, mr. T.A. Willems-Dijkstra

Kosten € 440 geen BTW

Opleidingspunten

06 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

06 Totaal

Recente ontwikkelingen en rechtspraak in de WAO-praktijk

11-05-2005 09:45 - 16:30

Plaats Utrecht

Niveau *

Instelling OSR Juridische Opleidingen,

tel. 030-2315314

Docent(en) mr. E. van den Bogaard, mr. P.J. Jansen

Kosten € 420 geen BTW

Opleidingspunten

05 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

05 Totaal

STRAF(PROCES)RECHT

Strafrecht – Module 1 – Basiscursus Strafrecht

15 maart 2005 9:45 - 16:30

22 maart 2005 9:45 - 16:30

Plaats Utrecht

Niveau *

OSR Juridische Opleidingen

tel. 030-2315314

Docent(en) mr. J.C. Zevenberg, mr. P.T.C.

van Kampen, mr. A. Senneff, advocaat in Rotterdam e.a.

Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Strafrecht – Module 2 – Jeugd(straf)procesrecht: jong gestraft, later op het rechte pad?

6 juni 2005 9:45 - 16:30

13 juni 2005 9:45 - 16:30

Plaats Utrecht

Niveau *

OSR Juridische Opleidingen

tel. 030-2315314

Docent(en) mr. A.P. van der Linden, mr. dr. J.A.C. Bartels, mr. J.C. Spigt, e.a.

Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Verdiepingscursus Strafrecht

28-04-2005 15:00 - 20:30

Plaats Tilburg

Niveau **

Instelling Juridisch PAO- en Congresbureau UvT,

tel. 013-4662139

Docent(en) mr. M.J. Borgers, mr. J.B.H.M. Simmelink

Kosten € 400 geen BTW

Opleidingspunten

04 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

04 Totaal

Samenwerking in de forensische zorg

11-05-2005 10:00 - 16:15

Plaats Amsterdam

Niveau ** Actualiteiten

Instelling Leids Congres Bureau,

tel. 071-5148203

Docent(en) R. van den Brink, W. de Haan, drs. A. Hooijschuur, prof. dr. H.J.C. van Marle, drs. J.A. Poelmann, M. Tervoort,

drs. H. Veerbeek, J.J. van Vliet

Kosten € 310 exclusief BTW

Opleidingspunten

04 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

04 Totaal

VERBINTENISSEN- EN CONTRACTENRECHT

Algemeen civiel/Ondernemingsrecht: Module 3 – Contracteren en redigeren algemeen civiel

13 april 2005 9:30 - 16:00

20 april 2005 9:30 - 16:00

Plaats Utrecht

Niveau *

OSR Juridische Opleidingen

tel. 030-2315314

Docent(en) prof. mr. E.J.H. Schrage,

mr. M. de Koning, mr. J. Sprey,

Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Algemeen civiel: Module 4 – Procederen algemeen civiel

11 mei 2005 9:30 - 16:00

18 mei 2005 9:30 - 16:00

Plaats Utrecht

Niveau *

OSR Juridische Opleidingen

tel. 030-2315314

Docent(en) mr. G.J. Kemper,

mr. M.M. Verhoeven

Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Algemeen Civiel: Module 5 – Training Getuigenverhoor civiel

21 april 2005 9:45 - 16:30

28 april 2005 9:45 - 16:30

Plaats Utrecht

Niveau *

OSR Juridische Opleidingen

tel. 030-2315314

Docent(en) mr. M.L.F.J. Schyns, prof. dr.

W.A. Wagenaar, dr. H. Israels, prof. dr. P.J.

van Koppen, mr. B.L. Sluis

Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten

– Juridisch

10 Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Garanties in de praktijk

25-04-2005 16:00 - 21:00

Plaats Oud-Zuilen

Niveau **

Instelling NIK Juridische Opleidingen,

tel. 030-6977889

Docent(en) mr. M. van Bremen, prof. mr.

R.P.J.L. Tjittes

Kosten € 595 exclusief BTW

Opleidingspunten

04 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

04 Totaal

Koop en verkoop van onroerende zaken

12-05-2005 13:00 - 18:00

Plaats Zwolle

Niveau *

Instelling KSU Studie,

tel. 020-4496420

Docent(en) mr. J. Dammingh

Kosten € 320 exclusief BTW

Opleidingspunten

04 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

04 Totaal

VERZEKERINGSRECHT

Cursus Verzekeringsrecht

7 april 2005 9:45 - 17:15

21 april 2005 9:45 - 17:15

Plaats Utrecht

Niveau *

OSR Juridische Opleidingen

tel. 030-2315314

Docent(en)

mr. H.A. Kragt, mr. M. Eijkelenboom, mr.

N. van Tiggele-van der Velde, mr. M.M.R.

van Ardenne-Dick

Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

VREEMDELINGENRECHT

Vreemdelingenpraktijk Module 2: Regulier Vreemdelingenrecht II

19 mei 2005 9:45 - 16:30

26 mei 2005 9:45 - 16:30

Plaats Utrecht

Niveau *

OSR Juridische Opleidingen

tel. 030-2315314

Docent(en) mr. P.J.A.M. Baudoin, mr. F.

Fonville, A.E.J.I. Kuhlmann, mr. P.C. Mos-

tert, mr. M.G.Th. Omtzigt, mr. T.H.G.

Schuringa

Kosten € 745 BTW n.v.t.

Opleidingspunten

10 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

10 Totaal

Actualiteiten gezinshereniging

25-04-2005 10:00 - 16:45

Plaats Utrecht

Niveau ** Actualiteiten

Instelling Studiecentrum Rechtspleging,

tel. 0575-595300

Docent(en) mr. B.K. Olivier

Kosten € 255 geen BTW

Opleidingspunten

05 Juridisch

– Beroepsvaardigheden

– Management/Organisatie

05 Totaal

ADR/MEDIATION

Postdoctorale Beroepsopleiding ADR voor juristen

19-04-2005 09:30 - 17:00

26-04-2005 13:30 - 21:30

10-05-2005 09:30 - 17:00

11-05-2005 09:30 - 17:00

24-05-2005 09:30 - 17:00

25-05-2005 09:30 - 17:00

21-06-2005 09:30 - 17:00

22-06-2005 09:30 - 17:00

13-09-2005 09:30 - 17:00

14-09-2005 09:30 - 17:00

27-09-2005 09:30 - 17:00

01-11-2005 09:30 - 17:00

02-11-2005 09:30 - 17:00

15-11-2005 09:30 - 20:00

16-11-2005 09:30 - 17:00

13-12-2005 09:30 - 21:00

10-01-2006 09:30 - 17:00

11-01-2006 09:30 - 17

mr. H.F.M. van de Griendt, mr. A. Hane-kroot, mr. drs. A.A.H. van Hoek, mr. M. Pel, mr. M. Schreuder-Tromp, mr. E. Schutte, mr. J. Spierdijk
Kosten € 9.475 geen BTW
Opleidingspunten
– Juridisch
99 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
99 Totaal

OVERIGE VAARDIGHEDEN

Snellezen- Mind Mapping en Geheugentechnieken voor juristen

28-04-2005 09:30 - 17:45
Plaats Utrecht
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) G. Essers
Kosten € 645 exclusief BTW

Opleidingspunten
– Juridisch
06 Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

Personalia

BEËDIGD ALS ADVOCaat EN PROCUREUR

Arends, mr. B.G., Flight Forum 1 (5657 DA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2345719, fax 040-2345620, e-mail bearends@akd.nl
Atten, mw. mr. J.E. van, Velperweg 1 (6824 BZ) postbus 3045 (6802 DA) Arnhem, tel. 026-3538300, fax 026-3510793, e-mail vanatten@dirkzwager.nl
Bakels, mw. mr. R.L., Anna van Saksenlaan 30 (2593 HT) postbus 93455 (2509 AL) Den Haag, tel. 070-3746363, fax 070-3746333, e-mail bakels@ekelmansenmeijer.nl
Bakker-Havinga, mw. mr. J.C., Pres. Kennedylaan 20 (2403 DP) Alphen a/d Rijn, tel. 0172-242552, fax 0172-242582, e-mail info@willemsen-devries.nl
Barloglu, mw. mr. E., Rivium Promenade 190 (2909 LM) Capelle a/d IJssel postbus 23161 (3001 KD) Rotterdam, tel. 010-2771610, fax 010-4366913, e-mail elif.barioglu@pellicaan.nl
Basten Batenburg, mr. M. van, Droogbak 1 a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 020-7119999, e-mail mathijs.vanbastenbatenburg@cliffordchance.com
Beemers, mr. D.W., Spinhuiswal 2 (5211 JG) postbus 1308 (5200 BJ) Den Bosch, tel. 073-6158800, fax 073-6158809, e-mail d.beemers@sran.nl
Benard, mw. mr. W.H., Heemraadssingel 157 (3022 CE) postbus 25006 (3001 HA) Rotterdam, tel. 010-4776777, fax 010-4253170, e-mail whbenard@mglaw.nl
Bertens, mr. T., St. Annastraat 125-127 (6524 EM) postbus 63 (6500 AB) Nijmegen, tel. 024-3239680, fax 024-3229954, e-mail bertens@wildenberghalder.nl
Bevers, mr. J.W.F., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517564, fax 020-6267949, e-mail jurjen.bevers@bakernet.com
Bosgraaf, mw. mr. J.B., Oranjesingel 41 (6511 NN) postbus 1094 (6501 BB) Nijmegen, tel. 024-3828384, fax 024-3600450, e-mail jbosgraaf@hekkelman.nl
Bouma, mw. mr. A.C., Turfpoortstraat 66 (1411 EH) Naarden, tel. 035-6235978, fax 035-6951571, e-mail dbs@dbn.nl
Buur, mr. J.A., Schiedamsedijk 46 (3011 ED) postbus 19050 (3001 BB) Rotterdam, tel. 010-2140000, fax 010-2140303, e-mail buur@wp-lawyers.nl

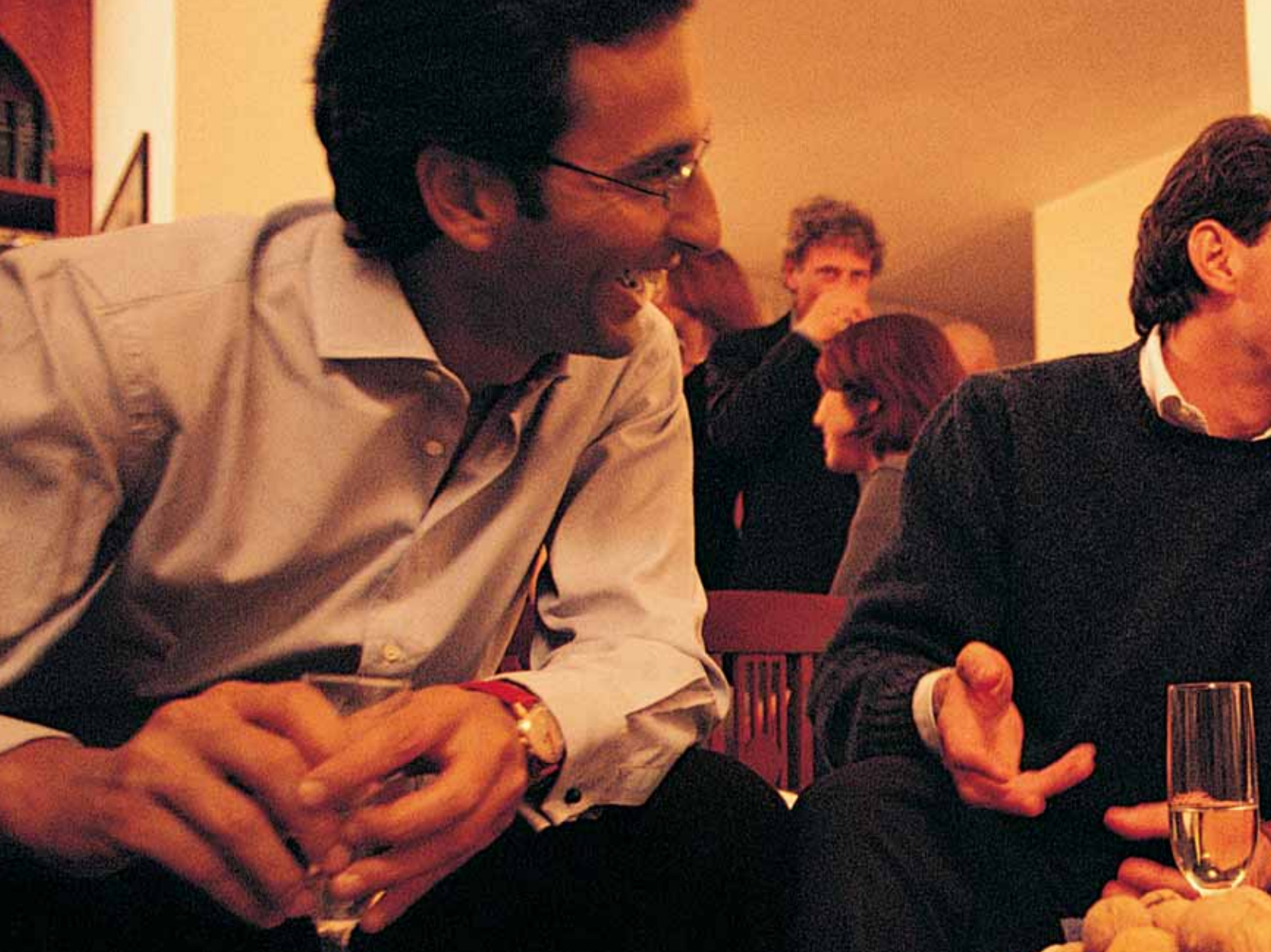
Chorus, mr. F.A., Cronenburg 75 (1081 GM) postbus 7911 (1008 AC) Amsterdam, tel. 020-3016161, fax 020-6464716, e-mail dolk@dolk-verborg-diamand.nl
Coppers, mw. mr. E.H.J., Lage Kerk 9 (5751 KG) postbus 41 (5750 AA) Deurne, tel. 0493-352070, fax 0493-352071
Cornelissen, mr. P.P., Parkweg 22 (5701 PS) Helmond, tel. 0492-542907, fax 0492-554454, e-mail info.helmond@zon.bureaurechtshulp.nl
Dalmolen, mr. S.P., De Lairessestraat 131-135 (1075 HJ) postbus 75731 (1070 AS) Amsterdam, tel. 020-4700177, fax 020-6710974, e-mail s.dalmolen@vantill.nl
Dobbelaere-Woets, mw. mr. I. de, Axelsestraat 2 (4537 AJ) postbus 1020 (4530 GA) Terneuzen, tel. 0115-617733, fax 0115-614968, e-mail advobuno@planet.nl
Dogan, mr. M., Jonagoldstraat 13 (6679 EM) Oosterhout-Nijmegen, tel. 024-3563806, fax 024-3501275
Donk, mw. mr. V.J. van der, Evertsenstraat 5 (5224 HN) postbus 2154 (5202 CD) Den Bosch, tel. 073-6205105, fax 073-6205100, e-mail vvanderdonk@ewijk-wouw.nl
Dorp, mw. mr. N. van, Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517555, fax 020-6267949
Driel, mr. R.A. van, Weena 666 (3012 CN) postbus 190 (3000 AD) Rotterdam, tel. 010-4042124, fax 010-4041911, e-mail robin.vandriel@simmons-simmons.com
Duijvenvoorde, mr. P. van, Korte Voorhout 7 (2511 CW) postbus 20201 (2500 EE) Den Haag, tel. 070-3427045, fax 070-3427943
Eikelboom, mr. F., Dijkshofplantsoen 14 (1077 BL) postbus 75546 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-3051600, fax 020-3051699, e-mail floor.eikelboom@spighoff.com
Emons, mr. G., Parkweg 22 (5701 PS) Tilburg, tel. 0492-542907, fax 0492-554454, e-mail g.emons@zon.bureaurechtshulp.nl
Engelman, mw. mr. L.W., Letostraat 5 (3089 RD) postbus 54502 (3008 KA) Rotterdam, tel. 010-4281022, fax 010-4299192, e-mail info@borgmanverbeeke.nl
Essed, mw. mr. D.L.S.M., Kerkstraat 10 (5351 CE) postbus 160 (5350 AD) Kerkdriel, tel. 0418-644744, fax 010-4299192, e-mail info@vankorlaar.nl
Fruytier, mr. L.M.M., Westzeedijk 108 (3016 AH) postbus 25025 (3001 HA) Rotterdam, tel. 010-4662333, fax 010-2251317

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Gideonse, mr. M., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-2240009, e-mail mark.gideonse@nautadutilh.com
Graaf, mw. mr. S. de, Van Eeghenstraat 98 (1071 GL) postbus 74654 (1070 BR) Amsterdam, tel. 020-5777708, fax 020-6719710, e-mail degraaf@hrd.nl
Hansen-Löve, mw. mr. K.K., Weteringschans 90 (1017 XS) Amsterdam, tel. 020-5237667, fax 020-5237666, e-mail info@keizeradvocaten.nl
Hartingsveld, mw. mr. A.K. van, Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419870, fax 020-5419995, e-mail mail@dla.com
Hellemans-Olthoff, mw. mr. K.L., Flevolaan 4 (1382 JZ) postbus 5008 (1380 GA) Weesp, tel. 0294-432515, fax 0294-432461
Hermans, mr. K., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741707, fax 020-6741054, e-mail kasper.hermans@allenoverly.com
Herwaarden, mr. R. van, Postmastraat 40 (4105 DW) postbus 497 (4100 AL) Culemborg, tel. 0345-533481, fax 0345-533418, e-mail info@israelsvankessel.nl
Heusden, mr. R.L. van, Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444
Hoeben, mr. S.J.M. Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-2240065, e-mail stefan.hoeben@nautadutilh.com
Hoekstra, mr. M., Ubbo Emmiusingel 23 (9711 BB) postbus 1280 (9701 BG) Groningen, tel. 050-3140840, fax 050-3128112, e-mail info@overesadvocaten.nl
Hofstra, mr. W.Y., 's-Gravelandseweg 57 (1217 EH) postbus 211 (1200 AE) Hilversum, tel. 035-6218999, fax 035-6248952
Hombergh, mw. mr. E. van den, Smalle Haven 151 (5211 TK) postbus 1138 (5200 BD) Den Bosch, tel. 073-7502828, fax 073-7502821, e-mail eva@gelijkadvocaten.nl
Huisman, mr. L.L., Sweelinckplein 1 (2517 GK) postbus 18558 (2502 EN) Den Haag, tel. 070-3654833, fax 070-3615054, e-mail lhuismann@arnold-siedsma.nl
Kampen, mr. B.C.L., A.J. Ernststraat 595 e (1082 LD) postbus 71878 (1008 EB) Amsterdam, tel. 020-3011080, fax 020-4422066, e-mail kanen@zandhuis-tazelaar.nl

Keybeck, mr. B., Minderbroederssingel 42 (6041 KK) postbus 69 (6040 AB) Roermond, tel. 0475-335115, fax 0475-311830, e-mail tijsaets@tijssen-saes.nl
Klaarenbeek-Heijster, mw. mr. J.H.M., Vugterweg 3 (5211 CJ) postbus 2090 (5202 CB) Den Bosch, tel. 073-6911979, fax 073-6911988, e-mail j.klaarenbeek-heijster@vissers-advocatuur.nl
Klein Gunnewiek, mw. mr. P.J., Jan Luijkenstraat 23 (1071 CK) postbus 10176 (1001 ED) Amsterdam, tel. 020-3307950, fax 020-3307951, e-mail info@joostenadvocaten.nl
Koten, mw. mr. T.I. van, Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172417, fax 010-2172746, e-mail t.van.koten@houthoff.com
Krabbendam, mr. R.R.-J., Hofplein 33 (3011 AJ) postbus 21548 (3001 AM) Rotterdam, tel. 010-2822999, fax 010-2822992, e-mail all@brglaw.nl
Kuilenburg, mw. mr. I.M., Smalle Haven 151 (5211 TK) postbus 1138 (5200 BD) Den Bosch, tel. 073-7502828, fax 073-7502820, e-mail ilse@gelijkadvocaten.nl
Lala, mr. D.C., Reigersbos 100 (1107 ES) Amsterdam (Z-O), tel. 020-6910093, fax 020-6910332
Lamsweerde, mw. mr. A.E. van, Weena 355 (3013 AL) postbus 1507 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2172000, fax 010-2172700, e-mail a.van.lamsweerde@houthoff.com
Liem, mw. mr. V.S.Y., Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771771, fax 020-5771894, e-mail vanessa.liem@debrauw.com
Linares Fondino, mr. J.M., Zoutmanstraat 53 e (2518 GM) Den Haag, tel. 070-3629099, fax 070-3644485, e-mail linares@wanadoo.nl
Linden, mw. mr. Y. van der, Hooghuisstraat 31 a (5611 GS) postbus 269 (5600 AG) Eindhoven, tel. 040-2652400, fax 040-2652411, e-mail info.eindhoven@zon.bureaurechtshulp.nl
Lindhout, mw. mr. P.E., Biltstraat 182 (3572 BR) postbus 13266 (3507 LG) Utrecht, tel. 030-2724500, fax 030-2721585, e-mail utrecht@bvd-advocaten.nl
Lolkema, mw. mr. G.J.J., Rivium Westlaan 46 (2909 LD) Capelle a/d IJssel postbus 4043 (3006 AA) Rotterdam, tel. 010-2888800, fax 010-2888828, e-mail mail@damkru.nl
Luijendijk, mw. mr. M., Bomkade 14 (3311 JD) postbus 939 (3300 AX) Dordrecht, tel. 078-6312468, fax 078-6133804

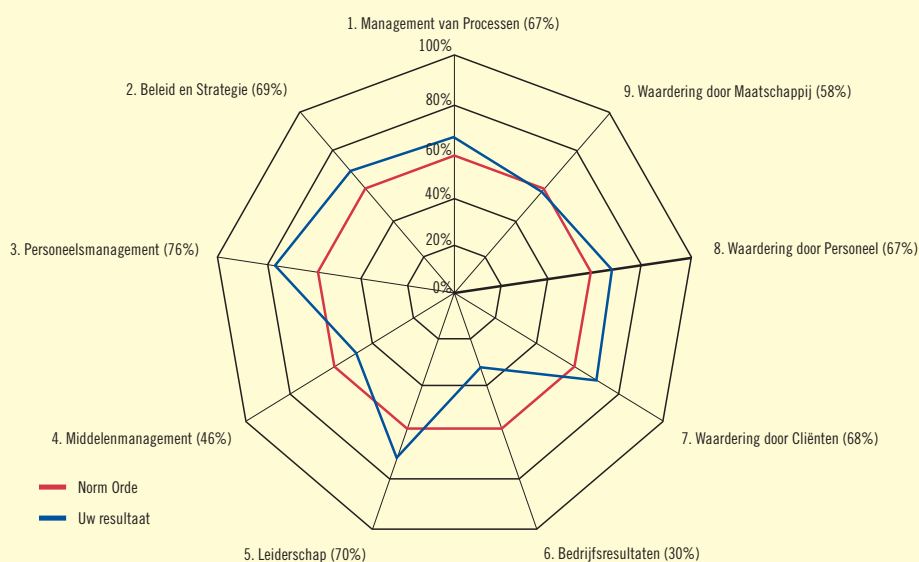

Mond-tot-mond reclame wérkt.

QuickScan Advocatenkantoor

Uw resultaten:

Maar wer

In het aanbod van advocatuurlijke diensten zien veel cliënten nauwelijks tot geen verschil. Wat maakt u als advocaat zo speciaal dat een mogelijke cliënt zich tot u zou moeten wenden? Het hiernaast genoemde pakket bevat een brochure die succesbepalende factoren bij met name de bedrijfsvoering van uw kantoor inzichtelijk maakt. Aandachtspunten daarbij zijn bijvoorbeeld beheren van kwaliteit, professionele klachtenbehandeling, verwachtingen van cliënten, hun waardering voor u en uw kantoor en de rol van IT bij dit alles.

kt het in uw voordeel?

Mond-tot-mond reclame is een ijzersterk middel. Maar het kan ook tegen u werken. Een slechte ervaring komt immers ruim vier keer zo vaak ter sprake als een goede. Daarbij rept men veelal over de kwaliteit van uw dienstverlening.

Advocatenkantoren streven er dan ook voortdurend naar niet alleen vakinhoudelijk op niveau te presteren maar voor

hun cliënten tevens de kantoororganisatie op orde te hebben.

De Orde heeft als ondersteuning hierbij het pakket Relatiemanagement ontwikkeld, waarin u informatie vindt over het meten van de cliëntenwaardering voor uw kantoor, over de klachtenfunctionaris en de Geschillencommissie Advocatuur. IT-toepassingen zijn in de vorm van een cd-rom bijgevoegd.

Interesse? Vraag het pakket Relatiemanagement aan via helpdesk@advocatenorde.nl of (070) 335 35 71 / 335 35 86. U krijgt het dan kosteloos toegezonden.

Mazaira, mr. E.P.J., Scheepmakershaven 65 (3011 VD) postbus 21808 (3001 AV) Rotterdam, tel. 010-4114146, fax 010-4120084, e-mail info@marefex.com

Meer, mr. G.H. van der, Frederiksplein 42 (1017 XN) postbus 545 (1000 AM) Amsterdam, tel. 020-5533730, fax 020-5533791, e-mail gitta.vandermeer@lovels.com

Mol, mr. F.A., Sweelinckplein 1 (2517 GK) postbus 18558 (2502 EN) Den Haag, tel. 070-3654833, fax 070-3615054

Moonen, mw. mr. S.C.A., Peperstraat 8 (5211 KM) postbus 1332 (5200 BJ) Den Bosch, tel. 073-6132318, fax 073-6141581

Nieuwaal, mr. B. van, Westersingel 96 (3015 LC) postbus 1522 (3000 BM) Rotterdam, tel. 010-2092777, fax 010-2092744, e-mail vannieuwaal@vh-advocaten.nl

Nijdam, mw. mr. H., St. Canisiusweg 19 f (6511 TE) postbus 1126 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3810810, fax 024-3810820

Olijslager, mr. G.J.G., Oranjesingel 53-55 (6511 NP) postbus 1106 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3810990, fax 024-3232266, e-mail gerbeno@brunet.nl

Oostenbrink, mr. J., Drentestraat 21 (1083 HK) postbus 7925 (1008 AC) Amsterdam, tel. 020-5497484, fax 020-5492181, e-mail jeroen.oostenbrink@hollandlaw.nl

Oranje, mw. mr. S.D.I., Saltshof 10-06 (6604 EA) Wijchen, tel. 024-3661735, fax 024-3480075, e-mail bonnier.messink.advocaten@planet.nl

Peters, mr. N., Strawinskyalaan 3127 (1077 ZX) postbus 75306 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-3017428, fax 020-3017350, e-mail petersn@eu.gtlaw.com

Postmus, mr. H.J., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517409, fax 020-6267949, e-mail hessel.postmus@bakernet.com

Praamstra, mr. O.J., Röntgenlaan 31 (2719 DX) Zoetermeer, tel. 079-3203366, fax 079-3418248

Putter, mr. A.T. de, Nijmeegsebaan 140 (6564 LM) Heilig Landstichting postbus 1392 (6501 BJ) Nijmegen, tel. 024-3222255, fax 024-3227751, e-mail info@heilijltes.nl

Ramselaar, mr. G.P., Munthof 45 (2215 VG) Voorhout, tel. 0252-234992, fax 0252-234995

Reggers, mr. R.R.L., Frederiksplein 42 (1017 XN) postbus 545 (1000 AM) Amsterdam, tel. 020-5533628, fax 020-5533773, e-mail robby.reggers@lovels.com

Riel, mw. mr. W.L.M. van, Wilhelminapark 121 (5041 EH) postbus 616 (5000 AP) Tilburg, tel. 013-5433163, fax 013-5423785, e-mail vanriel@vrp-advocaten.nl

Roks, mr. J.A.M., Muzenstraat 101 (2511 WB) postbus 11760 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-3115000, fax 070-3520669, e-mail jam.roks@stv-advocaten.nl

Rupert, mw. mr. D.M., Weteringschans 90 (1017 XS) Amsterdam, tel. 020-5237667, fax 020-5237666, e-mail info@keizeradvocaten.nl

Ruijter, mw. mr. B.G.H. de, Parkstraat 8 (4818 SK) postbus 4729 (4803 ES) Breda, tel. 076-5202266, fax 076-5202288, e-mail hertoghs@hertoghsadvocaten.nl

Rypkema, mr. W.H., Strawinskyalaan 3037 (1077 ZX) postbus 2508 (1000 CM) Amsterdam, tel. 020-4313417, fax 020-4313212, e-mail whr@bdn.nl

Schenk-Kraaiveld, mw. mr. J.M., Cortgene 121 (2951 EC) postbus 106 (2950 AC) Alblaserdam, tel. 078-6992525, fax 078-6992524

Schmidt, mr. M.H., Dam 34 (1506 BE) postbus 1275 (1500 AG) Zaandam, tel. 075-6313121, fax 075-6350818

Schrotenboer, mr. J.W., Bloemendalstraat 7 (8011 PJ) postbus 1182 (8001 BD) Zwolle, tel. 038-4272020, fax 038-4272021, e-mail jw.schrotenboer@dommerholt.nl

Sewandan Mishre, mr. D.D., Stadhouderslaan 100 (2517 JC) postbus 29702 (2502 LS) Den Haag, tel. 070-3633555, fax 070-3651051, e-mail dsm@ruigpartners.nl

Simonis, mr. C.W., Keizersgracht 278 (1016 EW) postbus 15812 (1001 NH) Amsterdam, tel. 020-3305409, fax 020-3304666

Steen, mr. M., Vondelstraat 89 (1054 GM) Amsterdam, tel. 020-6166670, fax 020-6185246, e-mail info@seegers-cs-advocaten.nl

Strikwerda, mr. H.K., Strawinskyalaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171672, fax 020-7171379, e-mail haye.strikwerda@nautadutilh.com

Sijes, mw. mr. M.L., Parkstraat 107 (2514 JH) postbus 30457 (2500 GL) Den Haag, tel. 070-3760691, fax 070-3463223, e-mail sijes@barentskrans.nl

Teerink, mw. mr. S.W., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741000, fax 020-6741111, e-mail sandra.teerink@allenoverly.com

Timmers, mr. C.P., Steneweg 8 (3241 XH) postbus 312 (3240 AH) Middelharnis, tel. 0187-486133, fax 0187-487006, e-mail info@karenmaes.nl

Turgut, mw. mr. S.W., Hooghuisstraat 31 a (5611 GS) postbus 269 (5600 AG) Eindhoven, tel. 040-2652400, fax 040-2652411, e-mail a.turgut@zon.bureaurechtshulp.nl

Uijttenbroek, mw. mr. E.M., Drentestraat 21 (1083 HK) postbus 7925 (1008 AC) Amsterdam, tel. 020-5466706, fax 020-5466614, e-mail elisabeth.uilttenbroek@hollandlaw.nl

Verhoeven, mr. H.A.H., Impact 75 (6921 RZ) postbus 1003 (6920 BA) Duiven, tel. 026-3195688, fax 026-3195689, e-mail h.verhoeven@reintjesadvocaten.nl

Verkouter, mw. mr. Y.E., Smalle Haven 151 (5211 TK) postbus 1138 (5200 BD) Den Bosch, tel. 073-7502828, fax 073-7502820, e-mail y.verkouter@gelijkadvocaten.nl

Vetter, mr. T.A., Wibautstraat 29 (1091 GH) postbus 94858 (1090 GW) Amsterdam, tel. 020-6655977, fax 020-6933504, e-mail tvetter@akoost.nl

Vroemen, mw. mr. E.J.H.M., St. Annastraat 168 (6524 GS) postbus 583 (6500 AN) Nijmegen, tel. 024-3608768, fax 024-3609390, e-mail elke.vroemen@gdo-advocaten.nl

Waard, mw. mr. S.M. de, F.C. Dondersstraat 1 (3572 JA) postbus 13036 (3507 LA) Utrecht, tel. 030-2769577, fax 030-2716141, e-mail s.dewaard@utrecht.bureaurechtshulp.nl

Wachters, mw. mr. L.S., Brander 11 (9934 NR) postbus 134 (9930 AC) Delfzijl, tel. 0596-619989, fax 0596-630908, e-mail kappelhofadv@balienet.nl

Wennekers, mw. mr. L.C., Wilhelminastraat 45 (3621 VG) Breukelen, tel. 0346-250655, fax 0346-263210, e-mail wennekers@kleinamstelhove.com

Werf, mr. M.E. van der, Dijssehofplantsoen 16-18 (1077 BL) postbus 76729 (1070 KA) Amsterdam, tel. 020-5747474, fax 020-5747475, e-mail m.vanderwerf@vandiepen.com

Westeinde, mw. mr. J.A.W. van 't, Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-3488700, fax 070-3477494, e-mail info@prdf.nl

Westerbeek, mw. mr. M., Haarlemmerweg 333 (1051 LH) postbus 58188 (1040 HD) Amsterdam, tel. 020-5506686, fax 020-5506786, e-mail marjolein.westerbeek@kvdl.nl

Westrhenen, mr. F. van, Bijster 1 (4817 HX) postbus 4714 (4803 ES) Breda, tel. 076-5256539, fax 076-5256545, e-mail fvanwestrhenen@akd.nl

Wiel, mr. J. van de, Hooghuisstraat 31 a (5611 GS) postbus 269 (5600 AG) Eindhoven, tel. 040-2652400, fax 040-2652411, e-mail info.eindhoven@zon.bureaurechtshulp.nl

Winnubst, mw. mr. C.A., Julianalaan 46 (2132 DT) postbus 698 (2130 AR) Hoofddorp, tel. 023-5544000, fax 023-5554421, e-mail advocaten@winters-devries.nl

Wortmann, mw. mr. S.A., Van Swietenlaan 29 (9728 NX) postbus 1100 (9701 BC) Groningen, tel. 050-5214333, fax 050-5258850, e-mail advocaten@plasbossinade.nl

Zoelen, mw. mr. P. van, Oostmaaslaan 71 (3063 AN) postbus 4361 (3000 AJ) Rotterdam, tel. 010-8801700, fax 010-8801999

Zwaan, mw. mr. V.A., Schippersgracht 1-3 (1011 TR) postbus 75538 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5300160, fax 020-5300170, e-mail zwaan@solv.nl

PRAKTIJK NEERGELEGD

Assink, mr. E.W. Zwolle 01-02-2004

Boers, mr. W. Overveen 18-01-2005

Brilman, mw. mr. M.C. Amsterdam 15-01-2005

Brouwer-de Haan, mw. mr. M. de Hilversum 31-12-2004

Doorn, mr. B. van Amsterdam 10-01-2005

Fielmich, mr. R. Amsterdam 31-01-2005

Fleumer, mr. J. Rijswijk 01-01-2005

Graaf, mr. P.J. de Utrecht 01-01-2005

Homminga, mr. W.A.R.D. Den Haag 01-12-2004

Hovenier, mw. mr. E.M. Utrecht 23-12-2004

Loggers, mw. mr. M.L.C. Amersfoort 16-12-2004

Mallant, mr. G.W. Den Haag 01-01-2005

Neve, mw. mr. C. Amsterdam 31-12-2004

Noordijk, mr. G.D. Den Bosch 17-01-2005

Otten, mw. mr. F.A.M. Amsterdam 11-01-2005

Peer, mr. Q.A. Rotterdam 01-02-2005

Rabiej, mw. mr. W.J.M.B. Amsterdam 15-01-2005

Schrijver, mw. mr. S.E.M. Amsterdam 20-12-2004

Schuurman, mr. R. Rotterdam 27-12-2004

Servellen, mr. R.F. van Amsterdam 11-01-2005

Strengers, mr. P.M. Hoogland 01-01-2005

Stronks, mr. P.J. Utrecht 11-01-2005

Tesson, mw. mr. A.J.A. Arnhem 31-01-2005

Theunissen, wm. Mr. C. Amersfoort 01-01-2005

Vandoninck, mw. mr. A.L.J. Den Haag 14-01-2005

Veling, mr. T. Den Haag 01-02-2005

Verbunt-Mols, mw. mr. A.M.G.C. Den Bosch 03-01-2005

Werger, mw. mr. K.A. Utrecht 01-01-2005

Willemsen, mw. mr. M.J. Roermond 01-02-2005

KANTOORVERPLAATSING

Aarsen, mw. mr. H.M. van: Canadalaan 9 (7316 BV) postbus 10017 (7301 GA) Apeldoorn, tel. 055-5222262, fax 055-5223934

Bakker, mr. H.: Prinsengracht 659 hs (1016 HV) Amsterdam, tel. 020-6260033, fax 020-4212134, e-mail info@kuijper-lontermann.nl

Bazuin, mw. mr. J.E.I. (Drachten): K.R. Poststraat 91 (8441 EN) postbus 612 (8440 AP) Heerenveen, tel. 0513-655555, fax 0513-655550, e-mail bazuin@gbv-law.nl

Het Bureau van de Orde

ONDERWERP	TELEFOONNUMMER	E-MAILADRES
Voor		
• N.a.w. gegevens advocatuur	070 – 335 35 29	adres@advocatenorde.nl
• Centrale Controle Verordeningen	070 – 335 35 26	ccv@advocatenorde.nl
• Landelijke financiële bijdrage	070 – 335 35 23	finorg@advocatenorde.nl
• Communicatie: Advocatenblad, Brochures, etc.	070 – 335 35 52	pr@advocatenorde.nl
• BalieNet certificaten	070 – 335 35 51	certificaat@advocatenorde.nl
Opleiding		
• Beroepsopleiding (BO) (09.00-12.00 uur) (vragen van stagiaires inzake BO)	070 – 335 35 55	opl@advocatenorde.nl
• Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO) (vragen van stagiaires inzake VSO en erkende opleidingsinstellingen)	070 – 335 35 58/78	vso-po@advocatenorde.nl
• Permanente Opleiding (PO) (vragen van erkende opleidingsinstellingen)	070 – 335 35 58/78	vso-po@advocatenorde.nl
• Permanente Opleiding (PO) (vragen van advocaten inzake PO-punten, inclusief ontheffing PO)	070-3353541/89	jz@advocatenorde.nl
• Vrijstellingen BO en VSO	070-3353541/89	jz@advocatenorde.nl
Alle overige vragen van advocaten	070 – 335 35 71/86	helpdesk@advocatenorde.nl

Beekman, mr. R. (Rotterdam): Noordeinde 2 a (2311 CD) postbus 2020 (2301 CA) Leiden, tel. 071-5124443, fax 071-5120481, e-mail info@gl-advocaten.nl

Benard, mr. B. (Barendrecht): Johan van Oldenbarneveltlaan 9 e (2582 NE) postbus 82228 (2508 EE) Den Haag, tel. 070-3589479, fax 070-3585197

Bevelander, mr. mr. N.: Herengracht 320 (1016 CE) Amsterdam, tel. 020-4282713, fax 020-4223407, e-mail nb@atlasadvocaten.nl

Bienfait-van Kampen, mw. mr. M.C.: Prinsengracht 659 hs (1016 HV) Amsterdam, tel. 020-6260033, fax 020-4212134, e-mail info@kuijper-lontermann.nl

Biesen, mw. mr. E.F.M. van den (Enschede): Twentelaan 15 (7609 RE) postbus 479 (7600 AL) Almelo, tel. 0546-533633, fax 0546-820827, e-mail vandenbiesen@damste.nl

Boxmeer, mr. R.H.T. van: Smalle Haven 151 (5211 TK) postbus 1138 (5200 BD) Den Bosch, tel. 073-7502828, fax 073-7502820, e-mail r.vanboxmeer@gelijkadvocaten.nl

Braun, mw. mr. M. (Groningen): Hoogveen 9 (9501 AK) postbus 288 (9500 AG) Stadskanaal, tel. 0599-650853, fax 0599-650953, e-mail info@klopstra.nl

Bregonje-Voermans, mw. mr. L.A.E. (Budel): Kousteensdijk 3 (4331 JE) postbus 240 (4330 AE) Middelburg, tel. 0118-656060, fax 0118-636178, e-mail info@avdw.nl

Burgers, mr. P.: De Lairessestraat 111-115 (1075 HH) Amsterdam, tel. 020-3053223, fax 020-3053239

Camonier, mr. A.A. (Rotterdam): Drentestraat 21 (1083 HK) postbus 7925 (1008 AC) Amsterdam, tel. 020-5497373, fax 020-6429013, e-mail alain.camonier@hollandlaw.nl

Charlier, mw. mr. L.E.M. (Utrecht): Johannes Vermeersstraat 23 (1071 DK) Amsterdam, tel. 020-6732199, fax 020-6758163, e-mail lydiacharlier@beeradvocaten.nl

Commijs, mr. N.S. (Apeldoorn): Eekwal 4 (8011 LD) postbus 1232 (8001 DE) Zwolle, tel. 038-4215221, fax 038-4218190, e-mail commijs@steinadvocatenzwolle.nl

Craemer, mr. B.T.: Peter van Anrooystraat 7 (1076 DA) postbus 75999 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5736736, fax 020-5736737, e-mail law@lexence.com

Cuijpers, mr. mr. A.A.: Oosteinde 3 (1017 WT) postbus 20 (1000 AE) Amsterdam, tel. 020-4212040, fax 020-4207079, e-mail info@van-kaam.nl

Dam, mr. E.A.V. van: Strawinskyalaan 3127 (1077 ZX) postbus 75306 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-3017300, fax 020-3017350, e-mail dame@eu.gtlaw.com

Dieleman, mr. W.C.: van Hertumweg 21 (4462 EV) postbus 109 (4460 AC) Goes, tel. 0113-211351, fax 0113-213918, e-mail bde@bdeadvocaten.nl

Donck, mr. P.J.G. van der (Nunspeet): Pelmolten 19 (3994 XX) postbus 280 (3990 GB) Houten, tel. 030-6385509, fax 030-6380674, e-mail info@vanderdonck.nl

Drop, mr. P.A. (Haarlem): Veerhaven 17 (3016 CJ) postbus 23509 (3001 KM) Rotterdam, tel. 010-2418900, fax 010-2418925, e-mail drop@schipmer.nl

Duynstee, mr. A.W.J. (Eindhoven): Veenpluis 4-6 (5684 PC) postbus 10000 (5680 DA) Best, tel. 040-2762695, fax 040-2762651, e-mail dries.duynstee@philips.com

Eck, mw. mr. W.J. van (Apeldoorn): Broerenstraat 41 (6811 EB) postbus 1015 (6801 BA) Arnhem, tel. 026-3530882, fax 026-3530883, e-mail wvaneck@arnhem.bureaurechtshulp.nl

Empel-Bouman, mw. mr. R.P. van: Smalle Haven 151 (5211 TK) postbus 1138 (5200 BD) Den Bosch, tel. 073-7502828, fax 073-7502820, e-mail r.vanempel@gelijkadvocaten.nl

Ficq, mr. P.L.C.M. (Alkmaar): Van der Helstplein 3 (1072 PH) postbus 51143 (1007 EC) Amsterdam, tel. 020-6750756, fax 020-6765896, e-mail advocaten@cleerdin-hamer.nl

Gelder, mw. mr. M.Th.S. van (Tilburg): Klopven 22 (5062 AJ) postbus 42 (5060 AA) Oisterwijk, e-mail info@vangelderadvocaten.nl

Gemerden, mw. mr. Y.: Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419888, fax 020-5419999, e-mail mail@dla.com

Geradts, mw. mr. V.A.A. (Amsterdam): 26 Throgmorton Street (EC2N 2AN) London/Groot-Brittannië, tel. 0044-2078263070, fax 0044-2078263080, e-mail vivian.geradts@loyensloeff.com

Gerritzen, mr. F.W.: De Lairessestraat 111-115 (1075 HH) Amsterdam, tel. 020-3053200, fax 020-3053201

Gestel, mw. mr. S. van (Amsterdam): Frans Halslaan 57 (1213 BK) Hilversum, tel. 035-6210330, fax 035-6212533, e-mail info@familierecht.com

Gevers, mr. J.J. (Nijmegen): Sickeszplein 1 (6821 HV) postbus 3155 (6802 DD) Arnhem, tel. 026-3777111, fax 026-3777222, e-mail info@hekkelman.nl

Haan, mr. J. de (Deventer): Klinkerstraat 29 (5361 GV) postbus 182 (5360 AD) Grave, tel. 0486-476161, fax 0486-475680

d'Hamecourt-Broekmans, mw. mr. A.M.A.E. (Capelle a/d IJssel): Lichtenauerlaan 102-120 (3062 ME) postbus 4365 (3006 AJ) Rotterdam, tel. 010-2045874, fax 010-2045555

Hazeleger, mr. W.A. (London/Groot-Brittannië): Strawinskyalaan 3051 (1077 ZX) Amsterdam, tel. 020-7996200, fax 020-7996300

Heerde LL.M., mr. A.A.J.H. van (Alkmaar): Marco Polostraat 31-1 (1057 WD) Amsterdam, tel. 020-6895130

Hoekx-Audiffred, mw. mr. T. (Lisse): Reguliersdwarstraat 90-92 (1017 BN) postbus 15744 (1001 NE) Amsterdam, tel. 020-4287324, fax 020-4274597, e-mail hoekx@vanrossem.nl

Hooftman, mw. mr. E. (Enschede): Wierdensestraat 24 (7607 GJ) postbus 320 (7600 AH) Almelo, tel. 0546-535565, fax 0546-816014, e-mail e.hooftman@jacobskrankenburger.nl

Hoogenboom, mr. M. (Alblasserdam): Blijdorp-Oost 42 (2992 LA) postbus 148 (2990 AC) Barendrecht, tel. 0180-695115, fax 0180-695110, e-mail info@vdladvocaten.nl

Hulsewé, mw. mr. D.H.S. (Amsterdam): Paardemarkt 1 (1811 KH) postbus 172 (1800 AD) Alkmaar, tel. 072-5144666, fax 072-5144600, e-mail info@schenkeveldlooms.nl

Jurians, mr. J.R. (Zoetermeer): Herengracht 50 (2312 LE) Leiden, tel. 071-5148181, fax 071-5147620, e-mail info@advocatenkantoor.nl

Koenen, mr. L.H.W.M. (Harlingen): Het Want 2 (8802 PV) Franeker, tel. 023-5450816, fax 023-5450818

Kok, mr. M.R.: Bierstraat 125 (3011 XA) Rotterdam, tel. 010-2807000, fax 010-2800020

Kolthof, mw. mr. N.: Blaak 28 (3011 TA) postbus 711 (3000 AS) Rotterdam, tel. 010-4406440, fax 010-4364400, e-mail info@plp.nl

Koning, mw. mr. M.P. de: Chico Mendesstraat 36 (3573 AT) postbus 602 (3500 AP) Utrecht, tel. 030-6008383, fax 030-2331712, e-mail mdekoning@uigvelo.nl

Kooten, mr. drs. T. van: Vondellaan 82 (3521 GH) Utrecht, tel. 030-2819802, fax 030-5435435, e-mail info@vankootenadvocatuur.nl

Kortekaas, mr. M.: Stadionstraat 15 a (4815 NC) postbus 7070 (4800 GB) Breda, tel. 076-5335435, fax 076-5147365, e-mail kortekaas@gdk-advocaten.nl

Kramer, mw. mr. M. (Leusden): Nieuwegracht 94 (3512 LX) Utrecht, tel. 030-2326470, fax 030-2326471

Kuijper, mw. mr. J.: Prinsengracht 659 hs (1016 HV) Amsterdam, tel. 020-6260033, fax 020-4212134, e-mail info@kuijper-lontermann.nl

Laigsingh, mr. R.T. (Utrecht): Pieter Calandlaan 134 (1068 NR) Amsterdam, tel. 020-6154136, fax 020-6154485

Lamers, mw. mr. M.T.A. (Apeldoorn): Bloemendalstraat 18 (8011 PJ) postbus 1278 (8001 BG) Zwolle, tel. 038-4255999, fax 038-4255975, e-mail rechtshulp@zwolle.bureaurechtshulp.nl

Leeuwen, mw. mr. M. van (Amsterdam): 1, Avenue Franklin D. Roosevelt (F75008) Paris/Frankrijk, tel. 0033-149535737, fax 0033-142891460, e-mail melanie.van.leeuwen@loyensloeff.com

List, mw. mr. M.J.V. van der: Keizersgracht 345 (1016 EH) Amsterdam, tel. 020-3303303, fax 020-3305540, e-mail post@vanderlistadvocaat.nl

Lontermann, mr. R.: Prinsengracht 659 hs (1016 HV) Amsterdam, tel. 020-6260033, fax 020-4212134, e-mail info@kuijper-lontermann.nl

Meerwijk, mr. R.M.J. van: Bijster 1 (4817 XS) Breda, tel. 076-5652122, fax 076-5652646

Nadaud, mw. mr. G.C.F.M.: Weesperstraat 402 (1018 DN) Amsterdam, tel. 020-5210690, fax 020-5210699, e-mail g.nadaud@vestius.nl

Neeff, mr. J.M. (Amersfoort): Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246175, fax 010-2136123, e-mail jasper.neeff@loyensloeff.com

Nelemans, mw. mr. I.P.M.J. (Eindhoven): Korenbloemstraat 86 (5025 PT) postbus 297 (5000 AG) Tilburg, tel. 013-4636395, fax 013-4674986, e-mail advocatencollectief@home.nl

Noofien, mw. mr. F.H.J. (Uden): Sickeszplein 1 (6821 HV) postbus 3155 (6802 DD) Arnhem, tel. 026-3777111, fax 026-3777222, e-mail s.noofien@hekkelman.nl

Nota-Kortlever, mw. mr. G.: Burg. Waszinkstraat 2 (6417 CX) postbus 80 (6400 AB) Heerlen

Olmer, mr. O.J.M.: Hoogoordreef 15 (1101 BA) postbus 12008 (1100 AA) Amsterdam (Z-O), tel. 020-2038796, fax 020-2036994, e-mail olaf.olmer@bt.com

Ommeren, mw. mr. C.W.P. van: Apollolaan 151 (1077 AR) postbus 75299 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-4857691, fax 020-5727691, e-mail astrid.vanommeren@freshfields.com

Rörsch, mw. mr. V. (Amsterdam): Zuid-Hollandlaan 7 (2596 AL) postbus 90851 (2509 LW) Den Haag, tel. 070-3285328, fax 070-3285325, e-mail vivien.rorsch@debrauw.com

Rutten, mr. J.G.D.: Weteringschans 130 I (1017 XV) Amsterdam, tel. 020-4287306, fax 020-4895527, e-mail kantoor@bruinsadvocaten.nl

Schie, mr. H.J.M. van (Amsterdam): Boeingavenue 242 (1119 PZ) Schiphol-Rijk

Snikkenburg-den Haan, mw. mr. J.C. (Boxtel): Bosscheweg 57 (5056 KA) Berkel-Enschot, tel. 013-5773933, fax 013-5336782

Sprenger, mw. mr. A.E.: Amstelplein 6 (1096 BC) postbus 1000 (1000 BA) Amsterdam, tel. 020-5943591, fax 020-6931005

Stehouwer, mr. H.J.: Postbus 23000 (1100 DM) Amsterdam (Z-O), tel. 020-6518829, fax 020-6977478, e-mail h.j.stehouwer@das.nl

Stubenrouch, mr. drs. C.J.M.: Essenlaan 4 (3062 NM) Rotterdam, tel. 010-2140400, fax 010-2140211, e-mail stubenrouch@dejongeadvocaten.nl

Stuive, mw. mr. D. (Rotterdam): Burgemeester de Raadtlingel 93 b (3311 JG) postbus 476 (3300 AL) Dordrecht, tel. 078-6331111, fax 078-6130717, e-mail info@tenholter.nl

Tellingen, mr. E.D. van (Apeldoorn): Meentweg 12 a (8224 BP) postbus 2036 (8203 AA) Lelystad, tel. 0320-245005, fax 0320-231408, e-mail info@wbadvocaten.nl

Veldhuizen, mr. D.G.: Strawinskyalaan 3127 (1077 ZX) postbus 75306 (1070 AH) Amsterdam, tel. 020-3017300, fax 020-3017350, e-mail veldhuizen@eu.gtlaw.com

Verkoren, mr. B.J.: Kadoelenweg 224 (1035 NN) Amsterdam, e-mail b.jverkoren@zonnet.nl

Visser, mr. B.J.: Sophiastraat 38 (4811 EM) postbus 7007 (4800 GA) Breda, tel. 076-5319121, fax 076-5319141, e-mail info@advocatenkantoorvisser.nl

Visser, mr. N.P.H. (Venlo): St. Cornelisstraat 2 (6041 HN) postbus 366 (6040 AJ) Roermond, tel. 0475-316911, fax 0475-310520, e-mail n.visser@zon.bureaurechtshulp.nl

Voort Maarschalk, mr. A.E.H. van der (Amsterdam): Noordeinde 33 (2514 GC) postbus 305 (2501 CH) Den Haag, tel. 070-3023595, fax 070-3023677, e-mail a.maarschalk@houthoff.com

Vorstman, mr. W.D.: Herengracht 503 (1017 BV) Amsterdam, tel. 020-3205885, fax 020-3205884, e-mail info@wdv-adv.nl

Vijverberg, mw. mr. B.M. (Rotterdam): Flight Forum 1 (5657 DA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2345765, fax 040-2345630, e-mail bvijverberg@akd.nl

Weda, mw. mr. M.J.A.: Herengracht 503 (1017 BV) Amsterdam, tel. 020-4276656, fax 020-4201739, e-mail info@wdv-adv.nl

Wezel, mr. M.P.H. van (Utrecht): Pelmoltenlaan 10 (3447 GW) postbus 566 (3440 AN) Woerden, tel. 0348-489431, fax 0348-489494, e-mail info@horeca.org

Wilde, mw. mr. B.N.J. de (Nijmegen): Paradijslaan 5 (5611 KM) postbus 831 (5600 AV) Eindhoven, tel. 040-2448970, fax 040-2453080, e-mail ndwilde@claassenadvocaten.nl

Wijk, mw. mr. W.H. (Leusden): Nieuwegracht 94 (3512 LX) Utrecht, tel. 030-2326470, fax 030-2326471

Zwartjens, mw. mr. D. (Den Haag): Johannes Vermeerstraat 23 (1071 DK) Amsterdam, tel. 020-6732199, fax 020-6758163, e-mail daniellezwartjens@beeradvocaten.nl

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

Boekx Advocaten (mrs. M.C.S. de Boer en M.Ch. Kaaks) Weteringschans 102, postbus 15988 (1001 NL) Amsterdam, tel. 020-5289532, fax: 020-5289537, e-mail info@boekx.com

Gelijk Advocaten (mrs. R.H.T. van Boxmeer, R.P. van Empel-Bouman, Y.E. Verkouter, E. van den Hombergh en I.M. van Kuilenburg) Smalle Haven 151 (5211 TK) postbus 1138 (5200 BD) Den Bosch, tel. 073-7502828, fax 073-7502820

Kuijper & Lonterman (mrs. J. Kuijper, R. Lonterman, H. Bakker, M.C. Bienfait-van Kampen en H.H. Boersma) Prinsengracht 659 hs (1016 HV) Amsterdam, tel. 020-6260033, fax 020-4212134, e-mail info@kuijper-lonterman.nl

Weda & Vorstman Advocaten (mrs. M.J.A. Weda en W.D. Vorstman) Herengracht 503 (1017 BV) Amsterdam, e-mail info@wdv-adv.nl

NAAMSWIJZIGING

Advocatenkantoor van den Boogert te Amsterdam thans: **Boogert & Haring Advocaten**

Bos Advocaten te Lisse thans: **Bos & Breton Advocaten**

Geerdink & Wiertz Advocaten te Oldenzaal thans: **Geerdink Advocaten**

Koens, mw. mr. E.P. te Eindhoven thans:

Gelder-Koens, mw. mr. E.P. van Van der Schraaf Familierecht Advocaten en Bemiddelaar te Hilversum thans: **Van Gestel & Van der Schraaf Familierecht Advocaten en Bemiddelaars**

Groenhuis Dionisius Visser Advocaten te Breda thans: **Groenhuis Dionisius Kortekaas Advocaten**

Nolen Van der List Advocaten te Amsterdam thans: **Nolen Advocaten**

Kortlevers, mw. mr. G. te Heerlen thans: **Nota-Kortlevers, mw. mr. G.**

Pot Jonker Advocaten te Haarlem thans: **Pot Jonker Seunke Advocaten**

BEZOEKADRES/POSTBUS/ TEL./FAX/E-MAIL

Boogert & Haring Advocaten te Amsterdam: e-mail info@boogerttharing.nl

Bremer & De Zwaan te Amsterdam: tel. 020-5305500, fax 020-5305501

Advocatenkantoor mr drs W. van den Brink te Wageningen: A Faliseweg 37 (6703 AR) Wageningen, tel. 0317-450968

Faasen & Partners Advocaten te Rotterdam: tel. 010-2425360, fax 010-2424358

Geerdink Advocaten te Oldenzaal: e-mail geerdinkadvocaten@wxs.nl

Van Gestel & Van der Schraaf Familierecht Advocaten en Bemiddelaars te Hilversum: e-mail info@familierecht.com

Groenhuis Dionisius Kortekaas Advocaten te Breda: Stadionstraat 15 a (4815 NC) Breda, e-mail info@gdk-advocaten.nl

Hofmans & van Rossum te Hilversum: 's-Gravelandseweg 86 e (1217 EW) Hilversum **Advocatenkantoor Hogerzeil** te Amsterdam: Sophialaan 43 (1075 BM) Amsterdam, tel. 020-5721144, fax 020-5721149

Huurdeman Advocaten te Amsterdam:

Muntplein 2 (1012 WR) Amsterdam

Kochheim Coppes Smit Advocaten te

Hilversum: 's-Gravelandseweg 86 e (1217 EW) Hilversum

Mertens-Vrede, mw. mr. S.L. te Oosterhout:

tel. 0162-499639, fax 0162-499684

Nolen Advocaten te Amsterdam: e-mail mail@nolen.nl

Oomen, mw. mr. S.C. te Ouderkerk a/d

Amstel: Postbus 85 (1190 AB) Ouderkerk a/d Amstel, bezoekadres is opgeheven

Pol, mr. W.F.A.A.M. van de te Den Haag:

Statenlaan 105 (2585 GH) Den Haag

Rojer, mr. P.R. te Den Haag: Vondelstraat 3 (2513 EN) Den Haag

Van Rossem Advocaten te Amsterdam:

postbus 15744 (1001 NE) Amsterdam

Shawky Advocaat & Mediator te Amsterdam:

Brouwersgracht 97 (1015 GC) postbus 14848 (1001 LH) Amsterdam, tel. 020-5206252, fax 020-5206250

Socrates Advocaten te Almere: Randstad 20-03 (1314 BA) Almere, e-mail all@socraten.nl

Tilburg Molendijk Advocaten te Spijkenisse: P.J. Blikstraat 2 e (3201 PL) Spijkenisse, e-mail tilburgmolendijk@hetnet.nl

Zandberg & Poortman Advocaten te Didam: Grietsestraat 47 (6901 CS) postbus 83 (6900 AB) Zevenaar

Disciplinaire beslissingen

- Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op www.advocatenorde.nl en BalieNet
- Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. H.J.A. Knijff, mr. J.D. Loorbach, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

NIET LATER OPTREDEN VOOR ÉÉN VAN DE TWEE

Raad van Discipline 16 december 2002, 's Gravenhage
(mrs. Van Boven, Merens, Hengeveld, Wiersma, Meerman)

Het is een advocaat die eerder in de echtscheidingsprocedure als advocaat voor de echtelieden tezamen is opgetreden niet toegestaan op te treden voor de ene ex-echtgenoot in een latere boedelscheidingsprocedure.

- *Advocatenwet artikel 46 (1.2 Vereiste communicatie met de cliënt; 1.4 Kwaliteit van de dienstverlening; 2.4 Vermijding van belangenconflicten)*
- *GEDRAGSREGEL 7 lid 3*

Feiten

In april 1997 heeft de ex-echtgenoot van klagster zich gewend tot mr. X met het verzoek een echtscheidingsprocedure aanhangig te

maken. Kort daarna heeft mr. X gesproken met klagster en haar echtgenoot en de opdracht gekregen een gemeenschappelijk verzoekschrift tot echtscheiding in te dienen. Er is geen convenant opgesteld. Klagster heeft mr. X medegedeeld dat zij geen alimentatie van haar ex-echtgenoot wenste te ontvangen en ter zake van de verdeling van de huwelijksgoederengemeenschap slechts een bedrag wenste te ontvangen van f 7.500. Klagster was tezamen met haar echtgenoot eigenaar van een woning waarvan de overwaarde hoger was dan f 15.000. Mr. X heeft klagster voor de consequenties van haar onderbedeling gewaarschuwd, voor het geval zij een bijstandsuitkering zou aanvragen. Mr. X heeft klagster en haar echtgenoot op 11 april 1997 een brief gezonden waarin hij mededeelt een gezamenlijk verzoekschrift tot echtscheiding namens hen beiden te zullen indienen. Daarin heeft hij bevestigd dat er over en weer geen alimentatie gevorderd zal worden en erop gewezen dat de gemeente een zelfstandig verhaalsrecht heeft indien bijstand wordt aangevraagd door klagster. Voorts heeft

mr. X klaagster erop gewezen dat zij ernstig benadeeld wordt indien zij genoeg neemt met f 7.500 uit de boedelverdeling. Tot slot vraagt mr. X om toezending van een kopie van het door de notaris op te maken echtscheidingsconvenant.

Klaagster heeft ter zitting medegedeeld de brief van 11 april 1977 van mr. X nooit te hebben gezien. Klaagster is nog één keer op kantoor bij mr. X geweest om een akte van berusting te ondertekenen. Mr. X heeft de echtscheidingsbeschikking in laten schrijven in de registers van de burgerlijke stand op 14 juni 1997 en het dossier gesloten. In april 1997 heeft klaagster een bijstandsuitkering aangevraagd. De Gemeentelijke Sociale Dienst heeft haar medegedeeld dat zij gekort zou worden op haar uitkering indien zij akkoord zou gaan met een boedelverdeling waarbij zij slechts een bedrag van f 7.500 zou ontvangen. Klaagster is door de notaris niet op kantoor uitgenodigd. Zij kreeg de conceptakte die was opgemaakt na overleg tussen de notaris en haar ex-echtgenoot bij brief van 15 augustus 1997 thuis toegestuurd en heeft op de inhoud van de akte geen invloed gehad. Zij heeft de volmacht die haar werd toegezonden getekend en de verdelingsakte is op 22 augustus 1997 gepasseerd. De notaris heeft klaagster medegedeeld dat het pensioenvereveningsformulier door mr. X aan het pensioenfonds van de ex-echtgenoot zou worden gestuurd. Klaagster heeft geen kopie van de verdelingsakte aan mr. X gestuurd. Aan mr. X is nooit gevraagd het pensioenvereveningsformulier in te sturen. Vijf à zes maanden na het tekenen van de notariële akte kwam klaagster tot de conclusie dat de verdeling niet redelijk was. Mede op advies van de consulente van de Gemeentelijke Sociale Dienst heeft klaagster een andere advocaat gevraagd een procedure tot vernietiging van de verdeling wegens haar benadeling voor meer dan een kwart aanhangig te maken. In die procedure is mr. X opgetreden als advocaat voor de ex-echtgenoot van klaagster. Klaagster heeft de procedure verloren, omdat de rechtbank heeft vastgesteld dat zij alvorens af te zien van een verdeling van de huwelijksgoederengemeenschap bij helfte door diverse personen was gewaarschuwd, zodat de rechtbank het ervoor hield dat zij weloverwogen afstand had gedaan van een verdeling bij helfte. Klaagster verwijt mr. X dat hij in de boedelscheidingsprocedure is opgetreden voor haar ex-echtgenoot, terwijl hij eerder als advocaat voor hen beiden was opgetreden. Mr. X stelt dat hij de belangen van de ex-echtgenoot in de procedure tot vernietiging van de boedelverdeling wel kon behartigen, omdat hij zich in het kader van de echtscheidingsprocedure niet had beziggehouden met de boedelverdeling aangezien partijen zich in verband daarmee tot een notaris zouden wenden. Mr. X merkt op dat hij er wel bij stil heeft gestaan of hij kon optreden voor de ex-echtgenoot van klaagster. Mr. X had klaagster gewezen op het risico dat de Sociale Dienst de voorgestelde verdeling niet zou accepteren.

Klaagster heeft de adviezen van mr. X in de wind geslagen en ging toen nota bene procederen op instigatie van de Gemeentelijk Sociale Dienst. Mr. X heeft geen advies van de deken gevraagd over de vraag of hij wel kon optreden.

Overwegingen raad

Het is van algemene bekendheid dat tijdens echtscheidingsprocedures soms door een der echtgenoten druk wordt uitgeoefend op de andere echtgenoot om akkoord te gaan met een afwikkeling van de echtscheiding die niet in het belang van deze andere echtgenoot is. Om die reden was het advocaten ook lange tijd niet toegestaan om als advocaat van beide partijen tezamen op te treden. Thans is het de advocaat geoorloofd voor beide partijen op te treden mits de advocaat grote zorgvuldigheid in acht neemt en zich ervan vergewist dat beide partijen de inhoud van de daarbij te treffen regelingen begrijpen. Het Hof van Discipline heeft in een uitspraak overwogen (2214 d.d. 8 juli 1996, *Advocatenblad* 1997, p. 680) dat een advocaat de partijen duidelijk dient te wijzen op hun wederzijdse marges en mogelijkheden en ervoor dient te waken dat wanneer een van beiden genoeg neemt met minder dan hem of haar bij de formele afwikkeling toe zou komen, deze daarin uitdrukkelijk instemt en zich rekenschap geeft van de gronden waarop hij of zij dit standpunt inneemt. In het algemeen is dan van belang dat het advies en de waarschuwing van de advocaat schriftelijk worden vastgelegd. Mr. X heeft getracht zijn adviezen schriftelijk aan klaagster te bevestigen, maar heeft zich onvoldoende gerealiseerd dat klaagster en haar ex-echtgenoot nog op hetzelfde adres woonden en dat er een kans was dat de brief klaagster niet zou bereiken. Mr. X is onvoldoende attent geweest op de mogelijkheid dat klaagster onder druk van haar echtgenoot stond. Klaagster heeft anderzijds niet ontkend dat mr. X haar mondeling heeft gewaarschuwd voor de gevolgen van onderverdeling.

Het staat niet vast dat mr. X in de procedure gebruik heeft gemaakt van gegevens die hij kende uit de periode dat hij mede namens klaagster en gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding heeft ingediend. Mr. X had zich evenwel dienen te realiseren dat hij in het belang van zijn cliënt persoonlijke omstandigheden over klaagster naar voren zou moeten brengen, hetgeen voor klaagster wel eens onaangenaam of schadelijk zou kunnen zijn, aangezien mr. X ook als haar advocaat was opgetreden. Mr. X had in de gegeven omstandigheden niet voor de ex-echtgenoot van klaagster mogen optreden, zeker niet toen hij kennisgenomen had van het gegeven dat het gevaar waarvoor hij klaagster had gewaarschuwd, namelijk dat de Gemeentelijke Sociale Dienst haar zou korten op haar uitkering, zich had gerealiseerd en dat die korting voor klaagster aanleiding was de vernietigingsprocedure te entameren. De klacht is derhalve gegrond.

Volgt

Gegrondverklaring van de klacht met oplegging van de maatregel van enkele waarschuwing.

TIJDIG UITBRENGEN VAN EEN NEGATIEF CASSATIEADVIES

Hof van Discipline 20 januari 2003, nr. 3608

(mrs. Van Griensven, Van der Hel, De Groot, De Kok en Creutzberg)

Raad Van Discipline 's Gravenhage, 18 maart 2002

(mrs. Van Boven, Merens, Van den Dries, Hengeveld en Wiersma)

Tijdig uitbrengen van een negatief cassatieadvies.

- *Advocatenwet artikel 46 (1.2 Vereiste communicatie met de cliënt; 1.4 Kwaliteit van de dienstverlening; 1.4.1 Termijnen; 1.4.2 Traagheid)*
- *Gedrageregels 4 en 8*

Feiten

Klaagsters advocaat heeft mr. X bij brief van 16 april 2001 gevraagd cassatieadvies uit te brengen in een alimentatiezaak waarin klaagster partij was. Op 16 april 2001 is het dossier aan mr. X toegestuurd en op 19 april daaropvolgend volgt een toelichting van de advocaat. Klaagster heeft mr. X op 1 mei 2001 een brief geschreven en diverse malen tevergeefs getracht mr. X telefonisch te contacteren. Mr. X heeft aan klaagsters advocaat te kennen gegeven geen persoonlijk contact met klaagster te willen hebben, omdat hij zich niet wilde laten beïnvloeden door een nader feitenrelaas. Mr. X heeft geen contact met klaagster opgenomen.

Klaagster ontving op 23 mei 2001 in de namiddag een negatief cassatieadvies van mr. X dat die middag om 17.12 uur door mr. X per fax aan haar advocaat was verzonden. De cassatietermijn verliep op 28 mei 2001. 23 mei 2001 was de dag voor het hemelvaartsweekend.

Inhoud van de klacht

Mr. X heeft pas op 23 mei 2001 schriftelijk een negatief cassatieadvies uitgebracht terwijl de cassatietermijn op 28 mei 2001 verliep en 23 mei 2001 de dag was voor het hemelvaartsweekend, zodat er de facto geen werkdagen waren om nog een tweede advies in te winnen. Voorts verwijt klaagster mr. X dat hij haar niet persoonlijk te woord heeft willen staan.

Mr. X stelt dat hij medio mei een conceptadvies ontvangen heeft van een van zijn kantoorgenoten en klaagsters advocaat telefonisch van zijn bevindingen op de hoogte heeft gesteld. Het definitief cassatieadvies werd inderdaad pas op 23 mei 2001 aan klaagsters advocaat verzonden. Mr. X erkent dat het advies laat verzonden is en heeft klaagster daarvoor zijn verontschuldiging aangeboden. Mr. X heeft op diens verzoek per omgaande het dossier aan de opvolgend cassatieadvocaat ter hand gesteld zodat deze in de gelegenheid is geweest cassatie voor klaagster in te stellen. Volgens mr. X heeft klaagster derhalve geen nadeel ondervonden. Hij meent niet klachtwaardig te hebben gehandeld. Mr. X heeft klaagster niet persoonlijk te woord willen staan omdat hij zich niet wilde laten beïnvloeden door een nader feitenrelaas, daar het in cassatie niet om de feiten gaat maar om de verkeerde toepassing van het recht dan wel een verkeerde rechtsopvatting.

Overwegingen raad

Mr. X heeft van de advocaat van klaagster ruim (circa zes weken) vóór het verstrijken van de cassatietermijn (die op maandag 28 mei 2001 verstreek) opdracht ontvangen tot het uitbrengen van een cassatieadvies. Uit de stukken kan blijken dat het geen ingewikkelde zaak betrof. Bij het uitbrengen van het advies had mr. X er mee rekening moeten houden dat het voor klaagster de laatste vier dagen van de cas-

siatietermijn in verband met het hemelvaartsweekend (24 tot en met 27 mei 2001) niet weldoenlijk zou zijn om nog een second opinion in te winnen. In dit geval had van mr. X verwacht mogen worden dat hij het advies (waarvan hij volgens eigen verklaring medio mei wist dat het negatief zou uitvallen) medio mei of ten minste zéér kort daarna in schriftelijke vorm had uitgebracht. Daarmee is ten onrechte gewacht tot 23 mei 2001 om ± 17.00 uur. Met het laattijdig advies heeft mr. X klaagster onnodig in een moeilijke positie gebracht ten aanzien van het inwinnen van een second opinion en het alsnog instellen van cassatieberoep. Dat zulks toch nog is gelukt, heeft klaagster te danken aan een advocaat die bereid was tijdens het vrije weekend haar zaak te behartigen. Aldus is mr. X jegens klaagster verwijtbaar tekortgeschoten in zijn zorgplicht en belangenbehartiging. Dit onderdeel van de klacht is gegrond.

Niet verwijtbaar acht de raad dat mr. X direct contact met klaagster heeft afgehouden, nu hij zich redelijkerwijs op het standpunt mocht stellen dat zijn contacten uitsluitend via de advocaat van klaagster zouden verlopen. Dit onderdeel van de klacht is ongegrond.

Gezien de aard en de ernst van de verweten gedragingen acht de raad oplegging van de maatregel van enkele waarschuwing passend en geboden.

Volgt

Gegrondverklaring van de klacht met oplegging van de maatregel van enkele waarschuwing.

Overwegingen hof

Het hof gaat uit van voormelde omschrijving van het eerste klachtonderdeel nu daartegen geen grief is gericht. Mr. X kan zich niet verenigen met het oordeel van de raad dat hij zijn cassatieadvies te laat heeft uitgebracht. Mr. X is van mening dat hij zijn advies, dat negatief was, weliswaar laat maar niet te laat heeft uitgebracht.

De grieven van mr. X falen. Het hof is met de raad van oordeel dat op de cassatieadvocaat de zorgplicht rust een negatief cassatieadvies in beginsel zodanig tijdig uit te brengen dat het voor de opdrachtgever in redelijkheid nog mogelijk is een second opinion in te winnen en eventueel cassatieberoep in te stellen. De vraag wat in dit verband onder 'zodanig tijdig' moet worden verstaan, dient te worden beantwoord aan de hand van het tijdstip waarop het advies is gevraagd en de omstandigheden van het geval. Door eerst op woensdag 23 mei 2001 te circa 17.00 uur, zijnde de dag voor hemelvaartsdag, terwijl de cassatietermijn op maandag 28 mei 2001 verstreek, het negatieve cassatieadvies uit te brengen, hoewel het advies reeds bij brief van 16 april 2001 was gevraagd, heeft mr. X, nu het hof niet is gebleken van omstandigheden die het late advies kunnen rechtvaardigen, in strijd gehandeld met de zorg die mr. X behoorde te betrachten ten opzichte van klaagster. Mr. X heeft aan klaagster zijn excuses aangeboden voor het late uitbrengen van het advies, waarvan hij de strekking al eerder (medio mei) telefonisch aan haar advocaat had medegedeeld. Klaagster heeft een andere cassatieadvocaat bereid en in staat gevonden tijdig beroep in cassatie in te stellen, dat niet tot het door klaagster

gewenste resultaat heeft geleid. Mr. X heeft nog niet eerder een tuchtrechtelijk verwijt getroffen. Deze omstandigheden zijn voor het hof, hoewel het de klacht gegrond oordeelt, aanleiding aan mr. X geen maatregel op te leggen. In zoverre dient de beslissing van de raad te worden vernietigd.

Volgt

Vernietiging van de beslissing van de raad voorzover daarbij aan mr. X de maatregel van enkele waarschuwing is opgelegd en bekrachtiging van die beslissing voor het overige.

OPTREDEN ALS ADJUNCT-SECRETARIS

*Voorzitter Raad van Discipline Arnhem, 3 februari 2003
(mr. Van Ginkel)*

Het optreden van de adjunct-secretaris van de Raad van Toezicht in het kader van vervulling van aan de deken opgedragen taken valt onder verantwoordelijkheid van de deken.

– *Advocatenwet artikel 46c, lid 3 j^o lid 4 (6 Tuchtprocesrecht)*

Feiten

Klager heeft zich bij de deken van de Orde van Advocaten in het arrondissement A. beklagd over mr. X, adjunct-secretaris van de Raad van Toezicht.

De klacht heeft betrekking op de instructie van een tegen klager als advocaat ingediende klacht.

Klager heeft zich erover beklagd dat

- a Mr. X willens en wetens in strijd heeft gehandeld met artikel 46c Advocatenwet door als niet-lid van de Raad van Toezicht de klacht van Y tegen klager te onderzoeken;
- b Mr. X in strijd met artikel 46d niet getracht heeft de klacht van Y in der minne te regelen;
- c Mr. X heeft geen inzicht gegeven in de wijze waarop de klacht van Y bij hem in behandeling is genomen.

Overwegingen raad

De klacht tegen mr. X ziet op zijn optreden als adjunct-secretaris van de Raad van Toezicht van de Orde van Advocaten. Mr. X is in loondienst van die raad werkzaam. Het in de klacht bedoelde optreden van mr. X valt onder de verantwoordelijkheid van de deken nu dit heeft plaatsgevonden in het kader van de vervulling van de aan de deken opgedragen wettelijke taken.

Volgt

Kennelijk niet-ontvankelijkverklaring van de klacht.

DREIGEN MET AANGIFTE

*Raad van Discipline Amsterdam, 17 maart 2003
(mrs. De Groot, Van den Biesen, Goppel, Klaver en Meijer)*

Het dreigen met het doen van aangifte.

Eigen verantwoordelijkheid van de advocaat.

- *Advocatenwet artikel 46 (3 Wat een behoorlijk advocaat betaamt tegenover de wederpartij; 3.3.2 Dreigementen)*
- *Gedragsregel 1*

Feiten

Klager en zijn partner verbreken op 12 november 2000 hun relatie. De partner vertrekt met achterlating van haar spullen en wendt zich tot mr. X die bij brief d.d. 30 november 2000 klager het navolgende mededeelt: ‘(...) Ik verzoek u tot afgifte van deze spullen over te gaan en contact met mij op te nemen teneinde afspraken te maken omtrent overdracht van de spullen (...) Mocht ik binnen 7 dagen na heden niet van u vernemen of u weigert uw medewerking in dezen dan zal ik bij de rechtbank een kortgedingprocedure starten. Cliënte zal dan tevens alsnog aangifte van mishandeling bij de politie doen’.

Op 6 juni 2001 schrijft mr. X aan de raadsman van klager: ‘(...) Ik verzoek uw cliënt ten laatste malen deze spullen bij mij op kantoor af te geven.

Mocht uw cliënt niet bereid zijn hieraan mee te werken of hier niet aan mee kunnen werken, dan zal door cliënte een aangifte tegen uw cliënt worden ingediend’.

Overwegingen raad

De raad overweegt dat het dreigen met het doen van een aangifte onder omstandigheden geoorloofd kan zijn, bijvoorbeeld indien de wederpartij de desbetreffende feiten heeft erkend. Hiervan is in dezen echter geen sprake. Het aanvankelijke verweer van mr. X in zijn brief d.d. 21 februari 2002 aan de deken dat hij slechts verwoordde, datgene wat cliënte hem had verzocht, kan geen stand houden. De advocaat heeft op dit punt een eigen verantwoordelijkheid voor hetgeen hij aan de wederpartij schrijft. De klacht is derhalve gegrond. De raad neemt in aanmerking dat mr. X ter zitting zijn spijt betuigd heeft en de ongeoorloofdheid van zijn handelen heeft ingezien. De raad ziet om deze reden geen aanleiding voor het opleggen van een maatregel en zal volstaan met een gegrondverklaring van de klacht.

Volgt

Gegrondverklaring van de klacht.

OVERLEGEN VAN GRIEVENDE BRIEF

*Hof van Discipline 4 april 2003, nr. 3653
(mrs. Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp, Meeter, Scheltema, Kiers-Becking en De Kok)*

*Raad van Discipline 's Hertogenbosch, 24 juni 2002
(mrs. Mertens-Steeghs, Henselmans, Hegeman, Theunissen en Martens)*

Het een advocaat toekomend recht zich te verweren tegen een ingediende klacht rechtvaardigt het overleggen van een brief met bewerdelijk nodeloos grievende opmerkingen. Beginselen van behoorlijke tuchtrechtspraak brengen mee dat van een klager verwacht mag worden dat hij alle klachten tegelijkertijd indient, behoudens bijzondere omstandigheden.

- *Advocatenwet: artikel 46 (3 Wat een behoorlijk advocaat betaamt tegenover de wederpartij; 3.1 Vrijheid van handelen; 3.3.1 Grievende uitlatingen; 6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregel 31*

Feiten

Klager is van echt gescheiden. Bij beschikking d.d. 16 maart 1993 is hij veroordeeld tot het betalen van alimentatie aan zijn vroegere echtgenote. Medio 1993 is mr. X gaan optreden als advocaat van die vroegere echtgenote. Klager is opgehouden met het betalen van alimentatie. Daarop heeft mr. X in februari 1994 en in september 1996 ten laste van klager derdenbeslag doen leggen. Klager is bij onherroepelijk vonnis van de Politierechter van 13 december 1995 ter zake van bedreiging met zware mishandeling, bedreiging met enig misdrijf tegen het leven gericht, meermalen gepleegd, veroordeeld tot een gevangenisstraf voor de duur van drie maanden, voorwaardelijk, met een proeftijd van twee jaren en onder de bijzondere voorwaarde dat hij zich tijdens de proeftijd zal onthouden van elke vorm van contact met zijn vroegere echtgenote en haar ouders, anders dan – kort gezegd – in het kader van rechtszaken. In zijn hoedanigheid van advocaat van de vroegere echtgenote van klager, slachtoffer van voornoemde strafbare feiten, heeft mr. X van de officier van justitie processen-verbaal van de politie ontvangen die op deze feiten betrekking hebben. Klager stelt dat mr. X zich bij herhaling schuldig heeft gemaakt aan medeplichtigheid aan belediging van klager en bij herhaling nodeloos grievende opmerkingen heeft geuit over de persoon van klager met de intentie hem te grieven en wel door in de klachtprocedures, bij de raad bekend onder nummer 1999-40 en H83/2000, een brief over te leggen van een zekere Y d.d. 22 mei 1994, waarin Y schrijft: *‘Zijn benaderingwijze (sc. die van klager) omschrijf ik als zijnde van een rat met psychopathische neigingen (voorzover die rat al niet volledig psychopathisch is)’*. Volgens klager is het niet de functie van mr. X om aan die brief ruchtbaarheid te geven. Voorts stelt klager dat hij zich in de eerdere klachtprocedures niet beklagd heeft over het overleggen van deze brief, zodat dit nog niet eerder onderwerp van een klacht is geweest. Het hof heeft dan ook geen uitspraak kunnen doen over de herhaalde medeplichtigheid aan belediging. Het overleggen van de brief diende geen enkel bewijsrechtelijk doel in het kader van het door mr. X in de klachtprocedures gevoerde verweer. Elke rechtvaardigingsgrond daartoe ontbreekt. Het is derhalve onnodig grievend.

Mr. X stelt dat klager bij geschrift d.d. 26 december 2001 al heeft geklaagd over het feit dat door mr. X als productie 2 bij zijn verweerschrift in de klachtenprocedure H83/2000 een kopie is overgelegd van deze brief. In de eerste klacht van klager tegen mr. X bekend onder nummer 1999-40 is deze brief ook al als productie 3 overgelegd. In de klacht nummer H83/2000 heeft klager niet expliciet geklaagd over

het feit dat deze brief door mr. X werd overgelegd en heeft hij zich slechts in het algemeen beklagd over de zinsnede van mr. X in zijn verweerschrift dat klager vele onrechtmatige gedragingen en zelfs strafrechtelijke feiten op zijn geweten heeft.

Bij beslissing van 8 januari 2000 heeft de raad die klacht op alle onderdelen ongegrond verklaard. Mr. X is van mening dat ook deze klacht hetzelfde lot zal moeten delen omdat het feitelijk over hetzelfde onderwerp gaat als waarover de raad zich al eerder gebogen heeft namelijk of mr. X zich in het onderhavige verweerschrift onnodig grievend jegens klager heeft uitgelaten. Mr. X is van mening dat het niet aangaat dat klager thans voor de vierde maal in de gelegenheid gesteld wordt te klagen over overlegging van een brief in een zaak waarover de raad reeds uitspraak heeft gedaan. Mr. X concludeert tot niet-ontvankelijkheid van de klacht. Nadien heeft mr. X de beslissing van het hof inzake de klacht H83/2000 gedateerd 1 maart 2002 overgelegd.

Overwegingen raad

Ten aanzien van het beroep van mr. X op het ‘ne bis in idem’-beginsel dat een klacht waarover een beslissing is gegeven niet ten tweede male aan een tuchtrechter kan worden voorgelegd, overweegt de raad dat de klacht bekend onder H83/2000 vijf onderdelen betrof inhoudende dat mr. X lasterlijke opmerkingen ten opzichte van klager had gemaakt en dat alstoen de klacht niet inhield het overleggen door mr. X van die litigieuze brief. Weliswaar is die brief door het hof in zijn uitspraak van 1 maart 2002 genoemd, doch nu de overlegging van die brief geen onderdeel van de klacht van klager was, staat vast dat daarover nog niet door de tuchtrechter is beslist. Nu niet is gebleken van een andere beslissing van de tuchtrechter in dezen moet het beroep op niet-ontvankelijkheid worden afgewezen.

In de klachtzaak H83/2000 heeft het hof onder meer overwogen: *‘Uitgangspunt moet zijn dat mr. X de grootst mogelijke vrijheid van spreken en handelen heeft om zijn verdediging tegen de door klager eerder tegen hem ingediende klacht in te richten op de wijze die hij in het belang van zijn zaak nodig oordeelt. De grens van die vrijheid moet daar worden getrokken, waar redelijkerwijs moet worden uitgesloten dat mr. X zich genoodzaakt kon zien zich op de gewraakte wijze te verdedigen. Dit uitgangspunt strekt tot bescherming van het recht van mr. X op een eerlijk proces. Voor de verwezenlijking van dat recht is het noodzakelijk dat mr. X zich tegenover de raad met zo groot mogelijke vrijheid kan uiten. Uit de strafrechtelijke veroordeling van klager blijkt dat klager schuldig is bevonden aan meerdere bedreigingen. Dat zijn even zovele onrechtmatige daden jegens degenen tegen wie klager die bedreiging heeft geuit. Het gaat daarbij niet alleen om de vroegere echtgenote van klager maar ook om haar ouders. De door mr. X eveneens overgelegde verklaring van 24 februari 1994 (de litigieuze brief, bew.) kan dienen ter ondersteuning dat klager niet of uitsluitend degenen die in het strafvonnis zijn genoemd heeft bedreigd.*

Nu de klacht het beslag betrof, te weten, zo begrijpt het hof – fouten van mr. X bij het leggen van dat beslag – kon mr. X in redelijkheid menen dat de achtergronden van de beslaglegging van belang waren voor de beoordeling van de tegen hem ingediende klacht. Het behoort tot het recht van mr. X om voor zijn verdediging relevante omstandigheden onder de aandacht van de rechter – in dit geval de

raad – te brengen. Daarmede heeft mr. X de eer en goede naam van klager niet aangetast’.

De raad neemt de overweging van het hof als de zijne over en komt tot de conclusie dat in het kader van het recht van mr. X om zich te weren tegen een tegen hem ingediende klacht mr. X tuchtrechtelijk niet laakbaar, noch onnodig grievend heeft gehandeld door de litigieuze brief in de tuchtzaak over te leggen. Van het geven van ruchtbaarheid ten deze kan niet gesproken worden, nu die brief slechts in beperkte kring, te weten in de tuchtprocedure, werd overgelegd.

Volgt

Afwijzing van het beroep op niet-ontvankelijkheid en ongegrondverklaring van de klacht.

Overwegingen hof

Het hof gaat uit van de klachtomschrijving van de raad nu daartegen geen grief is gericht. De onderhavige klacht heeft in de eerste plaats betrekking op overlegging van de litigieuze brief in de eerste klachtprocedure. Klager heeft zich in de tweede klachtprocedure ook reeds beklagd over de wijze waarop mr. X in die eerste klachtprocedure verweer heeft gevoerd en die klacht is beoordeeld door de raad en, in hoger beroep, door het hof. Aldus heeft klager gebruikgemaakt van het ingevolge de Advocatenwet aan iedere belanghebbende toekomende klachtrecht. De beginselen van een behoorlijke tuchtspraak brengen echter mee dat een klager, indien hij verschillende klachten tegen een advocaat heeft, deze klachten zoveel mogelijk tegelijk indient. Klager had dan ook zijn bezwaren tegen overlegging van de brief in de eerste klachtprocedure tegelijk met zijn andere klachten over de wijze waarop mr. X zich in die klachtprocedure had verweerd, naar voren moeten brengen. Bijzondere omstandigheden kunnen meebrengen dat van een klager niet verwacht mag worden dat hij alle klachten tegelijkertijd indient, maar dat zich in dit geval dergelijke omstandigheden zouden hebben voorgedaan, is gesteld, noch gebleken. Op grond van hetgeen hiervoor is overwogen dient klager dan ook niet-ontvankelijk te worden verklaard in het eerste onderdeel van zijn klacht. De onderhavige klacht heeft voorts betrekking op de overlegging van de brief in de tweede klachtprocedure. Het hof komt op dezelfde gronden als de raad eveneens tot het oordeel dat mr. X niet tuchtrechtelijk verwijtbaar heeft gehandeld. Daaraan kan nog worden toegevoegd dat, nu klager in de tweede klachtprocedure geen klacht had gericht tegen de overlegging van die brief in de daaraan voorafgaande (eerste) klachtprocedure, mr. X er ook niet op bedacht hoefde te zijn, dat klager zich door het wederom overleggen van de brief gegriefd zou voelen. Dit onderdeel van de klacht is dus ongegrond.

Volgt

Vernietiging van de beslissing van de raad voorzover daarbij het eerste onderdeel van de klacht ongegrond is verklaard en in zoverre opnieuw recht doende niet-ontvankelijkverklaring van klager in zijn klacht en bekrachtiging van de beslissing van de raad voor het overige.

KLACHT BINNEN EEN REDELIJKE TERMIJN

Hof van Discipline, 7 april 2003, nr. 3510

(mrs. Fransen, Beker, Van der Hel, Tonkens-Gerkema en Driessen-Poortvliet)

Raad van Discipline 's Hertogenbosch, 22 oktober 2001

(mrs. Mertens-Steeghs, Kneepkens, De Bont, Theunissen en Ten Brummelhuis)

Het beginsel van rechtszekerheid brengt mee dat een advocaat ervan moet kunnen uitgaan dat een klacht over zijn verrichtingen binnen een redelijke termijn wordt ingediend. Deze termijn vangt aan zodra voor de klager kenbaar is geworden dat de handelwijze van de advocaat nadelige gevolgen voor hem heeft of kan krijgen.

– *Advocatenwet artikel 46 (6 Tuchtprocesrecht)*

Feiten

Mrs. X en Y hebben voor klaagster een procedure gevoerd tegen de verhuurder-eigenaar van de door haar gehuurde winkelruimte. Het pand, waarin de winkel gevestigd was, was door brand verwoest. Namens klaagster werd een verklaring voor recht gevorderd, dat de rechten uit de huurovereenkomst nog steeds bestonden, alsmede veroordeling van de verhuurder-eigenaar om het gehuurde te herbouwen zoals bepaald in de huurovereenkomst. De kantonrechter wees de gevraagde verklaring voor recht toe, doch de eis van herbouw c.q. herstel af. In hoger beroep bekrachtigde de rechtbank bij vonnis d.d. 27 mei 1993 het vonnis van de kantonrechter met verbetering van gronden en vernietigde in incidenteel appèl in reconventie het vonnis van de kantonrechter en ontbond het huurcontract d.d. 17 augustus 1976 met ingang van de datum van uitspraak van het vonnis. Nadien stelde klaagster bij de kantonrechter een vordering in tot schadevergoeding, doch deze werd afgewezen. Klaagster had niet voldoende geldmiddelen meer om nog verder te procederen en bovendien was de mogelijkheid aanwezig dat de verhuurder-eigenaar zich zou beroepen op verjaring van de eventuele vordering tot schadevergoeding. Klaagster onderhandelde met de verhuurder-eigenaar en kwam overeen dat de laatste f 250.000 ten titel van schadevergoeding betaalde.

Bij brief d.d. 24 augustus 1993 heeft klaagster mrs. X en Y aansprakelijk gesteld voor een drietal beroepsfouten. Bij brief d.d. 7 februari 1994 schreef de nieuwe raadsman van klaagster een uitvoerige brief aan mrs. X en Y en verzocht – kort gezegd – om het afwijzend standpunt – weigering schadevergoeding – van de verzekeraar te heroverwegen: ‘... om een laatste poging te doen om deze zaak nog in der minne te regelen, al was het alleen maar vanwege het feit dat cliënte niet graag naar de tuchtrechter stapt om tegen u beiden een klacht neer te leggen en veruit de voorkeur eraan geeft de zaak in der minne te regelen, ook al zou dat betekenen dat cliënte niet haar volledige schade vergoed zou krijgen’.

Mrs. X en Y hebben zich van begin af aan op het standpunt gesteld dat – kort gezegd – de aanpak van de zaak en de procedure zoals die is gevoerd, besproken is met en de instemming had van klaagster.

In de brief d.d. 20 oktober 2000 aan de deken heeft de raadsman van klaagster de klacht als volgt omschreven: ‘mrs. X en Y hebben in strijd met de zorgvuldigheid die zij jegens klaagster behoorden te betrachten verkeerd

gehandeld en/of zijn nalatig geweest en hebben niet gehandeld zoals een behoorlijk advocaat betaamt, door in strijd met de waarheid te beweren dat de gewraakte wijze van procederen juist zo door klaagster zelf zou zijn gewild .

Mrs. X en Y zijn van oordeel dat klaagster in haar klacht niet-ontvankelijk dient te worden verklaard, omdat de redelijke termijn voor een klager om een gedraging van een advocaat tuchtrechtelijk te laten toetsen ruimschoots is overschreden. Dit geldt naar het oordeel van Mrs. X en Y temeer nu klaagster kennelijk met de klacht beoogt een voor een civiele procedure (deskundig) oordeel te verwerven. Mrs. X en Y wijzen er in dit kader op dat klaagster hen voor de eerste maal reeds op 24 augustus 1993 aansprakelijk heeft gesteld en heeft gedreigd met het indienen van een klacht bij bovenvermelde brief d.d. 7 februari 1994. Dit dreigement is laatstelijk door de raadsman van klaagster herhaald bij brief d.d. 12 mei 1999. Mrs. X en Y stellen dat een redelijke toepassing van het klachtrecht met zich meebrengt dat een advocaat ervan uit moet kunnen gaan dat zijn werkzaamheden na verloop van een redelijke termijn niet meer aan tuchtrechtelijke beoordeling zullen worden onderworpen. Het voortdurend bedreigd worden met een tuchtklacht is een zodanige emotionele belasting dat deze dreigingen niet gedurende zo lange tijd mogen voortduren. Mrs. X en Y concluderen derhalve dat de klacht als niet-ontvankelijk moet worden afgewezen.

Overwegingen raad

Bij de beoordeling van het beroep op niet-ontvankelijkheid van de klacht wegens overschrijding van de redelijke termijn zullen de rechtszekerheid voor Mrs. X en Y en het maatschappelijk belang dat het optreden van een advocaat door de tuchtrechter getoetst kan worden tegen elkaar moeten worden afgewogen. Daarbij is van belang op welk tijdstip klaagster kennis kreeg van het door haar gewraakte handelen van Mrs. X en Y. Vaststaat dat klaagster bij brief d.d. 24 augustus 1993 Mr. X aansprakelijk stelde voor het niet-instellen van een subsidiaire schadevordering en dat de raadsman van klaagster in zijn brief d.d. 7 februari 1994 aan Mrs. X en Y schreef dat hij een laatste poging deed om de zaak in der minne te regelen, daarbij toevoegend ‘... *al was het maar vanwege het feit dat cliënte niet graag naar de tuchtrechter stapte...*’

Alstoen beschouwde klaagster derhalve het gewraakte handelen van Mrs. X en Y reeds als een tuchtrechtelijk verwijt. Eerst bij brief d.d. 20 oktober 2000 werd de onderhavige klacht ingediend. Klaagster stelt weliswaar dat in de jaren regelmatig is gecorrespondeerd tussen klaagster en Mrs. X en Y en dat Mrs. X en Y wisten dat er een klacht kon worden ingediend, doch de raad acht dat geen reden om zo lang te wachten met het indienen van een klacht. Daarbij dient in aanmerking te worden genomen dat reeds middels de brief d.d. 7 december 1993 van de beroepsaansprakelijkheidsassuradeur en ook nadien het voor klaagster duidelijk was dat Mrs. X en Y hun aansprakelijkheid volledig afwezen.

Klaagster heeft, gerekend vanaf de aansprakelijkstelling van 24 augustus 1993 ruim 7 jaar gewacht met het daadwerkelijk instellen van een klacht, terwijl klaagster zich, zoals uit het voorgaande blijkt van de mogelijkheid een klacht in te dienen in elk geval vanaf 7 febru-

ari 1994 bewust is geweest. Nu klaagster zoveel tijd heeft laten verstrijken dient de rechtszekerheid voor de betrokken advocaten te prevaleren, ongeacht de vraag of Mrs. X en Y in hun verdediging al of niet zijn geschaad en de vraag of klaagster de indruk heeft gegeven van het indienen van een klacht af te zien.

Volgt

Afwijzing van de klacht als niet-ontvankelijk.

Overwegingen hof

Klaagster voert – voorzover hier van belang – de navolgende grieven aan.

De hier aan de orde zijnde redelijke termijn begint niet te lopen op het tijdstip waarop de klager kennis krijgt van het gewraakte handelen maar op het moment dat de ongewenste gevolgen daarvan definitief zijn komen vast te staan, hetgeen hier het geval is geweest, toen de aansprakelijkheid voor de volgens klaagster door het handelen van Mrs. X en Y ontstane schade definitief werd afgewezen door hen en hun verzekeraar.

Het hof verwerpt dit betoog. Op zich is het juist dat voor het gaan lopen van een redelijke termijn van belang kan zijn wanneer voor de klager kenbaar is geworden dat het gewraakte handelen nadelige gevolgen voor hem kan hebben; ook de raad heeft aan dit element de nodige aandacht besteed met zijn overweging dat reeds middels de brief d.d. 7 december 1993 van de verzekeraar van Mrs. X en Y en ook nadien voor klaagster duidelijk was dat Mrs. X en Y hun aansprakelijkheid afwezen. Maar voor het overige wordt in het betoog uit het oog verloren dat het doel van het tuchtrecht niet primair is dat de klager genoegdoening krijgt voor de schade die hij ten gevolge van het onbetamelijk handelen van de advocaat heeft geleden, maar de vaststelling door de tuchtrechter of de advocaat het openbare belang bij een behoorlijke beroepsuitoefening heeft geschonden.

Tegen 's raads overweging dat klaagster zich van de mogelijkheid een klacht in te dienen in elk geval vanaf 7 februari 1994 bewust is geweest, voert klaagster aan dat het toch niet de bedoeling is dat lichtvaardige klachten worden ingediend en dat alleen een klacht behoort te worden ingediend in het geval de bewuste advocaat niet wil erkennen dat er iets mis is gegaan of is nagelaten. In dit verband verwijst klaagster naar het op 1 december 1997 in werking getreden artikel 65 lid 5 van de Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg dat bepaalt dat de bevoegdheid tot het indienen van een klacht vervalt door verjaring na 10 jaren na de dag waarop het desbetreffende handelen of nalaten is geschied. Ook deze grief kan het hof niet overtuigen. Toepassing van het beginsel van rechtszekerheid brengt mee dat een advocaat ervan moet kunnen uitgaan dat een klacht over zijn verrichtingen binnen een redelijke termijn wordt ingediend. Deze termijn vangt aan zodra voor de klager kenbaar is geworden dat de handelwijze van de advocaat nadelige gevolgen voor hem heeft of kan krijgen. Van geval tot geval zal, alle omstandigheden in aanmerking genomen, moeten worden bepaald welke termijn als redelijk moet worden beschouwd. Als zodanige omstandigheden gelden onder meer

het ten gunste van de klager wegende maatschappelijk belang dat het optreden van een advocaat tuchtrechtelijk kan worden getoetst, de aard van de klacht en of de advocaat door het verloop van de tijd in zijn verdediging is geschaad. Een vaste termijn van 10 jaren doet aan deze afweging onvoldoende recht; ze zal als regel als rechtens te lang moeten worden geoordeeld. Het vorenstaande brengt mee dat alle grieven falen.

Volgt

Bekrachtiging van de beslissing van de raad.

CLIËNT DREIGEN MET SCHADECLAIM

*Raad van Discipline Amsterdam, 14 april 2003
(mrs. Kist, Hamer, De Meyere, Van der Plas en Rigters)*

Het betaamt een behoorlijk advocaat niet tegenover een ex-cliënt de opvolgend advocaat negatief te kenschetsen. Evenmin past het een ex-cliënt die een klacht heeft ingediend, een schadeclaim in het vooruitzicht te stellen.

- *Advocatenwet artikel 46 (1 Zorg voor de cliënt; 1.4.2 Traagheid; 1.4.3 Andere tekortkomingen; 2.1 Wat in het algemeen niet betaamt; 2.2 Bezwaren van de deken)*
- *Gedragsregel 31*

Feiten

Mr. X heeft namens klaagster een beroep gedaan op de geschillenregeling die was vervat in haar rechtsbijstandverzekering. Bij brief d.d. 1 februari 1999 heeft de rechtsbijstandassuradeur het dossier betreffende de letselschadezaak van klaagster toegestuurd aan mr. Y, kantoorgenoot en stagiaire van mr. X, met het verzoek in het kader van de geschillenregeling te adviseren over de juridische aanpak van de zaak. Ondanks 6 schriftelijke rappellen doet mr. Y niets. Op 28 januari 2001 worden nogmaals een rappel en een e-mail aan mr. X gezonden. Vervolgens zegt mr. X toe, vanwege het vertrek van mr. Y, zich verder met de zaak te bemoeien. Bij brief d.d. 2 april 2001 geeft mr. X de opdracht terug aan de rechtsbijstandassuradeur omdat hij geen mogelijkheden ziet het advies alsnog af te ronden. Op 24 oktober 2000 is door mr. X een declaratie gezonden aan de rechtsbijstandassuradeur voor werkzaamheden ten belope van 7 uur, verricht in de periode van 21 oktober 1998 tot en met 7 september 2000 tegen een uurtarief van f 360 exclusief BTW en kantoorkosten. Bij brief d.d. 15 maart 2001 is namens klaagster een klacht tegen mr. X ingediend dat hij onvoldoende aandacht en tijd aan haar zaak heeft besteed en niets heeft ondernomen. Bij brief d.d. 23 augustus 2002 schrijft mr. X aan klaagster onder meer:

‘Voorzover uw klachtonderdelen niet geheel of gedeeltelijk worden toegewezen stel ik u aansprakelijk voor de schade die ter zake door mij is en wordt geleden. De uren die verband houden met de behandeling van de door u ingediende klacht, worden door mij nauwgezet geregistreerd. Voor 2002 hanteer ik een uurtarief van € 230 vermeerderd met 5% kantoorkosten en het geldende percentage omzetbelasting, thans 19% (...).

U had voor kosten van rechtsbijstand een verzekering afgesloten. U bent zo slim geweest een andere (uiterst domme) advocaat aan te zoeken die dit niet heeft begrepen. Thans tracht u in de klachtprocedure mij een aantal verwijten in de schoenen te leggen, die veroorzaakt zijn door uw eigen handelen c.q. de fluim van een advocaat die u thans heeft ingehuurd. Een afschrift van deze brief zend ik aan de deken, die u ongetwijfeld zal steunen in de klachten die u jegens mij hebt ingediend. Houdt u er in ieder geval rekening mee dat ik de kosten ter zake op u zal gaan verhalen. Desnoods zal ik doorprocederen tot de Hoge Raad, aangezien ik mij niet kan verenigen met het huidige systeem dat de ten onrechte aangeklaagde advocaat de kosten van de procedure zelf dient te dragen. Naar verwachting kost het mij een vermogen om het gelijk aan mijn zijde te krijgen. Ik zal evenwel deze zaak doordrukken en wellicht heeft de deken een financieel potje om u te ondersteunen als ik in rechte mijn gelijk zal gaan halen. Ik ga in elk geval tot het uiterste en ik verzeker u dat ik zal staan op voldoening van alle proceskosten’.

Bij brief d.d. 8 oktober 2002 heeft de deken zijn bezwaren tegen mr. X ter kennis van de raad gebracht. De bezwaren houden zakelijk weergegeven in, dat mr. X in strijd met artikel 46 Advocatenwet zich in de brief van 23 augustus 2002 onbetamelijk jegens zijn ex-cliënte heeft uitgelaten, doordat de toonzetting van de brief geschikt is om ongeoorloofde druk op klaagster uit te oefenen de klacht niet verder de vervolgen, terwijl de brief bovendien onnodig grievend is jegens een confrère.

Overwegingen raad

De raad verwerpt het verweer van mr. X dat de klacht ten onrechte tegen hem is ingediend en dat de klacht gericht zou moeten zijn tegen mr. Y. De allereerste brieven aan de rechtsbijstandassuradeur zijn door mr. X zelf geschreven, althans ondertekend. Hij heeft derhalve zelf de zaak aangenomen, hetgeen een verantwoordelijkheid voor die zaak met zich brengt. Vanaf de periode rond september en oktober 2000 is mr. X bovendien persoonlijk betrokken bij de behandeling van de zaak. In de daaraan voorafgaande periode rustte er op mr. X, als patroon van zijn stagiaire die de zaak in behandeling had, onder deze omstandigheden de verplichting tot het houden van toezicht. Gedurende het tijdsbestek van ten minste 1 februari 1999 tot 2 april 2001 verkeerden mr. X en mr. Y in de gelegenheid om het aan mr. X gevraagde advies in het kader van de geschillenregeling te verstrekken. Dat advies is echter uitgebleven zonder dat gebleken is van een deugdelijke verklaring daarvoor. Op grond van deze omstandigheden is de raad van oordeel dat er op mr. X een verplichting rustte om toezicht te houden op het verloop van de behandeling door zijn stagiaire mr. Y van het dossier dat in eerste instantie door hem zelf was ingenomen en dat zonder voorafgaand overleg door hem met klaagster aan die stagiaire was overgedragen. Onder die omstandigheden kan mr. X zich niet verschuilen achter de ook bestaande zelfstandige verantwoordelijkheid van de stagiaire. Ten aanzien van de bezwaren van de deken is de raad met de deken van oordeel dat het onnodig grievend en onbetamelijk is om in de richting van de ex-cliënte haar nieuwe advocaat aan wie zij de behandeling van de zaak heeft toevertrouwd, als een ‘uiterste domme advocaat’ en als ‘de fluim van een advocaat’ te kenschetsen. Zulks geldt in dit geval

temeer nu mr. X zelf niet in staat is gebleken om de belangen van klagster behoorlijk waar te nemen en zichzelf gedwongen zag, na verloop van twee jaar, de opdracht onverrichter zake terug te geven.

Evenmin betaamt het een behoorlijk advocaat om in de hiervoor gegeven omstandigheden een ex-cliënt die een klacht tegen hem heeft ingediend, een schadeclaim in het vooruitzicht te stellen op de wijze als door mr. X gedaan. De bezwaren zijn gegrond. Mr. X heeft eerst ter zitting bij de raad blijk gegeven tot het inzicht te zijn gekomen dat zijn handelwijze waarop de dekenale bezwaren betrekking hebben geen pas geeft en heeft zijn excuses daarvoor aangeboden en heeft te kennen gegeven niet meer dergelijk brieven te zullen schrijven. Gelet daarnaast op de ernst van de klachten van klagster – voorzover deze gegrond bevonden zijn – (een onderdeel dat voor deze zaak niet relevant is, is ongegrond bevonden, *bew.*) is na te noemen maatregel passend en geboden.

Volgt

Ongegrondverklaring van één klachtonderdeel, gegrondverklaring van de klachten voor het overige, gegrondverklaring van de bezwaren met oplegging van de maatregel van berisping.

GESCHORST, DUS GEEN PRAKTIJK

Raad van Discipline Amsterdam, 14 juni 2003

(*mrs. De Groot, Wiarda, Klaver, Meijer en De Meyere*)

Schorsing heeft tot gevolg dat het een advocaat verboden is de rechtspraktijk uit te oefenen, zowel adviserend als procederend, ook in zaken waarin procesvertegenwoordiging niet is voorgeschreven.

– *Advocatenwet artikel 48 lid 2 sub c, lid 5 en lid 6, 48c, 48e, 48f, 60 b (6 Tuchtprocesrecht)*

Feiten

Bij beslissing d.d. 3 februari 2003 heeft de raad last tot tenuitvoerlegging gegeven van een tweetal voorwaardelijk opgelegde maatregelen van schorsing in de uitoefening van de praktijk, op grond van welke beslissing mr. X met ingang van 13 februari 2003 voor de duur van 1 jaar en 3 maanden is geschorst. Mr. X heeft hoger beroep ingesteld tegen deze beslissing. Het Hof van Discipline zal 23 juni 2003 uitspraak doen.

Bij beslissing van 11 april 2003 heeft het Hof van Discipline een beslissing van 18 november 2002 van de raad bekrachtigd voor wat betreft de opgelegde maatregel van schorsing in de uitoefening van de praktijk voor de duur van 1 jaar en vernietigd voor wat betreft de ingangsdatum. Het hof heeft bepaald dat genoemde maatregel zal ingaan 'op de eerste dag na de dag waarop thans nog lopende maatregelen van schorsing jegens mr. X zijn geëindigd'.

Tussen mr. X en de deken te A. bestaat verschil van opvatting over de vraag of schorsing in de uitoefening van de praktijk tevens omvat het optreden als gemachtigde in zaken waarvoor geen verplichte procesvertegenwoordiging is voorgeschreven.

Bij brief van 22 april 2003 heeft de deken te A. op grond van artikel 60b Advocatenwet aan de raad verzocht ten aanzien van mr. X een voorziening te treffen, waarbij het mr. X verboden wordt gedurende de periode dat hij geschorst is in de uitoefening van de praktijk, de rechtspraktijk uit te oefenen, zowel adviserend als procederend, in zaken waarin procesvertegenwoordiging niet is voorgeschreven, zoals optreden als gemachtigde in rechtbankzaken, sector Kanton, sector Bestuursrecht en (verwerend) in kort geding bij de Voorzieningenrechter.

Overwegingen raad

Schorsing houdt in dat een advocaat zijn praktijk niet mag uitoefenen en zich niet als advocaat mag uitgeven. In oude jurisprudentie, waaronder de uitspraak van het Hof van Discipline d.d. 12 augustus 1957, heeft de tuchtrechter geoordeeld, het gegeven dat ook handelingen die tot het terrein van een advocaat behoren, maar ook door anderen kunnen worden verricht, niet wegneemt dat de advocaat zijn praktijk uitoefent, wanneer hij zulke handelingen verricht. De raad sluit zich hierbij aan. Zolang een advocaat ingeschreven staat, valt hij onder het tuchtrecht, ook al is hij geschorst. Tuchtrecht dient onder andere ter bescherming van de belangen van de cliënten. Wanneer een advocaat ondanks de schorsing handelingen in de praktijk blijft uitvoeren, ook al zouden die ook door anderen verricht kunnen worden, bestaat onduidelijkheid voor het publiek. Ook wordt daarmee de toezichthoudende taak van de deken gefrustreerd.

De deken verzoekt in feite een nadere specificatie van het begrip schorsing. Mr. X is geschorst. Deze schorsing heeft, zoals hiervoor overwogen, mede tot gevolg dat het mr. X verboden is de rechtspraktijk uit te oefenen, zowel adviserend als procederend, ook in zaken waarin procesvertegenwoordiging niet is voorgeschreven. Gegeven deze inhoud van de schorsing bestaat geen belang bij een afzonderlijke voorziening als door de deken verzocht.

Volgt

Afwijzing van het verzoek.

BETROKKEN BIJ EIGENRICHTING CLIËNT

Raad van Discipline Leeuwarden, 17 juni 2003

(*mrs. Van Riessen, De Groot, Hemmes, Van der Kwaak-Wamelink en Vogelsang*)

Een advocaat dient te vermijden dat hij betrokken raakt bij eigenrichting van zijn cliënt.

– *Artikel 46 Advocatenwet (3 Wat een behoorlijk advocaat betaamt tegenover de wederpartij)*
– *Gedragsregels 1 en 29*

Feiten

Klagster exploiteert een hippisch centrum annex manege. Bij brief d.d. 24 oktober 2001 heeft Y, juridisch medewerker ten kantore van mr. X, klagster gesommeerd om een bedrag van f 23.800 binnen 7 dagen op zijn derdenrekening te voldoen. Het betrof een nota van zijn

cliënt Z jr. voor allerhande verrichte onderhoudswerkzaamheden. In de manege van klaagster stond ook een paard gestald, eigendom van Z sr., een cliënt van mr. X. Z sr. wilde de stallingsovereenkomst met klaagster beëindigen en zijn paard daar weghalen. Z sr. was wegens ziekte niet in staat zelf het paard op te halen.

Op 25 oktober 2001 zijn Y en mr. X naar het hippisch centrum van klaagster gereden. Samen met de echtgenote van Z jr. en een onbekende man zijn mr. X en Y de manege van het hippisch centrum binnengegaan. Op een gegeven moment bleek het paard van Z sr. uit de manege verdwenen. Het paard is ingeladen op een trailer, die werd getrokken door een auto waarin Z jr. zat.

Klaagster klaagt erover dat met medewerking van mr. X, in zijn hoedanigheid van advocaat, en Y de echtgenote van Z jr. het in de manege gestalde paard waarop door klaagster retentierecht werd uitgeoefend, uit de stal heeft gehaald, nadat eerst een klaagster onbekende man met een betonschaar de paardenbox had geopend, het paard in een trailer heeft geladen en afgevoerd, dit alles ondanks protesten van klaagster.

Mr. X stelt dat hij zich bij aankomst netjes heeft voorgesteld en zijn visitekaartje heeft afgegeven. Hij wenste slechts met klaagster een gesprek over de gerezen problemen en mogelijke oplossingen. Hij heeft het paard niet gezien en ook niet aangeraakt. Hij is bang voor paarden. Een derde zou hebben besloten het paard direct in te laden. Dit is buiten hem om geschied. Daarop heeft hij geen invloed gehad. De opdacht aan mr. X om naar de manege te gaan en te overleggen met klaagster is verstrekt door zijn cliënt Z sr. en niet door Z jr. Het was mr. X wel bekend dat zijn cliënt na die bespreking zijn paard wilde meenemen, maar dat hij dit wegens gezondheidsredenen niet zelf kon doen en dit aan een ander wilde overlaten. Voorts stelt mr. X dat klaagster verplicht was krachtens de stallingsovereenkomst aan deze derde toegang te verlenen. Mr. X ontkent dat hij gesommeerd is om het terrein te verlaten.

Overwegingen raad

Uit het verhandelde ter zitting en de aan de raad overgelegde bescheiden, leidt de raad af dat er tussen de familie Z en klaagster verschillende (financiële) problemen bestonden. Eén daarvan was dat klaagster in gebreke zou zijn gebleven de vorderingen van Z jr. te voldoen. In verband daarmee had Y in opdracht van Z jr. klaagster bij brief van 24 oktober 2001 gesommeerd het aan Z jr. verschuldigde binnen 7 dagen te betalen door overschrijving op de derdengeldenrekening van Y. Op 25 oktober 2001, de dag waarop mr. X zich samen met Y naar het hippisch centrum van klaagster begaf, was deze termijn nog niet verstreken. Er was derhalve nog geen aanleiding om op 25 oktober 2001 het geschil over de betaling met klaagster op haar manege te regelen. Het was mr. X volgens eigen zeggen bekend dat zijn cliënt na de bespreking op de manege zijn paard wilde (laten) meenemen. Door zich daar naartoe te begeven, liep hij het risico betrokken te raken bij (andere) geschillen tussen de familie Z en klaagster. Hij heeft daarmee op de koop toe genomen dat in zijn aanwezigheid het aldaar gestalde paard van zijn cliënt met geweld uit de box zou worden weggehaald. Een advocaat behoort dergelijke situaties (bij voorbaat) te vermijden. Mr.

X heeft hier geen oog voor gehad. Dat het paard met geweld uit de stal is gehaald, blijkt uit hetgeen klaagster ter zitting – onweersproken – heeft gesteld. Aan de betrokkenheid van mr. X doet niet af dat hij het paard niet heeft gezien, hetgeen niet aannemelijk voorkomt, of het heeft aangeraakt, niet wist dat er sprake was van een retentierecht op het paard en niet heeft gehoord dat hij of iemand anders werd gesommeerd het hippisch centrum te verlaten. Mr. X wist dat er problemen waren tussen de familie Z en klaagster en had mitsdien kunnen begrijpen dat de problemen ook betrekking zouden kunnen hebben op paarden van de familie Z, die op de manege waren gestald (geweest) en dat deze niet zonder meer daaruit zouden mogen worden gehaald. In dit verband zij erop gewezen dat Y volgens zijn zeggen zijn cliënt Z jr. heeft geadviseerd om geld mee te nemen voor eventuele stallingkosten. Niet is gebleken, dat er terzake iets is betaald, alvorens het paard uit de stal werd meegenomen. Op grond van het vorenstaande heeft de raad de overtuiging bekomen dat mr. X bij een en ander betrokken is geweest, in zodanige mate dat hem tuchtrechtelijk kan worden verweten dat hij erbij aanwezig is geweest, dat een paard van zijn cliënt met toepassing van geweld uit de stal van de manege van klaagster werd gehaald. Een dergelijke medewerking of betrokkenheid past een behoorlijk advocaat niet, althans behoort hij te vermijden.

Volgt

Gegronde verklaring van de klacht met oplegging van een berisping.

TOCH ONTVANKELIJK

Hof van Discipline 4 juli 2003, nr. 3759

(mrs. Fransen, Beker, De Leeuw, Gründemann en Marres)

Voorzitter van het Hof van Discipline 3 maart 2003, nr. 3759

(mr. Zwitser-Schouten)

Raad van Discipline Amsterdam, 10 februari 2003

(mrs. Van Bennekom, Breederveld, Bunjes, Goppel en Verweel-Stokman)

Geval waarin hoger beroep tegen ongegronde verklaring van verzet als bedoeld in artikel 46h lid 4 Advocatenwet toch ontvankelijk is verklaard. Uitleg van artikel 48 lid 7 Advocatenwet. Beperkingen vrijheid van handelen van de advocaat jegens de wederpartij.

- *Advocatenwet 46g lid 1, 46h lid 3 j^o 4, 48 lid 7, 56 lid 1, 56a lid 1 en 56b lid 1 (3.1 Vrijheid van handelen; 3.2 Grenzen aan die vrijheid; 6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregels 1 en 2*

Feiten

Klager is in 1993 voor het eerst met mr. X in aanraking gekomen naar aanleiding van klachten van de cliënte van mr. X dat klager haar lastigviel. In de jaren daarna tot 1996 zijn klager en de cliënte van mr. X, met bijstand van mr. X, in verschillende procedures met elkaar verward geweest. Al dan niet als gevolg van deze procedures is klager in een psychiatrische inrichting opgenomen geweest. Bovendien heeft

klager ten gevolge van aangiftes van de cliënte van mr. X in hechtenis verbleven. Mr. X heeft in die periode namens zijn cliënte ook de openbaarheid gezocht.

In januari 2002 dient klager een klacht in over gedragingen van mr. X die hebben plaatsgevonden in de jaren 1993 tot en met 1996.

Bij beslissing van 30 juli 2002 heeft de plaatsvervangend voorzitter van de raad de klacht kennelijk ongegrond verklaard. Tegen deze beslissing is klager in verzet gekomen bij de raad.

Het verzet houdt zakelijk weergegeven in dat de plaatsvervangend voorzitter ten onrechte de klacht kennelijk ongegrond heeft verklaard en daarbij heeft miskend dat mr. X klager bewust veel schade heeft berokkend.

Overwegingen raad

De raad is met de plaatsvervangend voorzitter van oordeel dat de klacht kennelijk ongegrond is en geen plaats is voor een nader onderzoek naar de klacht. Het verzet van klager tegen de beslissing van de plaatsvervangend voorzitter dat geen nieuwe gezichtspunten oplevert, moet dan ook ongegrond worden verklaard.

Een advocaat mag ervan uitgaan dat zijn handelen niet meer tuchtrechtelijk beoordeeld zal worden indien tussen het gewraakte handelen en het indienen van de klacht sprake is geweest van het tijdsverloop dat, de omstandigheden van het geval in aanmerking genomen, onredelijk lang is. Wanneer een klager na het verstrijken van die termijn nog een klacht indient, is klager daarin niet-ontvankelijk. Klager heeft eerst na verloop van bijna 6 jaren een klacht ingediend tegen mr. X. De reden die klager voor dit tijdsverloop aangeeft, te weten het feit dat hij verschillende advocaten heeft benaderd, maar die advocaten niet bereid zouden zijn geweest hem te helpen, levert geen verschoonbare reden voor de termijnoverschrijding op. Op grond van het voorgaande overweegt de raad derhalve, met verbetering van gronden, dat klager niet-ontvankelijk verklaard had moeten worden.

Volgt

Ongegrondverklaring van het verzet.

Bij beslissing d.d. 3 maart 2003 overweegt de voorzitter van het hof dat klager ingevolge artikel 46h lid 4 Advocatenwet kennelijk niet-ontvankelijk is in zijn hoger beroep tegen de beslissing van de raad, zodat op die grond het hoger beroep dient te worden afgewezen.

Tegen deze beslissing wordt door klager verzet gedaan bij het hof.

Overwegingen hof

Het verzetschrift van klager tegen de beslissing van de voorzitter van het hof houdt zakelijk weergegeven in dat:

- a de raad de klacht ongegrond heeft verklaard en dat de voorzitter van het hof daarom ten onrechte heeft overwogen dat tegen de beslissing van de raad geen rechtsmiddel open stond;
- b hem zeer groot onrecht is aangedaan (zo zijn zijn eigendommen

vernield of hem afgepakt en is hij in de cel gezet);

- c ondanks zijn verzoek geen beslissing is genomen over de zorgvuldigheid van mr. X als advocaat.

Ambtshalve overweegt het hof dat artikel 46h lid 4 voorzover thans van belang bepaalt dat geen rechtsmiddel openstaat tegen de beslissing van de raad, waarbij ongegrond is verklaard het verzet tegen de kennelijk ongegrondverklaring van een klacht door de (plv.) voorzitter van de Raad. Deze bepaling ziet echter alleen op het geval dat de (plv.) voorzitter van de raad en de raad over dezelfde, gelijklopende klacht hebben geoordeeld; in dat geval hebben twee tuchtrechtelijke instanties die klacht kennelijk ongegrond bevonden, reden voor de wetgever om verdere rechtsmiddelen uit te sluiten. In het onderhavige geval heeft de plv. voorzitter van de raad de klacht kennelijk ongegrond verklaard omdat hij van oordeel was dat de klacht geen concrete verwijten aan het adres van mr. X bevatte.

De raad daarentegen heeft blijkens zijn overweging (zoals hiervoor geciteerd, *bew.*) de klacht aldus begrepen dat mr. X in de periode 1993 tot 1996 klager bewust veel schade heeft berokkend en voor de beoordeling van die klacht relevant geacht dat mr. X in genoemde periode namens zijn cliënte verschillende procedures tegen klager heeft gevoerd, klager in een psychiatrische inrichting opgenomen is geweest en ten gevolge van aangiftes van de cliënte van mr. X in hechtenis heeft verbleven, en mr. X namens zijn cliënte ook de openbaarheid heeft gezocht. De raad heeft aldus kennelijk geoordeeld dat de klacht op deze feiten en omstandigheden betrekking had. Over deze klachtinhoud nu heeft alleen de raad een oordeel gegeven.

De raad had daarom het verzet van klager tegen de beslissing van de plv. voorzitter van de raad niet ongegrond mogen verklaren. Het hoger beroep van klager tegen die ongegrondverklaring is om die reden ontvankelijk; het hof zal daarom de klacht daarom ook inhoudelijk dienen te onderzoeken. Het voorgaande brengt mee dat het hiervoor onder a vermelde bezwaar van klager geen behandeling meer behoeft.

Bij de beoordeling van het optreden van mr. X stelt het hof voorop dat hem als advocaat van de wederpartij van klager een grote mate van vrijheid toekwam om de belangen van zijn cliënte te behartigen op de wijze die hem in overleg met haar passend voor kwam. Die vrijheid vond haar beperking hierin, dat mr. X:

- a zich niet onnodig grievend over klager mocht uitlaten;
- b geen feiten mocht stellen waarvan hij de onjuistheid kende of redelijkerwijs kon kennen, waarbij gold dat hij zich mocht bedienen van het feitenmateriaal dat zijn cliënte hem verschaftte en dat hij – behoudens een uitzonderingsgeval – mocht afdraan op de juistheid ervan;
- c de belangen van klager niet nodeloos op ontoelaatbare wijze mocht schaden.

Niet is gebleken of ook maar aannemelijk geworden dat mr. X de hiervoor omschreven grenzen van de hem toekomende vrijheid heeft overschreden. De klacht zal daarom ongegrond worden verklaard.

Het verzet van klager is niet-ontvankelijk voorzover het verzoek

van klager aan de raad betreft om uitspraak te doen over de zorgvuldigheid van mr. X als advocaat. Kennelijk heeft klager hier de uitspraak van de rechter op het oog, waarvan artikel 48 lid 7 Advocatenwet melding maakt. Het gaat bij die bepaling echter om de uitspraak van de tuchtrechter over de vraag of de eigen advocaat van de klager jegens deze de zorgvuldigheid heeft betracht die bij een behoorlijke rechtshulpverlening betaamt.

Volgt

Vernietigt de beslissing van de voorzitter van het hof d.d. 3 maart 2003, de beslissing van de raad d.d. 10 februari 2003 en de beslissing van de plv. voorzitter van de raad d.d. 30 juli 2002, en opnieuw rechtdoende

- verklaart het hoger beroep van klager tegen genoemde beslissing van de raad d.d. 10 februari 2003 alsnog ontvankelijk,
- verklaart het verzet tegen genoemde beslissing van de plv. voorzitter van de raad alsnog gegrond,
- verklaart de klacht ongegrond,
- verklaart niet-ontvankelijk het aan de raad gedane verzoek van klager om zich op de voet van artikel 48 lid 7 Advocatenwet uit te spreken over de zorgvuldigheid van mr. X als advocaat.

KLACHT TEGEN ADVOCAAAT TIJDIG INDIENEN

Hof van Discipline 15 september 2003, 3774

(mrs. Zwitser-Schouten, Heidinga, Hooykaas, Homveld en De Ruuk)

Raad van Discipline 's-Gravenhage, 17 februari 2003

(mrs. Verhoeven, Van den Dries, Hengeveld, Meerman en Merens)

Het beginsel van rechtszekerheid brengt mee dat een ontevreden cliënt niet te lang moet wachten met het indienen van een klacht over de wijze waarop zijn belangen zijn behartigd. Alsnog niet-ontvankelijkverklaring van een klacht in hoger beroep.

- *Advocatenwet artikel 46 (1 Zorg voor de cliënt; 1.4 Kwaliteit van de dienstverlening; 6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregel 4*

Feiten

Klaagster – die door mr. X werd bijgestaan in een andere kwestie – heeft mr. X in of omstreeks 1994 verzocht een derde aan te schrijven vanwege het feit dat deze ten onrechte haar travellercheques had geïnd. De travellercheques zijn bij brief van 24 mei 1994 door het reisbureau waar klagster deze had betrokken in fotokopie aan mr. X ter beschikking gesteld. Mr. X heeft de wederpartij aangeschreven bij brief van 22 december 1998. Vervolgens heeft mr. X aan klagster bij

brief van 20 januari 1999 verzocht hem de nodige bewijsmiddelen te verstrekken omdat de wederpartij ontkende ooit travellercheques van klagster in handen te hebben gehad. Klagster heeft op deze brief niet gereageerd.

In 1999 heeft klagster zich tot een andere advocaat gewend, aan wie mr. X zijn dossier heeft toegezonden. Bij brief van 25 maart 2001 heeft klagster een klacht tegen mr. X ingediend. Klagster verwijt mr. X dat hij zich onvoldoende heeft ingespannen en dat hij eerst vier jaar na de verstrekte opdracht de wederpartij heeft aangeschreven. In 1994 zijn kopieën van de geïnde cheques aan mr. X ter beschikking gesteld. Bij eventuele onduidelijkheid had mr. X contact op moeten nemen met het reisbureau dan wel de wederpartij nader moeten aanschrijven. Ten aanzien van de brief van 20 januari 1999 van mr. X aan klagster, stelt klagster dat zij een kopie van deze brief eerst in 2000 via haar nieuwe advocaat heeft ontvangen.

Mr. X stelt dat hij naar aanleiding van de ontkenning door de wederpartij de cheques te hebben geïnd, klagster geschreven heeft. Mr. X heeft vervolgens niet meer van klagster vernomen. Op klagsters verzoek is het dossier daarna aan haar nieuwe advocaat verzonden.

Bij beslissing van 15 juli 2002 heeft de voorzitter van de Raad van Discipline de klacht kennelijk ongegrond verklaard. Door klagster is verzet ingesteld.

Overwegingen raad

Het had op de weg van mr. X gelegen om, toen klagster hem in 1994 verzocht haar belangen met betrekking tot de cheques te behartigen, voortvarend actie te ondernemen. Dit geldt temeer daar – zoals een feit van algemene bekendheid is – (bewijs)gegevens met betrekking tot het innen van cheques, naarmate de tijd verstrijkt steeds moeilijker te achterhalen zijn. In strijd met dit uitgangspunt heeft mr. X pas na ruim vier jaar, op 22 december 1998, de wederpartij van klagster over de cheques aangeschreven.

Voorts had mr. X, nadat een reactie van klagster op zijn brief van 20 januari 1999 uitbleef, het dossier niet zonder nader bericht aan klagster mogen sluiten. Mr. X had minstens een tweede poging moeten ondernemen om met klagster in contact te treden voor overleg over de reactie die van de wederpartij was ontvangen. De raad komt dan ook tot de conclusie dat mr. X in de behartiging van de hem toevertrouwde belangen van klagster tekort is geschoten.

Het verzet is dan ook terecht door klagster ingesteld. De raad acht de klacht gegrond. Gelet op de aard en de ernst van de verweten gedraging is een voorwaardelijke schorsing voor de duur van twee maanden met een proeftijd van twee jaar passend en geboden. ●

Attendering.nl

De inhoud van meer dan
200 juridische tijdschriften
op een **presenteerblaadje**.

www.attendering.nl

neem een **gratis** proefabonnement!

kleermakerij sinds 1937

Bernard Poelman

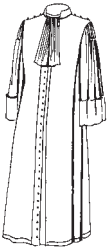
o.a. leverancier van toga's aan het
Internationaal Gerechtshof der Verenigde Naties

Superieure toga's

- op uw maat gemaakt
- leverbaar in wol/terlenka (lichtgewicht)
- of in zuiver wol (ultra-lichtgewicht)
- voldoende beffen in voorraad
- eventueel levering binnen enkele dagen mogelijk

Lange Poten 19
2511 CM 's-Gravenhage
telefoon: (070) 346 17 42
fax: (070) 362 11 70
E-mail: info@bernard-poelman.nl
www.bernard-poelman.nl

Pensioenadviesbureau Mr. H.N.J. Bijvoet

sinds 1982

Keizersgracht 403
1016 EK Amsterdam

www.chezpied.nl
nick.bijvoet@chezpied.nl
tel: 020 623 54 21

externe

stagebegeleiding

Mr A.C. Oberman heeft besloten haar advocatenpraktijk te verwisselen voor de externe begeleiding en coaching van stagiaires en medewerkers. Als ervaren advocaat wil zij jonge advocaten, naast de opleiding die het kantoor hen biedt, de aandacht geven die het mogelijk maakt een gefundeerde conclusie te bereiken over hun plaats binnen de advocatuur.

Oberman is advocaat sinds 1982 en heeft vóór haar loopbaan in de advocatuur gewerkt bij universiteit, gemeente en in het bedrijfsleven.

Mr A.C. Oberman

externe stagebegeleiding

VAN EEGHENLAAN 12
1071 EM AMSTERDAM

020 673 71 60
FAX 671 21 95
aoberman@xs4all.nl